

Nr 206.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående upplåtelse av mark för bosättning åt lappar m. m.; given Stockholms slott den 2 mars 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. v. Stockenström.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 2 mars 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet anmäler chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, ett av särskilt tillkallad sakkunnig den 7 november 1927 avgivet betänkande med förslag angående upplåtelser av mark för bosättning åt lappar m. m.

Därefter anför föredraganden:

Innan jag ingår på behandling av den sakkunniges förslag vill jag i hudsaklig anslutning till sakkunnigbetänkandet lämna en kortfattad översikt
Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 174 häft. (Nr 206.)

över de bestämmelser, som under olika tider gällt i avseende å bebyggelsen i lappmarkerna och särskilt i fråga om lapparnas bosättning.

Historik.
*Kolonisatio-
nen inom
lappmar-
kerna.*

Under det att rätt till nyodling i de södra och mellersta delarna av Sverige var inskränkt genom åtskilliga bestämmelser, voro förhållandena i rikets norra delar i flera avseenden egenartade. Enligt Hälsingelagen, vilken gällde icke blott för det nuvarande Hälsingland utan även för hela den övriga av svenskar bebodda delen av Norrland, ägde alla män rätt att göra uppodlingar å allmänningen. Denna rätt inneslöt även rätt för alla att på annat sätt nyttja allmänningen såsom till mulbete, jakt och fiske; alla hade jämväl rätt att tillgodogöra sig avkastningen av slätterlägenheter. Den fria odlingsrätten torde i de nordliga delarna av landet hava bibehållit sig ganska länge. I dessa trakter uppmuntrades ock nybyggesanläggningar på mångahanda sätt.

En annan uppfattning angående lämpligheten av nybyggen å allmänningar och å kronans marker började emellertid under 1600-talet göra sig gällande. Man fann bosättningarna kunna utöva skadligt inflytande på skogarnas bestånd, varigenom bergverksintresset, som livligt omhuldades, ansågs bliva lidande. Uti skogsordningarna den 22 mars 1647, den 29 augusti 1664, den 19 december 1683, den 12 december 1734, den 10 december 1793 och den 1 augusti 1805 ävensom i åtskilliga kungl. brev och resolutioner meddelades bestämmelser, avseende att ordna nybyggesförhållandena. Genom kungl. brev den 16 mars 1824 förklarades, att nybyggen därefter icke skulle få anläggas å kronoparker och allmänningar utan endast å s. k. kronomarker, varmed förstods sådana områden, som vid avvitrting överblevo i rikets norra provinser.

De i skogsordningarna meddelade bestämmelserna angående villkoren och sättet för nybyggens anläggande gällde i stort sett alla delar av landet. Emellertid hade man redan tidigt genom särskilda bestämmelser velat befordra nya bosättningar i lappmarkerna.

Ett av de första stadgandena i ämnet återfinnes i ett av Magnus Eriksson den 16 mars 1340 utfärdat brev. Det var emellertid först efter utfärdandet av kungl. plakatet den 27 september 1673 angående lappmarkernas bebyggande, som de fasta bosättningarna började taga mera fart. Då stadgades, att själva lappmarkerna skulle skiljas från de andra svenska och finska församlingarna och fördelas uti särskilda socknar och prosterier. För att uppmuntra till bosättning beviljades dem som ville slå sig ned därstädes den frihet, att de på femton års tid skulle njuta förskoning för alla skatter och utlagor och att de efter förloppet av dessa frihetsår icke skulle läggas för högre skatt än lapparna själva, med vilka de överallt jämfästades. Vad sålunda stadgats bekräftades genom Kungl. Maj:ts förnyade plakat den 3 september 1695 om lappmarkernas bebyggande och de förmåner och friheter, som de, vilka sig där nedsätta, åtnjuta skola.

Nya och mera detaljerade bestämmelser lämnades i kungl. reglementet den 24 november 1749 för dem, som antingen redan bygga och bo i Lapp-

land eller ock hädanefter till landets uppbrukande därstädes sig nedsätta vilja (lappmarksreglementet). Bestämmelserna i detta reglemente, som icke blivit genom någon sedermera tillkommen författning upphävida, innehålla bland annat: Den som ville nedsätta sig å någon till nybruk tjänlig plats, skulle söka tillstånd av landshövdingen, som skulle låta syna och undersöka den uppgivna platsens beskaffenhet, om jordmånen vore duglig och huruvida den tilltänkta odlingen lände någon annan till förfång, ävensom däröver meddela utslag. Den som fått tillstånd att upptaga nybygge, ålåge att inom två år hava gjort någon början med husbyggnad och jordens uppodlande; i annat fall förverkades tillståndet, och rätten att anlägga nybygget skulle uppdragas åt någon annan. Landshövdingen skulle bevilja skattefrihet under vissa år, i allmänhet ej flera än femton år. Efter frihetsårens förlopp skulle nybyggena »geometrice avtagas och skattläggas» och meddelades i sådant hänseende närmare bestämmelser. Detta kom emellertid i regel icke att äga rum förrän vid avvitringen. Några bestämmelser rörande nybyggares rätt att begagna skogen förekomma ej i lappmarksreglementet. Det ansågs tydligen självklart, att de å kronomarken ägde taga skog till husbehov. Sedermera tillkommo föreskrifter, vilka medgävo åbo rätt att inom visst avstånd från gården erhålla icke allenast husbehovsvirke utan jämväl skog till försäljning. I lappmarksreglementet stadgades, att nybyggaren ägde rätt till jakt inom en halv mils omkrets samt fiskerätt till husbehov.

Genom tillkomsten av 1749 års lappmarksreglemente underlättades i hög grad anläggandet av nybyggen inom lappmarkerna, och de fördelar, som beviljades dem, vilka i dessa trakter önskade bryta ny bygd, lockade mången att slå sig ned där. Vid uppkomsten av nybyggen tillgick i allmänhet så, att nybyggaren åt sig utsökte en plats, helst belägen vid en fiskrik sjö med tillgång till odlingsbar mark för upptagande av potatisland och kornåker samt med tillräckligt många naturliga ängar i närheten för att avkasta foder åt några kreatur. Därefter förrättades av tjänsteman syn å platsen för tillseende, att denna var lämplig för ett nybygges anläggande. I det protokoll, som fördes över synen, angavs, att på stället funnes tillräcklig, för odling tjänlig mark, varjämte uppräknades ängar, som ansågos böra tilläggas nybygget. Förekom intet hinder, blev nybygget av Konungens befallningshavande genom särskilt utslag upplåtet.

Enligt lappmarksreglementet och senare författningar ägde upplåtelse av nybygge rum på det villkor, att viss angiven odlings- och byggnadsskyldighet skulle åligga nybyggaren å lägenheten. Denna skyldighet skulle fullgöras under vissa år, s. k. frihetsår, vilka ursprungligen inneburo, att nybyggaren under denna tid var fri från en del skatter och onera. Med grundskatternas avskrivande hava de med frihetsåren förbundna rättigheterna i nämnda avseende väsentligt förlorat sin betydelse, men begreppet frihetsår har i trots härav alltjämt bibehållits för betecknande av den tid, under vilken den nämnda odlings- och byggnadsskyldigheten skulle fullgöras. Besittningsrätten till nybyggen är i huvudsak densamma som för kronohemman och är närmare bestämd i kungl. brevet till kammarkollegium den 5 februari

1808, vilket brev med vissa undantag alltjämt är gällande. Sedan nämnda odlings- och byggnadsskyldighet fullgjorts, kan nybygget överföras från krono- till skattehemman, tidigare mot erläggande av viss köpeskilling, sedermera utan sådan.

Avvittringen
i Jämtland.

I Jämtlands län funnos i äldre tid inga territoriellt bestämda lappmarker. Avvittringen i Jämtland, vilken blev inställd 1786, påbörjades ånyo 1821. Stadgan för denna senare avvittring är utfärdad den 8 december 1820 och innehåller bland annat följande bestämmelser: Avvittringen skulle omfatta alla kronoallmänningar och avradsland, samt alla de byar, hemman och nybyggen, som ej redan undergått avvittring, som fastställts. Överblivna marker borde från samfälligheten utbrytas och till nya hemman indelas, dock ej under $\frac{1}{8}$ och icke över 1 mantal. Var den överblivna ägorymden mindre än att den för $\frac{1}{8}$ mantal kunde svara, finge den såsom kronotorp till odling upplåtas att efter frihetsårens förlopp belöpande ränta utgöra; och på det tillfälle för nybyggesanläggningar ej måtte saknas, borde noga tillses, att icke alla odlingsbara lägenheter tilldelades de gamla hemmanen utan att även överloppsajorden sin proportionella andel därav förbehölls. Vidare borde tillses, att nybyggeshemman icke anlades så spridda och avsides i ödemarkerna, som dittills ofta skett, utan såvitt utrymmet och läget medgäve vid sjöar och strömmar samt utåt vägar och helst flera bredvid varandra, i anseende till det inbördes biträde, som så ofta av behovet kunde påkallas. Även om nybyggen icke begärdes kunde lägenheter av $\frac{1}{4}$ mantals storlek utstakas och avröjas till utdelning åt framdeles sig anmälande nybyggesökande. Konungens befallningshavande tilläts att av kringliggande lediga kronomarker emot lämplig smörränta till nyttjande åt nybyggarna lämna några slätterlägenheter på högst $\frac{1}{4}$ mils avstånd men med villkor, att så snart marken, å vilken de vore belägna, upplåtes åt annan nybyggare, slätterlägenheterna till honom genast avstå. De nya hemmanen och torplägenheterna erhöilo befrielse på vissa år från skatt och ränta. Denna befrielse lämpades efter det mer eller mindre arbete, som till uppodlingen fordrades. — Skulle efter föregången avvittring kronomarker återstå, som för bristande uppodlingslägenheter icke kunde till nyhemmans- eller torpsanläggning användas, borde de särskilt avrösas och såsom kronoallmänningar vårdas.

Varken i denna stadga eller i de efterföljande, under årens lopp utfärdade föreskrifter med avseende å avvittringen i Jämtland förekommer något om lapparna eller deras rättigheter. Först genom ett kungl. brev den 20 april 1841 meddelades bestämmelser angående sättet för urskiljande och skattläggning av renbetestrakterna i Jämtland och stadgades därvid, att några nybyggen i fjälltrakterna icke skulle få upplåtas, förrän lapparnas betesmarker blivit behörigen utstakade; dock kunde i sammanhang med förrättning för urskiljande av lapparnas betesmarker jämväl nybyggen utstakas, där lägenheter funnes och sökande sig därtill anmälde.

Avvittringen
inom Väster-
bottens och
Norrbottnens
läns kustland.

De första bestämmelserna om avvittring inom Västerbottens och Norrbottens läns kustland återfinnas uti instruktionen för avvittringsrätten i Västerbotten den 23 maj 1780. Sedermera utkom den 10 februari 1824

stadga angående avvittringsverket i Västerbottens och Norrbottens län. Denna innehöll bestämmelser om nya hemman och torplägenheter av enahanda innebörd som stadgan för Jämtland. Tillika stadgades i sådant hänseende, att om någon sökte att få anlägga nybygge å kronans allmänning, som icke vore avvittrad eller avfattad, och avvittring å den trakt icke snart komme att företagas, finge Konungens befallningshavande bifalla nybyggesanläggningen, men nybygget bleve allenast provisionellt utsynat till dess avvittringen hunne till trakten.

Sedan det visat sig, att nybyggesnedsättningarna i de övre fjällmarkstrakterna medfört vissa olägenheter för lapparna samt i åtskilliga fall, då de anlagts med mindre urskiljning, även för nybyggarna själva, förordnade Kungl. Maj:t den 13 december 1867, med föranledande av en av riksdagen gjord framställning, att, för skyddande av lapparnas och nybyggarnas ömsesidiga rättigheter och till förebyggande av tvister dem emellan samt av nybyggens anläggande i trakter helt och hållet otjänliga för kultur, en gräns skulle provisionellt bestämmas mellan den egentliga fjällbygden och den till odling tjänliga delen av Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker. Genom särskilda Kungl. Maj:ts beslut har odlingsgränsen sedermera blivit definitivt bestämd. Ovan odlingsgränsen skulle därefter inga nybyggen få anläggas. Emellertid har denna bestämmelse icke kunnat göras fullt effektiv, utan under årens lopp har ett stort antal bosättningar förekommit även i trakterna ovan sagda gräns.

Odlingsgränsen.

Avvittringen inom lappmarkerna påbörjades ganska sent. Den 13 december 1850 utfärdades stadga för avvittring och skattläggning i Lule lappmark. Avvittringens ändamål var att skilja denna lappmark från angränsande lappmarker, att bestämma de delar av lappmarken, där tillsvidare anläggningar av nybyggen icke finge äga rum utan där lappallmogen skulle äga oinskränkt rätt till bete för sina renar samt att utbryta byars, hemmans och kronatorps områden ävensom de nybyggens ägovälden, vilka tillkomme under avvittringen. Tillämpningen av denna stadga blev emellertid sedermera inställd.

Avvittringen inom Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker.

Härefter tillkom stadgan den 30 maj 1873 om avvittring i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Enligt denna stadga skulle genom allmän avvittring nödiga områden tilldelas såväl de i lappmarken förut varande, icke behörigen avvittrade hemman och nybyggen som ock de nybyggen, vilka kunde vid avvittringen i laga ordning tillkomma. Efter den allmänna avvittringens fullbordande finge nybyggen på odisponerad mark inom de till odling tjänliga delarna av landet upplåtas och genom särskilda avvittringsåtgärder utbrytas. Lapparna skulle även efter avvittring vara såsom dittills berättigade att för renhjordarna begagna bete å all skogsmark inom lappmarkernas dåvarande område, dock å enskildas skogar inom de till odling tjänliga delarna av landet endast vintertiden, ävensom äga att, i den mån för betesrättens utövande vore nödigt, till husbehov begagna skogen. Renbetesland, som kunde finnas inom den blivande gränsen för de till odling tjänliga delarna av lappmarken, finge,

såvitt för lapparnas behov av renbete erfordrades, fortfarande därtill användas.

Åtskilliga ändringar i fråga om avvitringen tillkommo sedermera. Av dessa må här allenast nämnas kungörelsen den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvitringen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Däri stadgades bland annat, att vid avvitring ovan odlingsgränsen skulle, där sådant kunde ske utan förnärmande av övriga intressen, som vore på avvitringen beroende, lämpliga områden avsättas för att, därest framdeles funnes lämpligt, upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, vilka helt eller huvudsakligen övergivit nomadlivet.

Såväl den allmänna som den särskilda avvitringen äro numera avslutade.

Under de senaste årtiondena hava nybyggesupplåtelser förekommit allenast i samband med avvitringen i lappmarkerna nedanför odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län. De senaste nybyggesupplåtelserna ägde rum år 1918 i Norrbottens län. Ytterligare upplåtelser av nybyggen förekomma numera icke.¹⁾

Ströängar.

Vid avvitringen blevo de utängar, som icke kunde inrymmas inom de hemmanen tillagda skiften av inägor och skogsmark, tillsvidare bibehållna under fastigheterna. Dessa kommo alltså att innefatta, förutom det egentliga, av gemensam gräns omslutna området, en mängd spridda, oregelbundet formade enklaver inom främmande område, vilka kallats ströängar. Dessa ängars antal var mycket stort och betydande arealer upptogos av dylik mark. Till det stora flertalet fastigheter inom lappmarkerna hörde ett betydande antal ströängar, och deras areal översteg ofta mångdubbelt den odlade jordens.

Denna ägoanordning gav anledning till kritik och från åtskilliga håll höjdes röster för återförvärvande till kronan av ströängarna eller en del av dem. Ett sådant återförvärvande ansågs ur flera synpunkter önskvärt. Såsom skäl härför åberopades ängarnas betydelse ej blott vid avdikning av de å kronans skogar belägna sumptrakter utan ock vid upplåtande av odlingslägenheter å kronoparkerna. Det framhölls i sådant hänseende, att ströängarna, vilka representerade högst avsevärda arealer jord av ofta god, stundom utmärkt och till uppodling lämplig naturlig beskaffenhet, numera förlorat högst betydligt i värde för sina innehavare och att de alltså i största omfattning borde med det snaraste tillvaratagas i kolonisationssyfte. Slutligen åberopades, hurusom ängarna, fränsett de olägenheter de medförde för lapparna och för en rationell renskötsel, jämväl för den bofasta befolkningen i allmänhet vore till föga gagn; ängarna låge oftast långt avlägset, en mil eller mera från gårdarna, och gäve merendels ringa utbyte. Utvecklingen borde gå i den riktning, att jordbrukarna övergäve ängsbruket för att i stället ägna sig åt odling vid gårdarna.

Den framförda kritiken hade till följd, att statsmakterna fattade beslut om genomgripande åtgärder för indragande till kronan av ströängarna. Be-

¹⁾ Se Kolonisationskommitténs år 1922 avgivna förslag till kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna m. m. sid. 5.

stämmelser härom hava lämnats dels i kungörelsen den 30 december 1916 angående tilläggsavvittring i vissa delar av Västerbottens läns lappmarker, vilken kungörelse i vissa hänseenden ändrats genom kungörelserna den 7 februari 1919, den 3 juni 1921 samt den 4 maj 1923, dels i kungörelsen den 5 juni 1917 angående ströängars utbytande mot annan mark dels ock i lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan. Enligt dessa författningar kunna ströängar under däri angivna förutsättningar återgå till kronan mot visst vederlag.

För att bland annat bereda befolkningen ökat tillfälle att skapa egna hem och finna arbete och utkomst medgavs uti kungl. brevet den 29 maj 1891 till domänstyrelsen, att å kronoparker i Norrbottens län befintliga, till skogstorp tjänliga lägenheter finge, där det för kronoparkens vård och bevakning funnes vara gagneligt, på vissa villkor upplåtas. Bestämmelserna uti nämnda brev ersattes sedermera av kungörelsen den 27 maj 1904 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län. Enligt denna skulle skogstorp kunna av domänstyrelsen upplåtas till odling och bebyggande på högst tjugu år, under vilken tid torparen utan avgäld till kronan ägde bruka torpet och åtnjuta frihet från utlagor och onera mot skyldighet att uppodla och bebygga lägenheten. Torparen skulle vara berättigad att utan avgift från kronoparken erhålla vissa skogsförnödenheter. Sedan föreskrivna byggnader blivit å torpet uppförda ägde torparen av statsmedel uppbära ett kontant belopp av femhundra kronor. Efter frihetsårens slut skulle torpet åsättas viss årlig avgäld, och torparen kunde mot denna erhålla förnyad upplåtelse av torpet.

Uti kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen föreskrevs, att upplåtelser enligt 1904 års kungörelse icke vidare finge äga rum. Den nya författningen skilde sig i åtskilliga avseenden från vad förut varit gällande. Tillämplighetsområdet utsträcktes att omfatta kronoparker och kronoöverloppsmarker i de sex norra länen. Under det att förutsättningen för upplåtande av odlingslägenhet tidigare varit den, att sådan upplåtelse funnes vara gagnelig för skogens vård och bevakning, gjordes nu det alternativa tillägg, att upplåtelse finge ske, därest den jord, vars upplåtande begärdes, vore belägen i närheten av odlad bygd eller kommunikationsled och hinder från skogsvårdens synpunkt ej mötte. Genom vissa villkor beträffande sökandens person och odlingslägenhets storlek m. m. avsågs att sörja för, att lägenheterna skulle få karaktär av småbruk och bliva förbehållna de till drivande av mindre jordbruk särskilt lämpade, obesutna folk-elementen. Till förhindrande av upplåtelser å olämpliga platser bestämdes att, förrän upplåtelse skedde, genom undersökning av i lantbruk kunnig person skulle inhämtas, att å området funnes tillräcklig för odling lämplig mark. Lägenheterna skulle upplåtas på arrende under femtio år med innehavaren förbehållen optionsrätt till förnyat arrende vid arrendetidens utgång. Efter femton frihetsår skulle lägenhetsinnehavaren hava att erlagga en redan vid upplåtelsen bestämd årlig avgift av 3.6 procent å dels lägenhetens kapital-

Skogstorp.

Odlingslägenheter

värde, ouppodlad och obebyggd, men med hänsyn tagen till den rätt till byggnadsvirke, som tillförsäkrats lägenhetsinnehavaren, dels den honom tillkommande odlingshjälpen. Denna bestämdes till sjuhundrafemtio kronor, varav en tredjedel skulle utbetalas, då lägenhetens uthusbyggnad blivit färdig och godkänd, en tredjedel, då manbyggnaden blivit färdig och godkänd, och sista tredjedelen, då minst en hektar åker uppodlats och satts i försvarlig hävd. Till de förutvarande ordningsföreskrifterna lades en del nya bestämmelser, bland annat beträffande lägenhetsinnehavarens rätt till nödigt bete för å lägenheten vinterfödda häst- och nötkreatur. Slutligen stadgades, att innehavare av skogstorp skulle äga att efter frihetsårens utgång, därest han vore berättigad till förnyad upplåtelse, erhålla torpet på arrende under femtio år samt i övrigt i tillämpliga delar på de villkor, som i kungörelsen föreskrivits rörande odlingslägenheter.

I huvudsak äro bestämmelserna i 1909 års kungörelse fortfarande gällande. Vissa förändringar av desamma hava emellertid senare vidtagits.

I likhet med vad tidigare ägt rum i fråga om nybyggesväsendet hava även upplåtelseerna av skogstorp och odlingslägenheter kommit i konflikt med nomadlapparnas intressen. Änskönt under förarbetena till de om skogstorp och odlingslägenheter utfärdade författningarna uppmärksamheten varit fäst å behovet för nomadlapparna att så långt det vore möjligt befrias från det intrång den fasta bosättningen beredde lapparna, hade detta icke kommit till något uttryck i själva författningarna. Följden härav blev, att upplåtelse av skogstorp och odlingslägenheter ägde rum ovan odlingsgränsen i rätt stor omfattning. En reglering av förhållandena på detta område blev småningom oundviklig. Genom kungörelsen den 3 juni 1915 angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker förordnades bland annat, att kungörelsen den 18 juni 1909 angående upplåtande av odlingslägenheter å kronoparker och kronoöverloppsmarker i de sex nordligaste länen icke skulle äga tillämpning å områdena ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker. Endast där i något fall synnerliga skäl föreläge, skulle det enligt förstnämnda kungörelse ankomma på Kungl. Maj:t att vidtaga upplåtelse av odlingslägenheter inom samma trakter.

Vid 1920 års slut funnos skogstorp och odlingslägenheter till ett antal av 676 i Norrbottens län och 555 i Västerbottens län. Av dessa lägenheter voro omkring 140 belägna ovan odlingsgränsen.¹⁾ Åtskilliga av skogstorpen voro redan före 1891 befintliga olaga bosättningar, vilka sålunda blevo legaliserade.

Kolonat.

Genom kungörelsen den 26 juni 1925 angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna har möjlighet beretts för nya former av jordupplåtelse. Kolonat upplåtes under nyttjanderätt, i regel med rätt för kolonist att med äganderätt inlösa kolonatet. Kolonisten skall inom närmare bestämd tid fullgöra viss odlings- och byggnadsskyldighet men

¹⁾ Se kolonisationskommitténs förut anmärkta förslag sid. 15.

erhåller odlings- och byggnadshjälp i penningar. Kolonist är berättigad att efter utsyning genom skogstjänsteman erhålla byggnadsvirke samt att under den tid han innehar kolonatet med nyttjanderätt efter utsyning eller anvisning genom skogstjänsteman från kolonatets skog eller från kronoparken uttaga virke till husbehov ävensom bränsle.

Jämte de upplåtelse, för vilka nu redogjorts, förekomma å kronoparkerna åtskilliga andra upplåtelse av skilda typer, vilka emellertid här kunna förbigås.

Förutom den jord, som under laga former upplåtits till brukande å kronoparkerna, har även en del tagits i anspråk genom olaga bosättningar. På sätt redan nämnts hava några av dessa legaliserats såsom skogstorp. Beträffande vissa andra olagliga bosättningar meddelades bestämmelser i förenämnda kungörelse den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvitrningen inom lappmarkerna. Enligt dessa skulle, därest å inhysingslägenhet — varmed förstods lägenhet ovan odlingsgränsen, som blivit utan vederbörligt tillstånd anlagd eller för vilken vid upplåtelsen meddelade föreskrifter angående byggnads- eller odlingsskyldighet icke blivit behörigen fullgjorda — innehavare verkställt sådana arbeten eller eljest nedlagt sådana kostnader, att han efter prövning funnes förtjänt att vid lägenheten bibehållas, åt lägenheten under vissa förutsättningar vid avvitrningen utläggas särskilt område. Inhysingslägenhet skulle icke skattläggas och finge icke erhålla mera husbehovsskog än som tilldelades hemman av motsvarande storlek i samma trakt, ej heller andel i samfärdad husbehovsskog. — Enligt kungörelse den 20 oktober 1916 skall länsstyrelsen hava att till innehavaren utfärda upplåtelsebrev å lägenheten, varefter densamma skall i jordeboken upptagas såsom frälsetorp utan mantal.

Inhysings-
lägenheter.

Sedan gammalt har det varit vanligt, att lappar, som i följd av ålder eller sjukdom ej kunnat följa renarna på deras vandringar, slagit sig ned vid något fiskevatten eller å annan plats. Här hava de dragit sig fram, förutom genom avkastningen av de renar, som de tilläventyrs ännu haft i behåll och överlämnat i andra lappars vård, genom fiske och jakt. Ofta har även förekommit, att nomadlappar, som av en eller annan anledning, såsom genom olyckshändelse, rovdjurs härjningar eller sjukdomar hos renarna, förlorat dessa eller som, ehuru ännu arbetsföra, tröttnat på nomadlivet, på liknande sätt skaffat sig fast bostad. De lägenheter, som sålunda uppkommit, utgöras mången gång endast av bostad, bestående av en torvkåta eller en stuga. Vanligen upptages dock någon odling och anskaffas några husdjur, såsom getter eller en och annan ko. I en del fall hava lägenheterna småningom utvecklats till verkliga jordbruk.

Lapparnas
bosättning.

Att orkeslösa och fattiga lappar slagit sig ned såsom »fiskarlappar», har stöd i gammal sedvana, även om intet därom finnes stadgat i lagstiftningen. Allt efter som de orkeslösa lapparna avlidit eller förhållandena i övrigt förändrats, lära väl ofta de upptagna lägenheterna hava fått förfalla och försvunnit. I många fall, särskilt om ställena utvecklats till jordbrukslägen-

heter, hava de alltjämt funnits kvar och övergått från en innehavare till en annan.

Från lapsk sida har understundom gjorts gällande, att lapparna skulle hava en vidsträckt rätt särskilt till lapps katteländen, varmed avsåges områden, i vilka länsstyrelserna tidigare plägade giva särskilda lappar inrymning, innebärande befogenhet för lappen att inom det till honom upplåtna området med andras uteslutande föra sina renar på bete. I de första författningar, som berörde lapparnas rättigheter, såsom 1749 års lappmarksreglemente och 1760 års lappfogdeinstruktion, gavs åt lapparna rätt till »rendjursbete, fisk och djurfång». I länsstyrelsernas inrymningsbrev å lapps katteländen bands allmänt lapparnas rätt vid landens nyttjande för renskötselns behov. Liknande bestämmelser återfunnos i 1873 års avvitringsstadga. I ämnet har år 1922 av dåvarande docenten Åke Holmbäck avgivits en omfattande, efter offentligt uppdrag verkställd utredning, benämnd »Om lapps katteländsinstitutet och dess historiska utveckling». Däri uttalade Holmbäck den uppfattningen, att något godkännande av en lapparnas äganderätt till lapps katteländen aldrig ägt rum. Den rätt, lappen genom inrymningsbrevet fått till landet, omfattade enligt Holmbäcks mening tydligen blott renbetet och vad därmed sammanhänge.

Den bebyggelse, som genom lapparnas jordbrukslägenheter uppstått i lappmarkerna och å renbetesfjällen, har i många avseenden medfört men och verkat störande för renskötseln, i det att lägenheterna ofta anlagts å renarnas kalvningstrakter och i övrigt å för renskötseln ömtåliga marker. Ytterligare svårigheter hava uppstått när, såsom icke sällan varit fallet, dylika lägenheter kommit ur sin lapska innehavares hand och övergått till personer, som ej av rashänsyn manats till överseende i fråga om skador av renar.

Åtskilliga av förut omförmälda, såsom skogstorp eller inhysingslägenheter legaliserade bosättningar hava upptagits av lappar.

Fjälllägenheter.

För att ordna förhållandena ovan odlingsgränsen beträffande de utan tillstånd upptagna lägenheterna verkställdes för åtskilliga år sedan inom Norrbottens och Västerbottens län undersökning rörande befintliga dylika lägenheter. Därefter blevo de flesta av dem upplåtna till sina innehavare med nyttjanderätt på längre tid eller under livstid och med villkor bland andra, att de skulle hava att själva skydda sina ägor från skadegörelse av renar. Sådana upplåtelser pågå alltjämt ehuru i mindre omfattning. Dessa lägenheter hava kallats fjälllägenheter. Ett mindre antal sådana bosättningar ansågos med hänsyn till sitt läge i förhållande till renskötseln icke kunna bibehållas. Innehavarna av dessa anvisades andra platser för bosättning jämte penningbidrag av staten för ditflyttningen.

I detta sammanhang må erinras, att Kungl. Maj:t i brev den 11 juni 1926 efter bemyndigande av riksdagen (skrivelse den 12 maj 1926 nr 9 A punkt 58) förordnat, att vardera av länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län må av en i brevet omförmäld anslagsdel å 10,000 kronor från och med budgetåret 1926—1927 tillsvidare för varje budgetår använda ett belopp av intill 5,000 kronor för utlämnande enligt närmare angivna föreskrifter av

byggnadshjälp åt innehavare av fjällägenheter, vilka jämlikt kungörelsen den 3 juni 1915 upplåtits eller komme att upplåtas ovan odlingsgränsen inom förenämnda läns lappmarker.

Lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige tillgodosåg försörjningsmöjligheterna allenast för den del av den lapska allmogen, som hade renskötsel såsom yrke. Därjämte gavs i 31 § vissa bestämmelser om upplåtelser å de områden, som blivit anvisade till lapparnas uteslutande begagnande. Emellertid fanns redan då liksom i våra dagar ett avsevärt antal lappar, som på grund av ålderdom, sjukdom eller andra anledningar upphört med renskötseln utan att likväl därefter hava kommit i sådana omständigheter, att de vunnit sin utkomst på annat håll. Läget bland dessa lappar vann i samband med den då avslutade revisionen av lapplagstiftningen intet beaktande. De lämnades åt sig själva att efter förmåga ordna sin existens. Som möjligheterna härtill dock voro ytterst ringa, kom flertalet av dem liksom även för närvarande är fallet att i större eller mindre grad ligga fattigvården till last. Här förefanns sålunda en brist i lagstiftningen angående lapparna och deras förhållanden.

Nästän omedelbart efter det renbeteslagen utfärdats fästes också statsmakternas uppmärksamhet å den ofullständighet i lagstiftningen, som i anmärkta hänseende förelåg. Från skilda håll påkallades åtgärder i syfte att avhjälpa det betryckta läget bland nyssnämnda kategori av den lapska allmogen. I sammanhang därmed framställdes även från de renskötande lapparnas sida vissa erinringar mot den utfärdade renbeteslagen.¹⁾ De spörsmål, som sålunda förelågo, vunno delvis beaktande i sammanhang med den vid denna tid av andra skäl aktuella frågan om avvitrtingens genomförande å trakterna ovan odlingsgränsen.²⁾

Medan såväl nämnda som övriga av lapparnas intressen påkallade spörsmål ännu voro beroende av myndigheternas prövning, väcktes år 1908 av ett flertal ledamöter i riksdagens andra kammare en motion (nr 163), i vilken hemställdes om en fullständig utredning av lappfrågan. I motionen anfördes bland annat.

Lapparna liksom alla naturfolk hade sett sig tillbakaträngda och kringskurna av civilisationen och odlingen. Lagstiftningen hade i allmänhet gynnat odlingens framsteg i de nordliga trakterna på nomadernas bekostnad och utan tillräcklig hänsyn till gammal sedvanerätt som nomaderna med skäl kunde åberopa gentemot inkräktarna. Vid avvitrtingsförfattningarnas tillämpning hade man underlåtit att taga tillbörlig hänsyn till lapparnas berättigade krav på en tryggare existens. I stället för att så mycket som möjligt åt nomaderna söka bevara och bibehålla större sammanhängande områden av för renskötseln behövlig mark hade man tillåtit nybyggesanläggningar upp

¹⁾ Se motion i riksdagens andra kammare 1899 nr 12, Länsstyrelsens i Jämtlands län skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 april 1906 samt jordbruksdepartementets publikationer 1905 och 1907 »Handlingar angående ifrågasatta åtgärder till förbättrande av lapparnas existensvillkor i Västerbottens län».

²⁾ Se bl. a. förut omnämnda kungörelse den 5 juni 1909 innefattande ytterligare föreskrifter ang. avvitrtingen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker samt lagen den 5 juni 1909 ang. marks avstående för nomadlapparnas behov vid avvitrtingen ovan odlingsgränsen.

1898 års
renbeteslag.

1908 års
rikadag.

mot barrskogsgränsen och till och med långt därovan, sålunda utöver den gräns, dit en verklig odling kunde tänkas nå. Långt inne i de egentliga renbetesområdena hade de bofasta dessutom insynat en stor mängd spridda myrar och andra slätterlägenheter, vilket i hög grad försvårat renskötseln och ådragit lapparna skadeersättningsanspråk från de bofastas sida. Dessa omständigheter, jämte andra därmed samverkande orsaker hade vållat, att den nomadiserande lappbefolkningen sammansmält i hög grad.

Den övriga delen av lappbefolkningen vore både egendomslös och hemlös. Å den jord, som fordom tillhört lapparna med hävdens och den förstkommandes rätt, finge den icke renägande lappen ej ens uppföra en liten koja för att bereda sig tak över huvudet utan att riskera att bliva avhyst och bötfälld.

De åtgärder, som från statsmakternas sida borde vidtagas till fromma för lapparna, borde gå ut på dels att söka vidmakthålla, värna och trygga de nomadiserande lapparnas existens och dels att bringa hjälp och undsättning åt de icke renägande lapparna och åt dem, som ej uteslutande kunde leva av renskötseln.

Sedan i motionen därefter föreslagits åtskilliga åtgärder för tryggande av de nomadiserande lapparnas existens, behandlades frågan om lämpligaste sättet att bringa varaktig hjälp åt sådana lappar, som antingen helt och hållet saknade renar eller icke hade tillräckligt många för att kunna leva som nomader. I motionen yttrades härom:

Genom den i vår lagstiftning fastslagna grundsats, att en lapp ej kunde vara på samma gång renägare och jordbrukare, hade för lapparna borttagits en naturlig övergångsform från det fria nomadlivet till den bofastes vid den egna torvan bundna intresse, en övergångsform som eljest möjliggjort för den mindre väl situerade men dock ej alldeles utfattige lappen att vid sidan av en renskötsel, som ej ensam kunde skänka honom hans bärning, hava ett litet jordbruk, avpassat efter hans fallenhet och förmåga samt i stånd att utfylla vad som felades honom i renar. Sålunda skulle odlingen och jordbruksnäringen efter hand kunnat hava upptagit dem, som tröttnat vid nomadlivet eller av brist på tillräckligt antal renar tvungits att upphöra med detta levnadssätt. Nu hade i stället skapats ett fattigt, egendomslöst och hemlöst proletariat.

Att förmå dessa lappar att återvända till nomadlivet genom att exempelvis åt dem söka anskaffa nödigt antal renar, syntes vara fullkomligt lönlöst och dessutom praktiskt utförbart. Den närmast till hands varande sysselsättningen vore ett jordbruk i förening med boskapsskötsel, och att ett dylikt jordbruk även hägrade för många lappar såsom ett framtidsperspektiv, därom hade man sett flerfaldiga uttalanden från lapparna själva. Små av lappar anlagda jordbruk och nybyggen funnes på många håll inom de norrländska länen, oftast tillkomna utan lov och under trycket av nöden och fattigdomen.

Då dessa nybyggarlappar saknat varje understöd från statens sida och dessutom ägt ringa eller inga vare sig medel eller kunskaper, vore det naturligt, att deras jordbruk bleve primitiva, men redan den omständigheten, att sådana jordbruk kunnat uppstå under så ytterst ogynnsamma förhållanden, visade, att här funnes en kraft att tillvarataga. Givet vore, att lång tid komme att förflyta, innan lapparna hunnit tillägna sig den bofasta jordbrukande befolkningens förmåga och vana vid att driva jordbruk, men detta vore helt naturligt; fjällbondens jordbruk hade haft många övergångsformer, innan det hunnit sin nuvarande ännu rätt primitiva ståndpunkt. Det gällde emellertid att för lappen icke göra övergången till jordbruksnäringen alltför

brådstörtad, att icke rycka honom alltför långt bort från den miljö, där han varit hemmastadd och vuxit upp. Att, såsom från ett och annat sakkunnigt håll ifrågasatts, jord skulle upplåtas åt lappnybyggaren inom jordbruksrayongen och på kronoparkerna innebure ett alltför tvärt avbrott i lappens vanor och natur för att kunna medföra ett önskvärt resultat. Inom det egentliga lappmarksområdet ovanför den nuvarande jordbruksrayongen funnes på många ställen invid sjöar och vattendrag för gräsodling och boskapskötsel användbar mark, särskilt lämplig till upplåtelse åt den vid fjällbygdens förhållanden vana lappbefolkningen. Å dylik mark syntes staten kunna, med tillbörligt hänsynstagande till den verkliga nomadbefolkningens intressen, åt den fattiga hemlösa lappbefolkningen upplåta jord till uppodling och bebyggande; där kunde lappen finna ett stöd för jordbruket i jakt och fiske ävensom — vad en och annan lapp beträffade — i renskötsel såsom binäring; i lappens egna hemtrakter kunde sålunda hans omdaning till jordbrukare så småningom äga rum. Vid de jordupplåtelser, som sålunda ägde rum från statens sida, skulle naturligtvis fästas det villkor, att jorden ej finge utan särskilt tillstånd överlåtas åt någon svensk, d. v. s. icke lapp, ävensom att jordinnehavet icke finge medföra något skadeståndsanspråk enligt gällande lapplag gentemot den nomadiserande befolkningen. Vidare vore det nödvändigt, att staten ekonomiskt understödde egnahemsrörelsen bland lapparna, måhända till en början till och med genom att låta uppföra bostäder åt de mest behövande och utblottade.

Riksdagen anslöt sig i huvudsak till motionen och hemställde i skrivelse till Kungl. Maj:t den 6 maj 1908 (nr 113), att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda och taga under omprövning, vilka åtgärder borde vidtagas för att dels vidmakthålla, värna och trygga den nomadiserande lappbefolkningens tillvaro och främja renskötselns utveckling och dels förhjälpa den övriga lappbefolkningen ur dess betryckta ställning och bereda den lämpliga existensmöjligheter, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en dylik utredning och prövning kunde giva anledning.

Arendet anmäldes i statsrådet den 9 oktober 1908 av dåvarande chefen för civildepartementet. Denne yttrade därvid, med betonande av frågornas synnerliga vikt, att med hänsyn till deras omfattning den närmare utredningen borde anförtros åt särskilda kommitterade. Dessförinnan syntes det dock lämpligt, att vissa förberedande undersökningar verkställdes, som kunde utgöra grundval för en kommittés arbeten.

Undersökningar av skilda slag ägde därefter rum under ett flertal år och gävo uppslag till åtskilliga åtgärder till fromma för de *renskötande* lapparna (däribland kungörelserna den 3 juni 1915, den 30 december 1916 och den 5 juni 1917). Däremot ledde dessa undersökningar icke till en allmän revision av lapplagstiftningen. Anledningen härtill var närmast, att förhandlingar upptagits med Norge i den internationella renbetesfrågan. Då dessa förhandlingar voro av beskaffenhet att inverka på den inre svenska lapplagstiftningen, ansåg man sig böra avvakta utgången av förhandlingarna innan man underkastade ifrågavarande lagstiftning en fullständigare granskning.

Vissa frågor, tillhörande den inre lapplagstiftningen, vilka ansågos vara av trängande art och icke nödvändigt sammanhånga med de ämnen, som avsågos i de med Norge förda underhandlingarna, upptogs emellertid till

särskild behandling, bland dem frågan om rätt för lapparna att bosätta sig å kronomark inom lappmarkerna och å renbetesfjällen. Berörda frågor blevo därefter genom proposition (nr 169) med förslag till lag angående ändring i vissa delar av 1898 års renbeteslag framlagda för 1917 års riksdag. I propositionen skildes mellan renskötande lappar och sådana, som övergivit eller ämnade övergiva renskötseln, och inom den senare gruppen ägnades särskild uppmärksamhet åt dem, som av ålder eller sjuklighet hindrades att fortsätta nomadlivet. I fråga om de renskötande lapparna uttalades i propositionen, att staten saknade anledning att förhjälpa dessa till bosättning. Beträffande övriga kategorier anförde föredragande departementschefen bland annat:

»Vad därefter angår lappar, som av annan anledning än orkeslöshet övergivit eller ämnade övergiva renskötseln, har från vissa håll uttalats, att man borde för dem i största möjliga utsträckning öppna utväg till bosättning. En dylik hållning synes dock i allmänhet ej vara att förorda. Staten har under senare tid på mångahanda sätt visat sitt intresse för lapparnas av ålder utövade näring, renskötseln. De åtgärder, som ur denna synpunkt vidtagits från statens sida, hava i allmänhet vilat på den uppfattningen, att renskötseln är det näringsfång, för vilket lapparna lämpa sig bäst och tillika det enda, som kan lända till ekonomiskt utnyttjande av de stora fjällområdena i rikets nordligare delar. Den, som söker att omsorgsfullt och fördomsfritt sätta sig in i hithörande förhållanden, torde ock svårligen kunna komma till en annan uppfattning. Erfarenheten talar för, att det är i nomadlivet, som lapparna utveckla sina bästa egenskaper. Enighet torde ock råda därom, att de väldiga fjällvidderna endast såsom renbetestrakter kunna lämna någon väsentlig avkastning, men att de, på detta sätt använda, äro av ej oväsentlig nationalekonomisk betydelse. Utgår man från dessa synpunkter, kan det icke vara följdriktigt och lämpligt att i trakter, där renskötseln kan anses hava någon framtid, underlätta lapparnas bosättning i andra fall, än där särskilda skäl tala därför. Vad särskilt beträffar det fall, att en lapp förlorat sina renar eller en större del av dem, synes detsamma icke böra betraktas såsom anledning att åt honom upplåta boplats. Att en mindre förmögen lapp i följd av olyckshändelse eller andra omständigheter mister sin hjord eller ser den minskas till den grad, att dess skötsel ej längre bereder honom existensmöjligheter, är beklagligtvis en tämligen vanlig händelse. Skulle ett flertal lappar i denna ställning få sig anvisade nya jordbrukslägenheter i renbetestrakterna, komme detta tvivelsutan att bereda de renskötande lapparna ett betänkligt intrång. Lämpligare torde vara, att staten, såsom för närvarande äger rum, genom lån på billiga villkor bereder lappar i angiven ställning möjlighet att inköpa renar. De understöd av denna art, som hittills lämnats, till en början med belopp, som riksdagen särskilt för ändamålet anvisat, och sedermera ur de fonder för renskötselns upphjälpande, som ställts till Kungl. Maj:ts förfogande, hava visat sig ägnade att åt ett ej obetydligt antal behövande nomadlappar bereda utväg att vidbliva sin fäderneärvda näring.

Nekas kan emellertid icke, att förhållandena stundom kunna göra det lämpligt att åt fattiga lappar — vare sig sådana som varit renskötare eller andra — anvisa kronojord till bosättning. Framför allt gäller detta skogslapparna, vilkas kvarhållande vid renskötseln knappast torde vara något angelägnare önskemål och vilka icke i samma grad som fjälllapparna äro beroende av, att deras betesområden hållas fria från nya bosättningar. Det synes vid nu angivna förhållanden önskvärt, att åt Kungl. Maj:t inrymmes befogenhet att, när skäl föreligga, medgiva lapp nyttjanderätt till kronomark

inom lappmarkerna eller de jämtländska renbetesfjällen, under förutsättning att upplåtelsen ej länder till förfång för de renskötande lapparna. Detta skulle öppna utväg att, i något större utsträckning än i kungörelsen den 3 juni 1915 förutsattes, bevilja upplåtelse av mark ovan odlingsgränsen i lappmarkerna samt att i avseende å lappmarkernas nedre delar verkställa upplåtelse under de växlande former, som under olika förhållanden kunna finnas lämpliga, varjämte inom renbetesfjällen i Jämtlands län skulle kunna vidtagas även andra upplåtelse än de, som avses i 31 § av renbeteslagen.

Beträffande slutligen nomadlappar, som i följd av ålder eller sjukdom hindras att medfölja på flyttningar, torde man böra gå ett steg längre. Såsom i det föregående erinrats, har det av gammalt varit vanligt, att dylika lappar slagit sig ner på någon lämpligt plats och där åt sig uppfört fast bostad av ett eller annat slag. Lika angeläget som det är att bosättningar av denna art ej längre få till förfång för nomadväsendet i det hela äga rum efter lapparnas fria skön, lika önskvärt och billigt är det ock, att säker utsikt öppnas för nomadlapparna att i händelse av orkeslöshet få åt sig upplåtna boplatser, där de kunna föra en för deras vanor och behov avpassad tillvaro. Detta önskemål synes kunna tillgodoses på det sätt, att i lagen meddelas föreskrift, att vissa områden inom lappmarkerna och renbetesfjällen skola av Kungl. Maj:t avsättas för upplåtelse till orkeslösa renskötande lappar samt att Kungl. Maj:ts befallningshavande sedan skall hava att inom dylika områden vidtaga markupplåtelse för livstid med rätt till bränsle och annat behövt virke samt så vitt möjligt även jakt- och fiskerätt.»

Det sålunda framlagda förslaget rörande upplåtelse av mark till lapparna vann icke riksdagens bifall. Liksom övriga i nämnda proposition upptagna förslag, vilka berörde lapparnas bosättningsfråga och vad därmed ägde sammanhang, blev spörsmålet om lägenhetsupplåtelse åt lapparna av riksdagen utbrutet från slutlig behandling. I skrivelse den 15 juni 1917 (nr 374) anhöll riksdagen, att förslaget härutinnan måtte upptagas till förnyat övervägande i samband med den förestående revisionen av hela lapplagstiftningen. Emellertid infördes efter riksdagens förslag jämte andra år 1917 vidtagna ändringar i renbeteslagen en övergångsbestämmelse, innebärande förbud för lapparna att utan tillstånd av Kungl. Maj:t uppföra boningshus eller ladugård eller upptaga odling å kronojord inom lappmarkerna och å renbetesfjällen.

Sedan förhandlingarna med Norge slutförts, upptogs ånyo frågan om en fullständig omarbetning av lapplagstiftningen. Genom beslut den 13 juni 1919 uppdrog sålunda Kungl. Maj:t åt en kommitté — 1919 års lappkommitté — att utföra en allmän revision av bland annat de bestämmelser, som reglerade lapparnas förhållanden inom riket. Till fullgörande av berörda uppdrag avlämnade kommittén den 31 maj 1923 två betänkanden i ämnet. Det ena av dessa (Statens offentliga utredningar 1923: 51) innefattade bland annat förslag till lag om fjällrenskötsel och till lag om skogsrenskötsel. Nämnda förslag upptogo i främsta rummet bestämmelser rörande de renskötande lapparnas privilegier och skyldigheter. I vissa hänseenden meddelades emellertid i förslagen stadganden även beträffande andra lappar än de renskötande. Dessa senare bestämmelser avsågo bland annat att för lappar, vilka förut idkat renskötsel men lämnat detta näringsfång, förmedla

övergången till levnadssätt som bofasta samt att bereda lappar i allmänhet viss förmån vid förvärv av lägenhet inom lappmarkerna och å renbetesfjällen. Härom anförde kommittén bland annat:

»I sitt förslag angående lapparnas rätt att slå sig ned på kronomark har kommittén ansett sig kunna i stort sett ansluta sig till det i 1917 års proposition framlagda förslaget. Upplåtelser, varom här är fråga, kunna enligt kommitténs förslag medgivas å de uteslutande av kronomark bestående renbetesfjällen i Jämtlands län och till dessas utvidgning inköpta fastigheter samt å kronomark såväl ovan som nedom odlingsgränsen inom lappmarkerna. I samband med den nyligen avslutade avvittringen inom Västerbottens läns fjälltrakter hava avsatts vissa områden för att, därest framdeles så skulle finnas lämpligt, upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, vilka helt eller huvudsakligen övergivit nomadlivet. Dessa områden och eventuellt annan mark, med avseende å vilken lapparna kunna anses hava särskilda rättigheter, böra enligt kommitténs mening i främsta rummet komma till användning för ifrågavarande ändamål.

Vid bestämmande av upplåtelseernas storlek samt ordningen i övrigt för deras meddelande har man att taga hänsyn till olika fall. En särskild ställning intages av de lappar, vilka idkat renskötsel, men i följd av ålder eller sjukdom icke längre kunna fortsätta att därigenom vinna sitt uppehälle. I många fall torde väl en sådan lapp, om han får en mindre lägenhet, kunna genom fiske och jakt samt hållande av getter eller någon ko eller genom avkastningen av egna renar vinna sitt uppehälle. Är emellertid lappen helt orkeslös och saknar han tillgångar eller underhåll av anhöriga eller andra, blir det nödvändigt att genom ingripande från det allmännas sida bereda honom möjlighet till försörjning. I dylikt fall uppstår en fattigvårdsfråga, vilken torde böra behandlas i samband med övriga spörsmål angående lapparnas fattigvård. Genom markupplåtelser för eventuella hem för dylika lappars omhändertagande synes fattigvårdsfrågans lösning kunna underlättas.

Vid de sammanträden, som kommittén hållit med lappallmogen, har framlagts och diskuterats en plan rörande upprättande av kolonier för ålderstigna och sjuka lappar. Man har, delvis med erfarenhet från redan bestående anordningar, tänkt sig ett centralhem, å vilket lappar, som vore helt oförmögna att försörja sig själva och icke finge hjälp från annat håll, kunde intagas för vård under en föreståndares ledning. Frågan i vad mån understöd av allmänna medel kan komma att tarvas för de å hemmet intagna må bliva beroende av förhållandena i de särskilda fallen. I närheten av och i anslutning till sådant centralhem skulle mindre lägenheter upplåtas åt lappar, som vore något arbetsföra eller som i övrigt med stöd av egna tillgångar eller med andras bistånd kunde draga sig fram utan att behöva anlita hemmets tillgångar. Vid sagda lägenheter skulle få upptagas odling och hållas hemdjur, varjämte i mån av tillgång tillfälle skulle beredas till fiske och jakt.

Nämnda plan har vid sammanträdena av lapparna mottagits med gillande och tacksamhet. Genom en dylik ordning kan i största utsträckning undvikas anstaltsformen för understöd, vilken för de vid friheten i fjällen vana lapparna kännas särskilt tryckande.

Under förhoppning att nödiga medel för upprättande av hem och kolonier av ifrågavarande slag genom Kungl. Maj:ts föranstaltande måtte i sinom tid beredas, har kommittén, utan att närmare ingå på frågan om lapparnas fattigvård, vilken kommittén med hänsyn till den begränsade tiden för dess arbete icke medhunnit att behandla, föreslagit bestämmelser för att möjlig-

göra genomförandet av en plan sådan som den ovan antydda eller för upplåtande i övrigt av lägenheter af ifrågakvarande grupp av lappar. Med hänsyn till de förutsättningar, under vilka dylika lägenhetsupplåtelser enligt det ovan sagda skulle få äga rum, böra icke lägenheterna få växa ut till verkliga odlingslägenheter, för vilkas brukande kräves nedläggande av ett betydligt större arbete än innehavarna själva kunna åstadkomma. Hus och andra byggnader böra fördenskill ej heller byggas större än som för lägenheternas nyss angivna ändamål är nödigt. Vidare må framhållas att, sedan en lägenhet upptagits och bebyggts, efterträdaren givetvis kommer i en gynnsammare ställning än den, som först upptagit lägenheten. Under sådana omständigheter synes med billighet överensstämma, att en ny lägenhetsinnehavare må, därest hans förmögenhetsförhållanden i övrigt det medgiva, kunna tillförpliktas att för lägenheten utgiva viss mindre årlig avgift.

Emellertid inträffa fall, då lapp, som icke orkar driva renskötsel, icke önskar förvärva egen lägenhet utan slår sig ned hos någon bofast. För beredande av lättnad i sådan lapps uppehälle, när behov därav föreligger, må enligt lagförslaget åt honom kunna upplåtas vissa förmåner av fiske och jakt samt skogsfangst ävensom rätt att hålla getter å kronomark.

Ovan har talats om upplåtelse av lägenheter med mera åt lappar, som av orkeslöshet övergiva av dem förut idkad renskötsel. Emellertid kunna humanitära skäl och social omtänksamhet påkalla, att staten träder emellan och genom lägenhetsupplåtelser bistår även arbetslösa lappar — såväl sådana som varit renskötande som andra — vilka råkat i ekonomiskt betryck. Särskilt kunna ömmande omständigheter föreligga beträffande renskötande lappar, som genom förlusten av sina renar råkat i fattigdom och måste på annat sätt söka sin utkomst.

Vid upplåtelser åt arbetslösa lappar bör avses skapandet av verkliga jordbrukslägenheter, varå lapparna kunna grunda sin utkomst. Dylika upplåtelser böra ske i mån af tillgång på lämplig mark och sökandenas egna kvalifikationer, varjämte bör iakttagas, att upplåtelseerna ej lända till förfång för de renskötande lapparna. Med nyttjanderätten bör, särskilt innan jordbruket å lägenhet hunnit utvecklas, kunna förenas upplåtelse af utängsslätter å kronomark.

Beträffande alla ovan omförmälda upplåtelser bör gälla, att vederbörande myndighet, som har att medgiva upplåtelsen, skall äga bestämma närmare villkor för densamma. Ett dylikt villkor bör alltid vara, att lägenhetsinnehavarna själva skola hava att svara för de skador, som av renar kunna förorsakas å upplåtna områden.»

Stadganden i nu berörda ämne hade af kommittén upptagits i 1—4 mom. i 53 § af förslaget till lag om fjällrenskötsel och motsvarande mom. i 54 § af förslaget till lag om skogsrenskötsel. Upplåtelser kunde, enligt kommitténs förslag, medgivas å överloppsmarker, kronoparker eller annan kronomark inom lappmarkerna samt å renbetesfjällen i Jämtlands län.

I 1 mom. stadgades, att Kungl. Maj:t kunde å omförmälda mark upplåta områden för inrättande af hem åt orkeslösa eller ålderstigna lappar. I 2 mom. föreskrefs, att å dessa trakter skulle af Kungl. Maj:t avsättas vissa områden till upplåtelser åt lappar, vilka idkat renskötsel men, utan att vara helt arbetsodugliga, likvisst i följd af ålder eller sjukdom icke kunde fortfara med renskötseln. Det skulle tillkomma länsstyrelsen att upplåta mark inom sådana områden, dock ej åt den, som uppenbarligen skulle komma att sakna utväg till nödtorftig försörjning. Dylik upplåtelse finge ej meddelas för längre tid än

sökandens och hans hustrus livstid. Innehavare av upplåten lägenhet skulle äga att från kronans mark taga nödigt bränsle samt stängsel- och hässjevirke ävensom slöjdvirke, så ock, efter anvisning eller utsyning, som skulle kostnadsfritt lämnas av vederbörande skogstjänsteman, virke till boningshus och till andra byggnader, som av länsstyrelsen i samband med upplåtelsen eller sedermera prövades nödiga. Innehavaren skulle själv stå skada, som förorsakades av renar å växande eller bärgad gröda, där ej skadegörelsen tillkommit av skadebegär. Då nyttjanderätt till lägenhet upphörde, skulle lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån, än länsstyrelsen prövade skäligt med hänsyn till å byggnad nedlagt arbete. När länsstyrelsen ånyo upplåte sådan lägenhet till lapp, kunde efter omständigheterna länsstyrelsen för nyttjandet fastställa en billig avgift. I övrigt ägde länsstyrelsen bestämma villkoren för upplåtelsen. Därvid skulle tillses, att upplåtelsen så vitt möjligt innefattade rätt att jaga och fiska inom visst område. Länsstyrelsen kunde jämväl tillåta sökande att i närmare föreskriven ordning å kronomark beta getter till ett antal av högst fem för hushåll ävensom att, i den mån så prövades kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng. Enligt 3 mom. ägde länsstyrelsen att, utan sammanhang med upplåtelse, som berördes i 2 mom., medgiva lapp, som där avsågs, att å kronomark inom lappmarkerna och å renbetesfjällen dels till husbehov taga bränsle och slöjdvirke dels ock jaga och fiska samt i nyss angiven ordning hålla getter, allt inom visst bestämt område. Slutligen föreslogs i 4 mom. att det skulle ankomma på Kungl. Maj:t att i andra fall än i 2 mom. avsågs åt lapp upplåta lägenhet ävensom i sammanhang därmed annan nyttjanderätt, såframt upplåtelsen prövades ej lända till förfång för de renskötande lapparna. För upplåtelsen kunde en billig avgift bestämmas. I de ovan odlingsgränsen belägna delarna av lappmarkerna finge lägenhet ej upplåtas, med mindre synnerliga skäl därtill förekomme.

Dessutom hade i kommitténs förslag intagits samtliga de *allmänna* bestämmelser, som reglera upplåtelser av jord och andra förmåner å kronomarker ovan odlingsgränsen i Norrbottens och Västerbottens län samt å renbetesfjällen i Jämtlands län. I kommittéförslagen hade i enlighet härmed inarbetats de bestämmelser, som för närvarande återfinnas dels i kungörelsen den 3 juni 1915 angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker dels ock i 31 § av 1898 års renbeteslag.

Över kommitténs förslag inhämtades utlåtanden från bland andra kammarkollegium och domänstyrelsen samt länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Länsstyrelserna infortrade utlåtanden från lappfogdarna efter lapparnas hörande.

De av kommittén föreslagna bestämmelserna rörande upplåtelser till lappar mottogos med gillande av de lappar, som yttrade sig i ärendet. Även flertalet av nämnda myndigheter lämnade förslagen i denna del utan erinran. Beträffande frågan, vilken myndighet skulle äga besluta rörande dylik upp-

låtelse — ävensom träffa avgörande i en del frågor rörande de renskötande lapparna — framställdes vissa anmärkningar av domänstyrelsen. Styrelsen framhöll sålunda såsom absolut nödvändigt, att tillfälle att öva inflytande på länsstyrelsens beslut i fråga om renskötseln bereddades de myndigheter, som representerade de olika skogsvårdsintressena. Härefter anförde styrelsen i huvudsak:

Styrelsen hade därmed kommit in på en fråga av rätt så vittgående principiell innebörd, som genomginge kommitténs båda förslag. Styrelsen avsåge därmed, att kommittén velat lägga allt, som rörde lapparna och renskötseln så gott som uteslutande i länsstyrelsens hand och till enbart dess avgörande. Kommittén hade uppenbarligen däri icke sett något principiellt avsteg från nu gällande regler, men styrelsen kunde icke dela denna kommitténs uppfattning.

Enligt 1898 års renbeteslag ägde visserligen länsstyrelsen beträffande trakterna ovanför odlingsgränsen att upplåta bete, slätter, jakt och fiske, men lagen hade icke tillagt länsstyrelsen någon sådan befogenhet i fråga om upplåtelse av mark för annat ändamål. Kungl. Maj:tt hade emellertid under de senare åren uppdragit åt länsstyrelsen att jämväl upplåta nyttjanderätt till mark i annat sammanhang.

Styrelsen kunde emellertid ej underlåta att framhålla, huru som det ur organisatorisk synpunkt och även av andra skäl icke syntes önskligt att tvenne myndigheter toge ingående befattning med förvaltningen av samma statsdomän. Kronans marker ovan odlingsgränsen vore nämligen ställda under styrelsens förvaltning utan någon annan inskränkning än den som renbeteslagen angäve och detta helt visst av den anledningen att det finge förutsättas att skogsskötseln, där densamma kunde mera intensivt bedrivas, och detta bleve förhållandet i den mån kommunikationsväsendet utvecklades, komme att tillföra statsverket den största behållning, som kunde av marken utvinna, där densamma icke toges i bruk för industriella eller dylika anläggningar. Där fråga sålunda uppstode om sådan marks användning för sistnämnda ändamål, vore domänstyrelsen, vilken såsom affärsdrivande verk stode uti kontakt med handel och industri, i minst lika hög grad som länsstyrelsen skickad att tillvarataga statens intressen; och för nämnda slag av upplåtelse syntes hänsyn till lapparnas gäringfång få giva vika för det större och allmännare statsintresset. Styrelsen ville därmed hava framhållit att om det ock ur vissa synpunkter kunde befinnas lämpligt, att lapparnas intressen överlämnades åt länsstyrelsen att bevaka, det likväl borde tillkomma domänstyrelsen, att, då av en eller annan anledning fråga uppstode om disponerande av mark ovanför odlingsgränsen för annat ändamål än såsom renbetesland, därvid tillvarataga statsintressena. Den rätt, som enligt gällande renbeteslag tillerkänts lapparna kunde nämligen icke betraktas annat än som en ren nyttjanderätt till marken, så länge den användes eller finge användas som renbetesland.

I fråga om trakterna nedanför odlingsgränsen hade kommittén tillagt länsstyrelsen en längre gående befogenhet i fråga om upplåtelse å kronans marker, än vad gällande renbeteslag stadgade. Inom berörda trakter vore emellertid skogsbruket av vida mer intensiv art än i fråga om trakterna ovanför odlingsgränsen, och då varje upplåtelse, även av ringa omfattning, vore av betydelse för denna skogsskötsel, vars främste målsman domänstyrelsen blivit satt att vara, ansåge sig styrelsen under framhållande jämväl av de skäl, som åberopats i fråga om trakterna ovan odlingsgränsen böra framhålla, att det icke kunde vara lyckligt om lagförslagen i denna del upphöjdes till lag. Vad särskilt anginge omförmålda föreskrifter rörande upp-

lätelser till lapparna framhölle styrelsen såsom olämpligt, att länsstyrelsen jämlikt 2 mom. skulle äga befogenhet att i fråga om utlämnande av virke meddela order till tjänsteman, som vore underordnad annan myndighet. Vidare ställde sig styrelsen med avseende å samma moment bestämt avvisande mot förslaget, att tillstånd att nedom odlingsgränsen hålla getter å kronoparkerna skulle kunna meddelas av annan myndighet än domänstyrelsen. Vidkommande 3 mom. syntes det styrelsen icke föreligga tillräckliga skäl att utan samband med upplåtelse av lägenhet låta lapp, som upphört med rensköteln, allra minst lapp, som bodde inhyes hos den bofasta befolkningen, komma i åtnjutande av vissa privilegier såsom rätt till skogsfang för bränsle eller till jakt och fiske, så mycket hellre som det svårigen låte sig göra att förhindra ett oriktigt utnyttjande av densamma till förmån för dem hos vilka han inhyt sig.

1924 års
förslag.

Sedan omförmälda lagförslag därefter inom socialdepartementet undergått viss överarbetning, beslöt Kungl. Maj:t den 30 maj 1924, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över bland annat de sålunda omarbetade förslagen till lag om fjällrenskötsel och till lag om skogsrenskötsel. Vid anmälan av förslagen i statsrådet yttrade föredragande departementschefen beträffande frågan, huruvida domänstyrelsen borde framför länsstyrelsen vara behörig att handlägga ärenden angående upplåtelse till lappar, bland annat följande:

»I förevarande paragrafer är det i första hand Kungl. Maj:t, som upplåter områden, nämligen enligt 1 mom. för inrättande av hem åt orkeslösa eller ålderstigna lappar, enligt 2 mom. till upplåtelse åt mindre arbetsföra lappar och enligt 4 mom. i andra fall än under 2 mom. avses. Länsstyrelsen har befogenhet att göra upplåtelse enligt 2 mom. endast inom det av Kungl. Maj:t avsatta området. Om man bibehåller länsstyrelsen såsom upplåtande myndighet i sist angivna fall, torde det icke med fog kunna sägas att man därigenom träder domänstyrelsens ämbetsbefattning för nära. Tvekan skulle endast kunna råda i fråga om den befogenhet, som tillagts länsstyrelsen enligt 3 mom., eller att utan sammanhang med lägenhetsupplåtelse medgiva lapp vissa fristående förmåner. Jag kan dock ej heller här finna, att man på något obehörigt sätt åsidosätter domänstyrelsen. Det gäller här för det allmänna synnerligen betydelselösa förmåner, som skola beviljas visst slag av lappar i betryckt läge. För övrigt är jag förvissad om, att länsstyrelsen innan den upplåter dessa förmåner, kommer att, i den mån det är påkallat, inhämta yttrande från vederbörande skogstjänsteman rörande frågan, inom vilket eller vilka trakter upplåtelse lämpligast kunna ske.»

Departementschefen ansåg sig därför icke böra föreslå någon ändring i förslagen i denna del. Emellertid vidtogs i förslagen den jämkningen, att upplåtelse förklarades kunna ske å annan inom lappmarkerna belägen kronans mark än kronohemman och krononybyggen under åborätt samt boställen ävensom å renbetesfjällen. Härmed avsågs dock ingen avvikelse i sak från kommitténs förslag.

I yttrande den 4 juli 1924 förklarade lagrådet bland annat, att förslagen i såväl sakligt som formellt hänseende vore behäftade med vissa närmare angivna brister, vilka enligt lagrådets mening påkallade en genomgripande omarbetning av förslagen. Till följd därav ansåg sig lagrådet böra såsom allmänt omdöme uttala, att förslagen icke vore ägnade att läggas till grund

för framställning till riksdagen i ämnet. Därjämte framhöll lagrådet, att vid en eventuell omarbetning av förslagen borde bemärkas bland annat, att stadgandena i 1898 års renbeteslag till betydlig del icke vore hänförliga till sådan lag, som avsåges i § 87 regeringsformen och att berörda tillskott av bestämmelser av annan legislativ natur väsentligt ökats i de till lagrådet remitterade förslagen. Såsom exempel härpå kunde åberopas den avdelning, som handlade om vissa nyttjanderättsupplätelser å kronomark. Det syntes enligt lagrådets mening vara skäl överväga om ej någon utbrytning borde ske av stadganden, å vilka berörda grundlagsbud icke hade avseende. — Förslagen blevo icke framlagda för riksdagen. De till lagrådet överlämnade förslagen med tillhörande statsrådsprotokoll ävensom lagrådets yttrande hava tryckts såsom bilaga till propositionen nr 43 till 1928 års riksdag.

Frågan om lagstiftningsarbetets vidare bedrivande upptogs ånyo i statsrådet den 13 juli 1926. Därvid framhöll föredraganden bland annat, att den ytterligare överarbetning av kommitténs förslag, som lagrådet förordat, nu syntes böra vidtagas. Vid denna omarbetning borde i främsta hand de av lagrådet framförda synpunkterna rörande ämnets legislativa behandling vinna beaktande. I samband därmed syntes emellertid även de grunder, varpå förslagen vilade, i vissa hänseenden böra skärskådas. Framför allt finge härvid framhållas reglerna om lapparnas bosättning.

Jämlikt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade chefen för socialdepartementet samma dag f. d. landshövdingen J. Widén att såsom sakkunnig biträda med överarbetning av kommitténs berörda förslag. Till fullgörande av nämnda uppdrag avlämnade den sakkunnige den 30 september 1927 betänkande med förslag till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige samt till vissa i samband därmed stående lagar (Statens offentliga utredningar 1927: 25). Över den sakkunniges förslag infordrades yttranden från kammarkollegium och domänstyrelsen samt vissa länsstyrelser. Sedan förslagen därefter inom socialdepartementet undergått viss omarbetning samt lagrådets yttrande inhämtats över förslagen, beslöt Kungl. Maj:t den 17 februari 1928 på föredragning av chefen för socialdepartementet, att förslagen skulle, med vissa jämkningar, genom proposition (nr 43) framläggas för riksdagen.

I sitt nämnda betänkande, vilket huvudsakligen behandlade frågan om de renskötande lapparnas rättsliga ställning, förklarade den sakkunnige, att han ansett, att vissa av de av kommittén i förslagen till lag om fjällrenskötsel och lag om skogsrenskötsel föreslagna bestämmelser om nyttjanderättsupplätelser å kronomark icke borde upptagas i de av den sakkunnige avgivna lagförslagen, utan att de upplätelser nämnda bestämmelser avsåge att reglera borde göras till föremål för särskild reglering i annan ordning. Frågan om dessa upplätelser har nu av den sakkunnige upptagits till särskild behandling, varefter den sakkunnige till slutförande av sitt uppdrag avlämnat omförmälda, av mig inledningsvis nämnda betänkande den 7 november 1927 med förslag angående upplätelser av mark för bosättning åt lappar m. m.

Över sistnämnda betänkande hava utlåtanden avgivits av kammarkollegium, statskontoret, riksräkenskapsverket, domänstyrelsen och lantbruksstyrelsen samt länsstyrelserna i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Domänstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat yttranden från överjägmästaren i övre Norrbottens distrikt, vilken åberopat ett av jägmästaren i Juckasjärvi distrikt avgivet utlåtande, samt överjägmästarna i nedre Norrbottens, Hämösands, mellersta Norrlands och Dalarnas distrikt. Länsstyrelsen i Jämtlands län har överlämnat ett yttrande från lappfogden i länet.

För innehållet i den sakkunniges förslag samt i de däröver avgivna yttrandena kommer jag att redogöra i det följande.

*Fattigvården
bland
lapparna.* I detta sammanhang bör även något beröras frågan om fattigvården bland lapparna.

Enligt det kommittén meddelade uppdraget skulle kommittén bland annat företaga en genomgripande revision av de särskilda bestämmelser, som avsåge lapparnas fattigvård. Frågan var inom kommittén föremål för utredning men kunde icke slutföras på grund av begränsningen av den tid, inom vilken kommitténs arbete skulle vara fullbordat. Emellertid tillkallade chefen för socialdepartementet, efter därtill av Kungl. Maj:t erhållet bemyndigande, den 9 oktober 1923 Widén att såsom sakkunnig inom departementet biträda med utredning angående ordnande av fattigvården bland lapparna i riket. Till fullgörande av detta uppdrag avlämnade den sakkunnige den 25 september 1924 utredning och förslag i ämnet (Statens offentliga utredningar 1924: 58). Sedan yttranden inhämtats över förslaget, framlade Kungl. Maj:t genom proposition (nr 108) för 1927 års riksdag förslag till nyorganisation av den lapska fattigvården. Grunden för densamma var att fattigvården organiserades enhetligt över hela området, att organisationen gjordes i största möjliga mån likartad med den allmänna fattigvården, att primärkommunerna följaktligen bleve bärare av jämväl ifrågakvarande fattigvård, att sålunda de särskilda lappförsamlingarna skulle upphöra, samt att staten bidroge såväl till kostnaderna för fattigvården som till anskaffande av ålderdomshem för lappar. Kungl. Maj:t hemställde, bland annat, att riksdagen måtte till fattigvård och barnavård för lappar uppföra ett ordinarie förslagsanslag å 100.000 kronor att användas i huvudsaklig överensstämmelse med vissa i propositionen angivna grunder.

Riksdagen biföll propositionen, varefter den 27 juni 1927 utfärdades kungörelse angående statsbidrag till fattigvård och barnavård för lappar.

Enligt nämnda kungörelse utgår statsbidrag dels till fattigvårdssamhällen och kommuner för deras kostnader för fattigvård och barnavård för lappar, dels ock till fattigvårdssamhällen och kommunalförbund för uppförande eller inrättande av särskilda ålderdomshem för lappar samt för sådan om- eller tillbyggnad av dylikt hem, som närmast är att likställa med ombyggnad. Statsbidrag må även utgå till fattigvårdssamhälle eller kommunalförbund för inköp och inrättande till särskilt ålderdomshem för lappar av redan befintlig, för annat ändamål disponerad byggnad.

Uti förevarande förslag har den sakkunnige hemställt:

att det må ankomma på Kungl. Maj:t att å kronomark i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ävensom å renbetesfjällen i Jämtlands län och de till utvidgning av dessa tillköpta områden avsätta mark, varå *bostadslägenheter* må av länsstyrelsen upplätas med nyttjanderätt åt lappar, som förut ägnat sig åt renskötsel men, utan att vara helt arbetsodugliga, likväl till följd av minskad arbetsförmåga icke kunnat fortfara därmed, dock ej åt den, som uppenbarligen skulle komma att sakna utväg till nödortftig försörjning;

att länsstyrelsen må äga befogenhet att utan sammanhang med upplåtelse av mark medgiva lapp, som här sägs, att på kronomark å omförmälda trakter under de närmare villkor, som länsstyrelsen äger bestämma, inom visst bestämt område till husbehov taga bränsle och slöjdvirke samt jaga och fiska ävensom hålla getter till ett antal av högst fem för hushåll:

att det må ankomma på Kungl. Maj:t att på kronomark å omförmälda trakter anvisa lämpliga områden, inom vilka länsstyrelsen äger att med nyttjanderätt upplåta *jordbrukslägenheter* åt lappar, vilka äro berättigade att driva renskötsel men icke vidare äro i tillfälle att utöva denna näring utan önska ägna sig åt jordbruk;

att till upplåtelse av lägenhet, som i det föregående avses, ej må anvisas område, där upplåtelsen kan lända till förfång för de renskötande lapparna, samt att upplåtelse av jordbrukslägenhet ovan odlingsgränsen i lappmarkerna ej må äga rum med mindre synnerliga skäl därtill förekomma;

att i fråga om beskaffenheten av lägenhet, som här sägs, samt de villkor, på vilka upplåtelse av lägenhet må äga rum, skall lända till efter rättelse vad den sakkunnige i vissa hänseenden föreslagit;

samt att medel, som inflyta genom upplåtelser ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, skola enligt de bestämmelser, som givas av Kungl. Maj:t, användas till förmån för lapparna.

Den sakkunnige har ansett, att — i likhet med vad som varit fallet uti de föregående förslagen i detta ämne — de bestämmelser, vilka erfordrades för beredande av möjligheter till nya jordupplåtelser för ifrågavarande ändamål, borde begränsas till att avse sådana lappar, vilka vore berättigade att driva renskötsel men av vissa anledningar vore förhindrade att utöva denna näring. Vad angår upplåtelser *i allmänhet* å kronomark inom förberörda trakter syntes, enligt den sakkunniges mening, icke vara anledning att såsom kommittén föreslagit i förevarande sammanhang vidtaga omflyttning eller ändring i bestämmelserna därom. I följd därav har i den sakkunniges förslag kungörelsen den 3 juni 1915 bibehållits oförändrad.

Jag vill i det följande behandla de särskilda frågor, som böra beaktas vid prövning av den sakkunniges förslag.

Rörande behovet av jordupplätelser åt lappar yttrar den sakkunnige:

Behovet av
jordupplätel-
ser åt lappar
m. m.
Den
sakkunnige.

»Enligt inhämtade upplysningar har den okontrollerade bosättningen i lappmarksområdena åtminstone inom Norrbottens län under de senare åren visat tendenser till ökning och anledning finnes antaga, att denna ökning icke är av tillfällig natur. Renskötselns utvecklingsmöjligheter — redan förut begränsade av betestillgången — hava nu blivit ytterligare beskurna genom den år 1919 med Norge avslutade konventionen, som avsevärt inskränker det tillättna renantalet för vissa byar. Bland annat på grund av denna omständighet har i det nyligen framlagda förslaget till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige rätten att driva renskötsel, vilken enligt gällande lag är oinskränkt, ansetts böra begränsas. I följd härav måste man räkna med, att det för framtiden kommer att förefinnas ett ökat behov av möjligheter till bosättning för sådana lappar, som icke kunna vinna sin utkomst genom renskötsel.

Enligt den av lappkommittén verkställda utredningen var antalet renskötande och icke renskötande lappar vid 1920 års slut följande:

	Ren- skötande.	Icke ren- skötande.	Summa.
<i>Fjälllappar:</i>			
Norrbottens län	1,690	1,241	2,931
Västerbottens län	306	1,393	1,699
Jämtlands län	295	678	973
Övriga län	—	171	171
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	2,291	3,483	5,774
<i>Skogslappar:</i>			
Norrbottens län	428	1,588	2,016
Västerbottens län	56	277	333
Övriga län	—	6	6
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	484	1,871	2,355

De icke renskötandes antal uppgick alltså vid sagda tidpunkt till nära det dubbla mot de renskötandes. Av lapparnas hela antal var endast 34.2 % renskötande, under det de icke renskötande utgjorde 65.8 %. I de renskötandes antal äro därvid inräknade kvinnor och barn inom de familjer, vilka hava renskötsel till näringsfång. Det visar sig av de anförda siffrorna, att bland skogslapparna övergången från renskötseln till andra yrken varit vida större än bland fjälllapparna, ett förhållande som otvivelaktigt beror på de större möjligheter till en dylik övergång, som för skogslapparna erbjuda sig på grund av deras bostads- och näringsförhållanden.

Enligt samma utredning fördelade sig lapparna efter yrken i följande huvudgrupper, nämligen

<i>a) renskötande:</i>		
Enbart renskötande	Antal.	Procent.
Renskötsel och jordbruk	2,038	25.1
Renskötsel och annat yrke än jordbruk	676	8.3
	61	0.8
	<hr/>	<hr/>
	2,775	34.2
<i>b) icke renskötande:</i>		
Enbart jordbrukande	2,886	35.5
Annat yrke än jordbruk	261	3.2
Tjänare hos icke lappar	82	1.0
Lösa arbetare	604	7.4
Övriga icke renskötande	1,521	18.7
	<hr/>	<hr/>
	5,354	65.8

Det visar sig av dessa siffror, att de lappar, för vilka renskötelse utgör det egentliga försörjningsmedlet, numera utgöra allenast en fjärdedel av hela antalet lappar. Därtill kommer icke fullt $\frac{1}{10}$ sådana som jämte renskötelsen idka jordbruk eller andra yrken. Särskilt bland skogslapparna, inom vilka, som förut är nämnt, övergivandet av renskötelsen fortgått kraftigast, är det endast $\frac{1}{4}$ av de renskötande, som hava enbart renskötelse till yrke. Bland de 484 renskötande skogslapparna äro nämligen endast 118 eller 24.4 % enbart renskötande. Hos fjälllapparna är proportionen av enbart renskötande vida större; av 2,291 renskötande äro 1,920 eller 83.8 % enbart renskötande. Men det är ytterligare att märka, att även bland den fjärdedel av lapparna, som helt ägnar sig åt renskötelsen, ett betydligt antal vänt sig från det nomadiserande levnadssättet och, i stället för att bo i kåta, at sig uppfört fasta bostäder av timrade stugor eller forvgummer med murad spis.

Det torde vara naturligt att de, vilka icke vidare kunna fortsätta med rennäringen, i första hand uppsöka jordbruket såsom näringsfång, och vitsordas detta av hittills vunnen erfarenhet. Det lär under sådana förhållanden få anses sasom en staten åliggande skyldighet att förbjälpa dessa lappar till lägenheter, som lämpa sig för dem.

Bortsett från de vådor för renskötelsen, som äro förbundna med den okontrollerade bosättningen, har de ena medfört olägenheter även i andra hänseenden. De s. k. fiskarlapparna hava i allmänhet slagit sig ned vid sjöar och vattendrag med tanke mera på möjligheter till fiske än på framtidsutsikter för jordbruket. På de flesta platserna lär emellertid utbytet av fiske och jakt år för år avsevärt minskas. Avsättningsmöjligheterna äro mångenstädes mycket dåliga, då samfärdsmedel saknas. Vägar, skolor m. m., som vore nödvändiga, om bosättningen finge fortgå, skulle bliva mycket dyrbara. Redan nu lär det allmänna fått vidkännas avsevärda utgifter för dessa vid sjöar bosatta lappar, då en stor del av dem åtnjuta fattigunderstöd; och antalet av sådana understödstagare ökas alltjämt. Det torde alltså jämväl föreligga ett allmänt intresse av att åtgärder vidtagas för tillgodoseende av förvärvsmöjligheter åt icke renskötande lappar, som eljest skulle hemfalla under fattigvården.

Nödvändigheten härav har även tidigare vunnit beaktande. I sådant hänseende må erinras om att vid avvitringen ovan odlingsgränsen inom lappmarkerna avsatts områden för att i framtiden upplåtas till nybyggeslägenheter åt lappar, som helt eller huvudsakligen övergivit nomadlivet.»

Rörande frågan, vilka lappar böra komma i åtnjutande av de föreslagna upplåtelseerna, anför den sakkunnige i huvudsak:

»På sätt framgår av den ovan lämnade redogörelsen har man att bland de lappar, varom här är fråga, urskilja tre olika kategorier, nämligen dels sådana lappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke äro arbetsföra och på den grund övergivit nomadlivet, dels sådana lappar, som förut ägnat sig åt renskötelse, men utan att vara helt arbetsodugliga, likväl till följd av minskad arbetsförmåga icke kunnat fortfara därmed, dels ock sådana lappar, som äro fullt arbetsföra men på grund av renstammens begränsning eller av andra orsaker övergivit nomadlivet.

Vad angår den första kategorien eller de lappar, som på grund av ålder eller sjukdom icke vidare äro arbetsföra, äro dessa, sedan den lapska fattigvårdsfrågan vid innevarande års riksdag vunnit sin lösning, att behandla i enlighet med fattigvårdslagens bestämmelser och skola därför här lämnas åsido.

Beträffande sådana mindre arbetsföra lappar, vilka icke omhändertagas av fattigvården, synes tillfälle böra beredas dessa att med nyttjanderätt förvärva

bostadslägenheter, där de kunna försörja sig med jakt och fiske samt föda några getter och möjligen någon ko. Lägenhetsinnehavaren synes böra erhålla rättighet att på kronans mark fritt taga nödigt byggnadsvirke på villkor, som angivas i upplåtelsekontraktet, men understöd i form av odlings- eller byggnadsbidrag torde icke böra ifrågakomma.

Åt den tredje kategorien lappar, varom här är fråga, synes böra upplåtas jordbrukslägenheter av den storlek, att innehavaren jämte familj därå kan hava sin bärgning. Å lägenheten bör kunna hållas några kor samt möjligen även häst varjämte möjlighet till jakt och fiske bör finnas.

De som i främsta rummet böra komma i åtnjutande av dylika upplåtelser äro sådana lappar, som till följd av renbetesmarkernas otillräcklighet i förhållande till renstammens storlek icke vidare äro i tillfälle att ägna sig åt renskötsel. Därnäst synes även sådana lappar härtill kunna komma ifråga, vilka genom olycksfall eller andra omständigheter förlorat sina renar eller större delen av dem och icke lämpligen kunna återgå till renskötseln.

Vidkommande frågan om avsättande av mark för upplåtelser åt lappar anför den sakkunnige:

»För beredande av möjlighet att upplåta lägenheter av ovan angiven beskaffenhet synas vissa områden för detta ändamål böra avsättas. Härvid bör tillses att sådana platser väljas, att lägenhetsinnehavarna icke komma att sakna möjlighet till jakt och fiske, vilket under den första tiden, innan jorden kan lämna avkastning, utgör för nybyggarna kanske det viktigaste medlet till uppehälle. Vid utväljande av dessa områden bör hänsyn även tagas därtill att lägenheterna icke må förläggas så långt avlägset från väg, att ej innehavarna någorlunda lätt kunna komma fram till allmän kommunikationsled och handelsplats. Därjämte bör noga iakttagas, att lägenheterna icke bliva till men för de renskötslande lapparna.

Lägenheterna böra icke förläggas enstaka. De till jordbruk avsedda lägenheterna, här nedan kallade jordbrukslägenheter, böra förläggas i kolonier om exempelvis 3 å 4 lägenheter i närheten av varandra. En sådan planläggning av upplåtelsebetingas av hänsyn till svårigheterna för enstaka familjer att i de trakter, varom här är fråga, avvara stödet av grannar. Den erfarenhet, man vunnit från statens tidigare jordupplåtelser, har visat nödvändigheten av att lägenheterna sammanföras på sådant sätt. I närheten av sådana kolonier kunna lämpligen upplåtas lägenheter, avsedda huvudsakligen till bostäder åt den andra av förut omnämnda kategorier lappar. Här senast omnämnda lägenheter kallas nedan bostadslägenheter.

Till ovan angivna ändamål torde i den mån de befinnas lämpliga, i första hand böra användas sådana marker, som vid avvittningen avsatts för upplåtelser åt lappar ävensom till utvidgning av renbeteslanden inköpta fastigheter. Vad sistnämnda fastigheter beträffar föreligger för övrigt redan enligt gällande lag liksom enligt 56 § i det nya förslaget till renbeteslag tillfälle att upplåta arrenden å desamma åt såväl lappar som icke lappar, av vilken möjlighet även lappar begagnat sig, ehuru i ringa utsträckning. I den mån kronans marker icke förslå, torde det böra undersökas, huruvida lämplig mark i enskild ägo må kunna förvärfvas för sagda ändamål, en undersökning, som emellertid icke omfattas av förevarande utredning, vilken endast avser upplåtelse av kronomark.

Upplåtelse av de lägenheter, varom här är fråga, torde inom de av Konungen för ändamålet avsatta områden böra meddelas av Konungens befallningshavande. Ovan odlingsgränsen må upplåtelse av jordbrukslägenheter icke förekomma med mindre synnerliga skäl därtill föreligga. Medel.

som inflyta genom upplåtelse ovan odlingsgränsen, torde böra tillfalla lappfönderna.»

Beträffande den sakkunniges uttalande i denna del hava olika meningar kommit till synes i de avgivna utlatandena.

Statskontoret har ansett klokt och med billigheten överensstämmande, att kronomark upplättes åt lappar, som icke vore i tillfälle att utöva renskötsel, helst som upplåtelsen skulle ordnas på sådant sätt, att den icke bleve till skada för detta lappbefolkningens ursprungliga näringsfang.

Samma ståndpunkt har intagits av länsstyrelsen i Norrbottens län, som framhållit att det — såväl i betraktande av det intrång, som särskilt i nämnda län med det allmännas tillstånd ägt rum å lapparnas gamla uppehållstrakter som ock på grund av det tvångsingripande från det allmännas sida för nedbringande av renstammen, som nödvändiggjorts genom bestämmelserna i konventionen med Norge — såvitt berörda län beträffade, syntes länsstyrelsen påkallat och nödvändigt, att från statens sida åtgärder vidtoges, som möjliggjorde för vissa lappar att genom övergång till fast bosättning skaffa sig utkomst på annat sätt än hittills varit brukligt för dem.

Vidare har länsstyrelsen anført:

»Den sakkunnige synes hava förutsatt, att här berörda upplåtelser i regel skulle meddelas från mark nedanför odlingsgränsen, under det att upplåtelser ovan sagda gräns finge ske endast då synnerliga skäl därtill förekomme. Vid den markundersökning, varom länsstyrelsen (enligt vad ovan nämnts) föranstaltat, har framgått, att tillgång på mark, lämplig att upplätas för det ändamål, varom här är fråga, är tillfinnandes inom Arjeplogs, Jokkmokks, Gällivare och Jukkasjärvi socknar, varemot lämplig mark ej kunnat påträffas inom Karesuando socken. De markområden, som påträffats, äro emellertid undantaglöst belägna ovanför odlingsgränsen, men då de utan skada för de renskötande lapparna kunna tagas i anspråk för här avsedda upplåtelser, synes den omständigheten, att de äro belägna ovanför odlingsgränsen, icke böra avhålla från att så sker. Det torde, såvitt detta län beträffar, tvärt om vara lämpligast, att upplåtelse ske från mark ovanför odlingsgränsen, där fisket och jakten, som ovillkorligen måste lämna lägenhetsinnehavarna stöd i deras utkomst, äro mest givande, och där lappen återfinner den miljö, vari han bäst finner sig tillrätta. De markområden, som befunnits lämpliga för upplåtelse, utgöras dels av mark i kronans ägo, dels ock. ehuru i mindre utsträckning, av enskilda tillhörig mark, som för ändamålet måste förvärvas. På grund av innebörden i det syfte, som skall främjas med dessa upplåtelser, finner länsstyrelsen i likhet med den sakkunnige det riktigast, att länsstyrelsen och densamma underställd organisation för lappväsendet får sig anförtrott att omhänderhava dessa upplåtelser och vad därmed sammanhängande, och att de markområden, som för ändamålet tagas i anspråk, underställas länsstyrelsens förvaltning i här ifrågasvarande avseende.»

I denna fråga yttrar kammarkollegium:

»Ehuru väl förslaget uttryckligen utgår från att till upplåtelse av lägenhet, som här avses, ej må anvisas område, där upplåtelsen kan lända till förfång för de renskötande lapparna, samt att upplåtelse av jordbrukslägenhet ovan odlingsgränsen i lappmarken ej må äga rum, med mindre synnerliga skäl därtill förekomma, ställer kollegium sig synnerligen tveksam till förslaget

Yttranden
öfver den sakkunniges
förslag.

Statskontoret.

Länsstyrelsen i
Norrbottens
län.

Kammar-
kollegium.

att möjliggöra upplåtelse av jordbrukslägenheter ovan odlingsgränsen på de i förslaget angivna villkor. Dessa villkor äro av den beskaffenhet, att den upplåtne nyttjanderätten starkt erinrar om ständig besittningsrätt, och fråga är om från det allmännas sida det skall visa sig möjligt att motstå i sinom tid säkerligen framkommande krav om en dylik nyttjanderätts omvandling till äganderätt. Kollegium vill erinra att ehuru man vid tillkomsten av odlingsgränsförfattningen avsåg att därefter omöjliggöra nya bosättningar ovan odlingsgränsen, sådana likväl till nomadlapparnas skada i icke ringa omfattning tillkommit, varefter desamma av myndigheterna måst legaliseras. Utan tvivel tillkommer det lapparna en primär rätt att för bedrivande av renskötsel tillgodogöra sig dessa trakter av lappmarken. Intrånget i denna rätt genom bosättningar förringas icke därav, att intrånget härrör av personer av lapskt ursprung. Eventuella rätts- och intressekonflikter mellan de nomadiserande lapparna och den bosatta befolkningen komma helt visst icke att mildras därav att den senare är av lapsk eller blandad svensk och lapsk ras. Då, såsom den sakkunnige betonat, den redan förut begränsade betestillgången för de renskötande lapparna blivit ytterligare beskuren genom den år 1919 med Norge avslutade konventionen, samt erfarenheten visat en påtaglig benägenhet hos lokalmyndigheterna att i strid mot odlingsgränsförfattningens grundsats tolerera nya bosättningar inom de områden, vilka äro den nomadiserande lapska befolkningen uteslutande förbehållna, anser kollegium försiktigheten bjuda att, därest likväl, när synnerliga skäl därtill förekomma, jordbrukslägenheter ovan odlingsgränsen anses böra under nyttjanderätt upplåtas åt lappar, vilka äro berättigade att driva renskötsel, men icke vidare äro i tillfälle att utöva denna näring, utan önska ägna sig åt jordbruk, detta måtte ske under betydligt snävare villkor än vad den sakkunnige föreslagit.»

Domän-
styrelsen.

Anmärkingar mot den sakkunniges förslag hava vidare framställts av domänstyrelsen, som till en början sammanfattat innehållet i de till styrelsen inkomna utlåtandena. Härom anför styrelsen i huvudsak:

»Överjägmästarna i Övre Norrbottens, Nedre Norrbottens, Härnösands, Mellersta Norrlands och Dalarnas distrikt hava samtliga mer eller mindre direkt tagit avstånd från tanken att bereda den fullt arbetsdugliga lappallmogen, som icke vidare ägnar sig åt renskötelsen, en särställning såsom kolonister jämförd med landets övriga innebyggare. De hava nämligen framhållit, att de skäl, som givit den nomadiserande lappbefolkningen vissa privilegier, icke längre äro tillfinnandes, så snart denna folkstam upphört med renskötelsen. Vissa av överjägmästarna hava emellertid givit berättigande åt tanken, att en nomadiserande folkstam, som av omständigheternas makt drives att övergå till ett annat och för den mindre naturenligen levnadssätt, borde av humanitära skäl särskilt omhändertagas, men ändock icke kunnat av den anledning godkänna den sakkunniges förslag. Beträffande upplåtelse av bostadslägenheter hava flera av överjägmästarna framhållit, att åtgärden endast vore ett led uti att förbereda innehavarna på att emottaga det fattigvårdsunderstöd, som snart nog och i varje fall i längden icke kunde undgås. Av den anledningen och då för de helt orkeslösa lapparnas omhändertagande numera vore i fattigvårdslagstiftningen vederbörligen sörjt, hava överjägmästarna så gott som enstämigt avstyrkt denna form av upplåtelse. Beträffande sådana fullt arbetsföra lappar, vilka förlorat sina renar, men i övrigt ägde förutsättning att fortfarande bibehållas såsom renskötande, hava överjägmästarna jämväl framhållit, att det vore riktigare att dessa lappar genom lån ur lappfonderna bereddes tillfälle att fortsätta med renskötelsen i stället för att nedsättas såsom jordbrukskolonister, vartill de i

regel, enligt överjägmästarnas förmenande, vore mindre lämpliga. De flesta överjägmästarna hava slutligen ställt sig antingen helt avvisande eller ganska tveksamma beträffande förslaget att lapp utan samband med markupplåtelse ma genom vederbörande Kungl. Maj:ts befallningshavande erhålla tillstånd att å kronomark taga virke, föra getter å bete, samt utöva jakt och fiske. Överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt har helt avstyrkt förslaget i vad det avser trakterna nedanför odlingsgränsen inom lappmarkerna.»

För egen del har styrelsen anfört:

Styrelsen kan i stort sett ansluta sig till de principuttalanden, som kommit till synes uti de här refererade yttrandena från vissa överjägmästare. Salunda finner styrelsen det fullt berättigat och ur social synpunkt synnerligen önskvärt, att all möjlig omtanke ägnas åt den kategori av landets innevanare, vilket det här är fråga om eller den lapska befolkning, som av omständigheternas makt tvingas att övergiva sitt nomadiserande levnadssätt. Styrelsen är emellertid mycket tveksam, huruvida det avsedda målet verkligen kan nås med de nu föreslagna upplåtelseerna och detta av det skäl, att det vill synas styrelsen, som om den sakkunnige icke tillräckligt fäst avseende vid att nomaden i samma mån, som han övergår till att bliva bofast och ägna sig åt, såsom här ifrågasättes, en nybyggarverksamhet med därav följande jordbruk snart nog kommer att assimileras med landets svenska befolkning. Det är av denna anledning, som styrelsen för sin del finner det mindre välbetänt att anordna vad man skulle kunna kalla reserverade områden, inom vilka skulle finnas dels jordbrukslägenheter, upplåtna med tryggad besittningsrätt för en tid av 150 år, dels bostadslägenheter avsedda för mindre arbetsföra lappar under deras återstående livstid, och vilka lägenheter efter kort tid ånyo skulle beläggas med liknande innehavare. Den sakkunniges förslag i denna del synes vara byggt på den förutsättningen, att en rasgemenskap allt fortfarande skulle bestå emellan dessa tvenne olika kategorier av lägenhetshavare inom ett dylikt reserverat område. Enligt styrelsens uppfattning kommer emellertid inom ganska kort tid att å jordbrukslägenheterna finnas en befolkning av övervägande svensk ras, vilken helt visst icke kommer att med blida ögon se sig betungad med omvårdnaden av dessa ålderstigna, mindre arbetsföra lappar, som nedsatts och komma att nedsättas å de angränsande bostadslägenheterna.»

Beträffande den föreslagna rätten för lägenhetsinnehavare att utöva jakt å kronans marker nedanför odlingsgränsen har styrelsen framhållit, att då det rörde sig om en fattig fjällbefolkning, som varit van att utnyttja sin jakt rätt förnämligast genom att utsätta snaror och andra giller, nämnda jakt rätt syntes vara av relativt ringa betydelse å kronans marker inom lappmarkerna nedanför odlingsgränsen, enär enligt gällande jaktstadga det icke vore tillåtet att där använda dylika fångstredskap. Enahanda vore förhållandet beträffande renbeteslanden i Jämtlands län nedanför skyddsskogsgränsen.

Vad angår förslaget om upplåtande av jordbrukslägenheter till den fullt arbetsföra lapska allmoge, som övergivit nomadlivet, har styrelsen ansett, att inga skäl kunde andragas för den uppfattning, att nämnda allmoge vid en kolonisation av ödemarkerna skulle beredas en särställning jämförd med rikets övriga innebyggare. Styrelsen anslöt sig i detta avseende helt till vad överjägmästarna därom anfört. Till stöd för denna uppfattning har sty-

relsen även åberopat den av Holmbäck författade avhandlingen om lappskattelandsinstitutet och dess historiska utveckling, däri Holmbäck uttalat, att den lapparna tillerkända särställningen tydligen avsåge blott reubetet och vad därmed sammanhängde. Som en konsekvens därav måste enligt styrelsens mening uppkomma det förhållandet, att då lappen övergivit renskötseln, han också förlorat de därmed tidigare förenade privilegierna. Ville man således bereda en lapp möjlighet att som nybyggare deltaga i kolonisationen på kronans marker inom ödebygdsrayonen, borde honom tillerkännas samma rättigheter, men också åläggas samma skyldigheter som övriga nybyggare.

Vidare anför styrelsen:

»Härmed är man inne på det stora problem, med vars lösning statsmakterna allt fortfarande äro sysselsatta, nämligen ödemarkskolonisationen på kronans marker. De hittills gjorda erfarenheterna vid denna kolonisation mana till försiktighet. Betydelsen av att enhetliga villkor tillämpas vid denna markupplåtelse har av Eders Kungl. Maj:t särskilt beaktats. I detta avseende får styrelsen erinra om det uppdrag styrelsen erhöll den 6 juni 1925 ifråga om dels beredande av förbättrade villkor för innehavare av odlingslägenheter och skogstorp, dels åstadkommande av rationella bestämmelser och villkor vid eventuellt fortsatt upplåtelse av dylika lägenheter. Styrelsen har för avsikt att inom den allra närmaste tiden inkomma med underdånigt utlåtande och förslag rörande dessa spörsmål. Härvid kommer styrelsen att föreslå en ny form för nybyggarverksamhet å kronans marker inom ödebygdsrayonen.

Såsom villkor för att en dylik kolonisation över huvud taget må komma till stånd, har styrelsen uppställt fordran på, att tillräcklig för odling fullt lämplig mark skall vara att tillgå, att arbete skall kunna beredas nybyggaren å kronans marker i avsevärd omfattning under en rätt lång tid framåt, att nybyggaren skall vara en duglig skogsarbetare samt att avsevärda odlingsbidrag utan återbetalningsskyldighet tillerkännas denne. Med denna uppfattning om de oundgängliga förutsättningarna för en framgångsrik kolonisation å statsskogarna inom lappmarkerna måste styrelsen anse det mindre lyckligt, om nu för lappbefolkningens vidkommande skulle tillskapas ytterligare en form av bosättning på dessa kronans marker, beträffande vilken domänstyrelsen icke skulle kunna öva något inflytande.

Visserligen kan den invändningen göras att en lapp, som från nomadlivet övergått till jordbrukskolonisation i ödemarkerna, icke har samma anspråk på livet som en nybyggare av svensk ras och därför kan reda sig med mindre kontanta inkomster och sålunda icke fordrar arbetsförtjänst i samma omfattning som den senare, men då erfarenheten bland annat från tidigare upplåtelse av skogstorp och odlingslägenheter till lappar, vilket förekommit i åtskilliga fall inom Norrbottens län, visat, att lappen efter fast bosättning dels fort nog tillägnar sig svenskens seder och bruk med därav följande pretentioner på livet, dels ofta ingår gifte med kvinna av svensk ras, befarar styrelsen på goda grunder att, redan innan en andra generation vuxit upp på dessa jordbrukslägenheter, krav komma att framställas på att lägenhets-havarna skall beredas tillfälle till arbetsförtjänst å kronans marker. Skulle sålunda emot styrelsens avstyrkande upplåtelse av jordbrukslägenheter enligt det föreliggande förslaget komma till stånd, finner sig styrelsen nödsakad att nu inför Eders Kungl. Maj:t framhålla vikten av att varken sty-

relsen eller den lokala statsskogsförvaltningen bör anses skyldig att tillhandahålla dessa lägenhetshavare arbete.

Vad nu anförts avser huvudsakligen kronans marker inom lappmarkerna och nedanför odlingsgränsen, men gäller också i viss omfattning renbeteslanden inom Jämtlands län, sasom också överjägmästaren i Mellersta Norrlands distrikt påpekar. Här torde emellertid de naturliga förutsättningarna för en ökad bosättning icke förefinnas i samma omfattning som inom vissa delar av lappmarkerna, men synes denna omständighet icke utgöra skäl för att frångå principen om enhetliga grunder vid ödebygdskolonisationen å kronomarkerna.»

Styrelsen har såsom sammanfattning av sin uppfattning framhållit, att upplåtelse av bostadslägenheter och jordbrukslägenheter i den form och på de villkor som av den sakkunnige föreslagits icke borde ske, att, därest bostadsfrågan för arbetsföra lappar, som icke ansetts kunna bibehållas vid renskötseln, skulle ordnas, detta borde ske antingen genom upplåtelse av fjällägenheter å kronans marker ovan odlingsgränsen samt å renbetesfjällen eller genom upplåtelse å annan kronomark av lägenhet på de villkor, som gälla för rikets innebyggare i övrigt, att, därest för mindre arbetsföra lappar, vilka upphört med renskötseln, bostadsfrågan måste lösas i särskild ordning på kronans marker ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen anordnades särskilda mindre kolonier i närheten av kommunikationsled, varigenom dessa lappar kunde erhålla fattigvårds- eller annan hjälp genom vederbörande myndigheter.

Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande erinrat om de villkor, som enligt kungörelsen den 18 juni 1909 gälla beträffande upplåtelse av mark nedom odlingsgränsen å kronoparker och överlopsmarker i de sex nordligaste länen. Efter att hava berört, att enligt kungörelsen upplåtelse finge ske endast till obemedlad eller mindre bemedlad sökande, vilken ägde god frejd och gjort sig känd för arbetsamhet och hederlig vandel samt ägde förutsättningar för drivande av mindre jordbruk, anför styrelsen:

»Liknande kvalifikationer torde även böra krävas av sådana lappar, vilka skola tilldelas odlingslägenheter i enlighet med föreliggande förslag. Bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse torde ej heller utgöra hinder för upplåtelse av odlingslägenhet av sagda art även åt lappar. Under sådana förhållanden synes det lantbruksstyrelsen mindre lämpligt, att på samma kronopark och kanske i omedelbart grannskap av tidigare upplåtelse nya sådana enbart av rasskäl verkställas på andra villkor och av annat statligt organ än hittills. Då härtill kommer, att verkställigheten av vederbörande länsstyrelses beslut ävensom tillsyn, utstämpling av virke m. m. måste ske under samverkan med domänverket, synes det lämpligast, att alla upplåtelse av odlingslägenheter med nyttjanderätt å kronoparker nedom odlingsgränsen ske genom domänstyrelsen och att även beträffande ifrågavarande lappar bidrag utgå jämlikt ovannämnda kungörelse den 18 juni 1909.

Beträffande upplåtelse av odlingslägenhet *ovanför* odlingsgränsen ställa sig förhållandena något annorlunda, när enligt kungörelsen den 3 juni 1915 angående upplåtelse av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker förbud utfärdats mot nya upplåtelse i annan ordning, än som stadgas i lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige den 1 juli 1898. Såsom i

föreliggande betänkande framhålles, förefinnas dock även ovan odlingsgränsen områden, vilka utan förfång för renskötseln borde kunna upplätas åt lappar för jordbruksändamål. Emellertid borde detta ske endast undantagsvis och efter noggrann prövning. Enligt lantbruksstyrelsens mening tala flera skäl för att dylik bosättning borde medgivas i den utsträckning, som är möjlig utan men för renskötseln. Sålunda är jordmanen å odlingsområdena därstädes ofta både mera lättbrukad och näringsrik än å kronoparkerna nedom odlingsgränsen. Å sistnämnda trakter finnes — såsom verkställd inventering ådagalagt — för odlingsändamål endast mer eller mindre stenbunden moränjord samt stora, plana myrar, vilka för uppodling kräva avsevärda dikningsarbeten. Ovan odlingsgränsen åter utgöres odlingsjorden ej sällan, då ren silurjord icke anträffas, av issjösediment och myrmarkerna äro smärre och sluttande, varigenom torrläggningen kan inskränkas till uppdragande av lagg- och tegdiken. Genom upplåtelse åt bofasta lappar av dylika för renskötseln obehövligen områden skulle nu outnyttjade marker komma till användning och lapparna därjämte kvarhållas i den miljö, som dock för dem är den naturligaste. Några slitningar mellan renägare och bofasta torde knappast vara att befara. Lappkommittén har själv framhållit, att de bofasta lapparna av rashänsyn manas till öfverseende ifråga om skadegörelse genom renar.»

Länsstyrelsen
i Väster-
bottens län.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har i sitt utlåtande framhållit, att inom länet tillämpades tre former av upplåtelser från kronojord, nämligen upplåtelser av skogstorp, odlingslägenheter och kolonat. Av dessa upplättes de två förstnämnda slagen av lägenheter av domänstyrelsen och den sistnämnda formen av länets kolonisationsnämnd. Till dessa tre former av upplåtelser skulle enligt det föreliggande förslaget läggas ytterligare två nämligen åt lappar upplättna bostadslägenheter och jordbrukslägenheter, vilka skulle upplätas av länsstyrelsen. Härom anför länsstyrelsen vidare:

»Inför de nu påpekade förhållandena, nämligen den möjlighet till erhållande av jordbrukslägenhet å kronomark nedom odlingsgränsen, som redan finnes, och den dualism i handhavandet av hithörande ärenden, som redan föreligger och knappast torde böra givas än vidare utsträckning, synes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande påkallat att söka till besvarande upptaga frågan, huruvida särskilda åtgärder i den nu föreslagna riktningen äro av nöden, då det gäller förhållandena nedom odlingsgränsen. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig böra besvara denna fråga nekande i vad den rör upplåtelse av jordbrukslägenheter. Den möjlighet, som föreligger att på kronomark erhålla upplåtelse av odlingslägenhet, anser Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kunna täcka uppstående behov av jordbrukslägenheter för lapparnas räkning. Eftersom vid eventuell upplåtelse av sådan fråga är om åstadkommande av jordbruk utav 'den storlek, att innehavaren jämte familj därav kan hava sin bärning', så måste man utgå från att på sökandens personliga förutsättningar för upparbetande av ett dylikt jordbruk ställas fullt ut lika stora fordringar som på var och en annan, vilken i skogsbygden vill grundlägga ett eget jordbrukarehem. Motsvarar han ej dessa förutsättningar, så kommer han att sakna utväg till nödortftig försörjning. Det vore därför enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening ett missgrepp att söka till utövare av jordbruksnäring överföra sådana förut renskötande lappar, vilka icke kunna anses kvalificerade att erhålla odlingslägenheter enligt kungörelsen den 18 juni 1909. Följden skall endast bliva, att stat eller kommun får träda hjälpande emellan. — Om man nu på de lappar, som vilja komma i besittning av en

jordbrukslägenhet uppställer sådana fordringar, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande härövan angivit, så torde mängen måhända mena, att ingen lapp kan fylla desamma. Detta vore emellertid ett underskattande av lapparnas förmåga att bedriva jordbruk. Det finnes inom länet fjällbygd många exempel på att förutvarande nomader utöva jordbruksnäringen med lika stor framgång som deras grannar av svensk folkstam. Inför detta faktiska förhållande, som torde vara välbekant inom det område, där de verka, skulle det vara ägnat att hos den icke lapska befolkningen upp- väcka avund och missnöje, om den lapska nybrukaren bereddes särskilda förmåner, vilka ej komme alla till del. Från beslut, som skulle skapa en dylik sinnesstämning, vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande på det bestämdaste avråda.

Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening borde alltså prövning av ansökan från lapp, som önskar erhålla jordbrukslägenhet å kronomark nedom odlingsgränsen, åligga domänstyrelsen och behandlas enligt bestämmelserna i 1909 års kungörelse. Kan sökanden därvid visa, att han till följd av renbetesmarkernas otillräcklighet i förhållande till renstammens storlek icke vidare är i tillfälle att ägna sig åt renskötsel, så bör vid prövningen av hans ansökan hänsyn härtill tagas. Detsamma bör ock vara förhållandet, om sökanden genom olycksfall eller andra omständigheter förlorat sina renar eller större delen av dem och därför icke lämpligen kan återgå till renskötseln. Är någon av dessa båda omständigheter för handen, så bör detta vara ett avgörande skäl för bifall till ansökningen, om lämplig jord finnes. Den företrädesrätt, som därigenom lämnas förutvarande renskötande lappar framför de om en odlingslägenhet möjligen medtävlande av icke lapsk extraktion, torde böra kompenseras med skyldighet för vederbörande att iklåda sig ansvar för att intrång och svårigheter ej beredas de renskötande lapparna vare sig av honom själv eller av personer, som vistas å lägenheten. Överträdelse av sådant i kontraktet om lägenheten intaget påbud bör ovillkorligen medföra arrendets förverkande.»

Länsstyrelsen berör härefter de villkor, som enligt förslaget skulle gälla för upplåtelse av bostadslägenheter åt lappar, samt framhåller, att då kontant byggnadshjälp icke skulle utgå till innehavare av dylika lägenheter, de uppförda byggnaderna helt visst komme att bliva synnerligen primitiva och säkerligen ofta föga människovärdiga. Härefter anför länsstyrelsen bland annat:

»Genom det Kungl. Maj:ts befallningshavande tillämnade uppdraget att bestämma byggnadernas antal och beskaffenhet har förslagsställaren troligen avsett att vinna säkerhet mot lägenheternas bebyggande på ett olämpligt sätt. Men förslaget innehåller inga som helst bestämmelser om huru dessa Kungl. Maj:ts befallningshavandes beslut skola övervakas och vilka åtgärder skola vidtagas, därest föreskrifterna åsidosättas. Avhysning av en fattig lapp, som efter bästa förstånd och i mån av sina ekonomiska tillgångar sökt reda sig tak över huvudet, kan väl knappast böra tänkas ifrågakomma. Ett föreläggande om byggnadernas förbättrande vore meningslöst, då helt visst i de allra flesta fall intet funnes att taga, därest föreläggandet icke åtlödes. Sedan nu sökanden och hans hustru, efter att kortare eller längre tid innehaft lägenheten avlidit, sannolikt såsom största tillgång efterlämnande sitt å lägenheten nedlagda arbete, inträder staten såsom arvtagare till resultatet av detta, måhända mot en ersättning för byggnadsarbetet, men däremot ej för utförda odlingar, vilka dock kunna — och troligen även så göra — representera det egentliga och mest bestående värdet. Sin utkomst beräknas

dessa lappar i huvudsak erhålla av jakt och fiske samt en till fem getter begränsad kreatursstock. Vad beträffar trakterna nedom odlingsgränsen, få vid jakt, därest domänstyrelsen med iakttagande av föreskrifterna i kungörelsen den 25 november 1927 finner upplåtelse av rätt till sådan böra äga rum, icke användas de billiga fångstmetoder med snaror eller dylika giller, vilka kunna tänkas göra jakten ekonomiskt inbringande för de här ifrågasatta utövarna av densamma. Det kan därför starkt ifrågasättas, huruvida jakträtten i dessa trakter kan anses innebära en förmån av sådan betydelse, att den lämnar något avsevärt bidrag till vederbörandes försörjning. Och då ett jordbruk med den begränsning, som förslaget ifrågasätter, icke heller kan anses vara tillräckligt för lägenhetsinnehavarnas utkomst, så synes det Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande föreligga den allra största sannolikhet för att ett bifall till förslaget leder till uppkomsten av en i ekonomiskt avseende mycket svagt utrustad grupp av medborgare. Det bör vid bedömandet av dessa påståendens sannolika överensstämmelse med en blivande verklighet allt fortfarande hållas i minne, att de lappar, åt vilka bostadslägenheter upplätas, hava en nedsatt arbetsförmåga och därför knappast kunna påräkna att genom grovarbete erhålla något väsentligt tillskott till de härovan nämnda inkomstkällorna.

Enligt de särskilda bestämmelserna, som borde lända till efterrättelse vid upplåtelse av bostadslägenhet, skulle Kungl. Maj:ts befallningshavande sedan lägenhet återfallit till Kronan, ånyo upplåta densamma till lapp, varvid en billig avgift kunde för nyttjanderätten fastställas. Enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes mening torde före varje sådan ny upplåtelse tillträdaren komma att framställa fordran på ingående reparation av de sannolikt tämligen bristfälliga byggnaderna. En sådan, troligen mycket välgrundad begäran skall Kronan knappast kunna underlåta att villfara, varför förslaget, som synbarligen avsett att skapa en för det allmänna billig upplåtelseform, i stället kommer att medföra kostnader, som nu icke kunna beräknas.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande finner sig, såsom av det sagda framgår, icke kunna tillstyrka bifall till det nu framlagda förslaget om upplåtande av bostadslägenheter åt lappar. Av de erinringar gentemot det-samma, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande funnit sig nödgas framställa, framgår även, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes avstyrkande gäller dylika upplåtelser vare sig de skola ske ovan eller nedom odlingsgränsen. Såvitt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan finna, föreligger ej heller någon anledning antaga, att behov av sådana lägenheter nedom odlingsgränsen kommer att föreligga. Möjligheten för innehavaren av en dylik lägenhet att med tillbuds stående inkomstkällor finna en t. o. m. torftig bärning äro alltför små. Skulle emellertid mot all förmodan något enstaka fall förekomma, då en lapp av nu behandlade kategori funne sig vara i verkligt behov av en upplåtelse på kronomark, så torde varje sådant, helt säkert mycket sällsynt fall kunna undersökas fristående för sig och kunna antagas erhålla en välvillig behandling av domänstyrelsen, därest det kan stödjas med Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes förord.

Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill i övrigt rörande det i betänkandet framlagda förslaget om särskiljande av de lägenheter, som skulle till lappar upplätas, uti tvänne skarpt avgränsade olika kategorier förklara, att denna uppdelning för detta länns vidkommande ej kan sägas motsvaras av något i verkligheten bestående förhållande. Gränsen mellan de såsom bostadslägenheter och jordbrukslägenheter betecknade är så flytande att någon sådan uppdelning, som ifrågasatts, ej kan genomföras. Man kan rubricera alla upplåtelser inom lappmarken såsom större eller mindre jordbrukslägenheter, och det vore säkerligen ingen lycklig åtgärd, om såsom övre gräns

för utvecklingen skulle för vissa av dem sättas möjligheten att avkasta föda åt fem getter.»

Efter att hava närmare berört frågan om upplåtelse av jordbrukslägenheter ovan odlingsgränsen och de särskilda villkor, som enligt länsstyrelsens mening borde gälla för upplåtelse till lappar, hemställer länsstyrelsen slutligen, att förslaget, i vad det avsåge uppdelande av lägenheter till förut renskötande lappar uti bostads- och jordbrukslägenheter, icke måtte föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd, att förut renskötande lapp, som å kronomark nedom odlingsgränsen önskade upplåtelse av mark för bosättning skulle vara berättigad erhålla sådan, enligt de grunder, som äro angivna i kungörelsen den 18 juni 1909 med tillägg om skyldighet för lägenhetsinnehavaren dels att själv stå ersättning för skada å lägenheten, som utan ägarens förvällande åsamkades genom renar, dels att ansvara för de åtgärder till förfång för lapparna, till vilka personer, som vistades å lägenheten kunde göra sig skyldiga, samt att förut renskötande lapp måtte å kronomark ovan odlingsgränsen, som vid avvitrningen avtagits för lapparnas räkning eller som vid undersökning befundes kunna utan men för renskötseln anvisas till bosättning, erhålla upplåtelse av lägenhet på de villkor, som i betänkandet föreslagits för jordbrukslägenheter, dock med iakttagande av vissa av länsstyrelsen framlagda ändringsförslag.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har i sitt yttrande lämnat en redogörelse för de upplåtelse, jämförliga med de nu ifrågasatta, som för närvarande tillämpades inom länet, samt framhållit, att därstädes finnes ett betydande antal lägenheter, vilka lämnade en omfattande erfarenhet, som ej borde förbises vid bedömning av det föreliggande förslaget. Därefter anför länsstyrelsen:

»Den första frågan, som, såvitt angår Jämtlands län, framkallas av nämnda förslag, är den, hur ställer sig förslaget till de nu redan befintliga nyttjanderätterna. Att denna fråga är betydelsefull nog, framgår icke endast av de förut lämnade upplysningarna, utan jämväl av det förhållandet, att kronans arrendatorer på renbetesfjällen med familjer utgöra 700—800 personer.

Det måste därför förutsättas såsom självfallet, att förslagets mening icke är att lapparna vid utarrendering av nu befintliga arrendelägenheter skulle erhålla någon företrädesrätt. Ett sådant försteg skulle strida mot villkoren i arrendekontrakten och i övrigt framkalla nästan oöverkomliga svårigheter med avseende på de förutvarande arrendatorernas försörjning i de små fattiga fjällkommunerna samt därjämte olyckliga stridigheter mellan de bofasta och lapparna.

Däremot förefaller det mera sannolikt, att förslaget vill tillerkänna lapparna en bestämd företrädesrätt, då det gäller upplåtelse av nya arrendelägenheter. Ej heller denna ståndpunkt kan uppehållas i hela sin omfattning. De faktiska förhållandena äro sådana, att på sina håll inom renbetesfjällens område behovet att skaffa den uppväxande generationen bland kronans arrendatorer försörjning är lika stor som för lappbefolkningen, och det är med hänsyn till nyssnämnda behov som Eders Kungl. Maj:t år 1925 lämnat (ovan omnämnda) anslag till anordnande av nya arrendelotter. Det i remitterade förslaget gjorda principuttalandet att staten har 'skyldighet att förhjälpa dessa lappar, vilka icke vidare kunna fortsätta med rennäringen till lägenheter, som lämna sig för dem' går således allför långt. Mot lapparnas anspråk i detta avseende måste ställas andra medborgares berättigade in-

Länsstyrelsen
i Jämtlands
län.

tressen och jämväl de personliga förutsättningar, som på bägge sidor föreligga för åstadkommandet av bärkraftiga jordbruk.

Om man således får utgå från att allttjämt både lappar och icke lappar komma att finnas såsom arrendatorer på renbetesfjällen, torde det vara uppenbart, att stora svårigheter skulle framkallas, om arrendeupplåtelseerna skulle behandlas efter olika grunder allt efter arrendatorernas härkomst från den ena eller andra folkstammen. Då den ena kategoriens arrenden skulle komma att ligga i närheten av den andras och arrendelägenheterna ofta skulle bli likartade i båda fallen, måste man i varje fall förutsätta, att, om särskilda grunder fastställas för lapparnas arrenden, dessa komma att utöva väsentlig inverkan på de övriga.

Man har därför att jämföra de föreslagna bestämmelserna med nuvarande förhållanden. Därvid synes det till en början klart, att en klyvning i bostadslägenheter, avsedda för lappar med nedsatt arbetsförmåga, och jordbrukslägenheter, avsedda för fullt arbetsföra lappar, som övergivit renskötelsen, icke svarar mot verkligheten, sådan den föreligger för närvarande. Nuvarande övergångsformer mellan de båda enligt förslaget bestämt åtskilda kategorierna äro alltför talrika och varierande och måste säkerligen så förbli även i framtiden, om icke lagstiftningen framtvingar en konstlad uppdelning. Då enligt förslaget bostadslägenheternas innehavare icke skulle erhålla något kontant bidrag, är det själfallet, att så många som möjligt söka erhålla jordbrukslägenheter, och att de, som slutligen få nöja sig med endast upplåtelse av bostadslägenheter, icke komma att kunna uppföra annat än en torvkåta eller likvärdig bostad jämte förvaringsrum för getter och kor. Över huvud är det sannolikt, att de skulle bilda ett proletariat invid de tillämnade jordbrukskolonierna, liknande vad som för närvarande förekommer med avseende å de så kallade fattiglapparna. Att inrikta lagstiftningen på att framkalla en sådan utveckling torde dock icke vara lyckligt. Inom kort komma de antagligen att sjunka ner till understödstagare med anspråk på hjälp från stat och kommun och sålunda förorsakande missnöje inom den kommun, som fått mottaga en så undermålig kolonisation, samt svårigheter för de myndigheter, som stå såsom ansvariga för upplåtelseerna.»

Efter en redogörelse för de upplåtelsevillkor, som enligt förslaget skulle gälla för jordbrukslägenheter, samt en granskning av dessa villkor med hänsyn till den erfarenhet, som vunnits inom länet, framhåller länsstyrelsen, att såsom en sammanfattning av de gjorda anmärkningarna kunde uttalas, att hänsyn icke i tillräcklig grad tagits till den redan befintliga omfattande och betydelsefulla upplåtelsen av arrendelägenheter på kronans för renbetesändamål inköpta fastigheter i länet samt till de på dessa områden vunna erfarenheterna. Genom nya för lapparna avsedda nyttjanderättsformer finge icke förhållandet till nuvarande arrendatorer försvåras.

Länsstyrelsen, som ansett det nödvändigt att söka bidra till en positiv lösning av den föreliggande frågan, anför slutligen:

»Härvid måste dock framhållas, att det icke på de jämtländska renbetesfjällen torde finnas lämpliga utrymmen för nykolonisation i så stor omfattning, att alla eller ens en större del av de icke renskötande lapparna därigenom kunna erhålla sin bärning. Skola kostnaderna för statsverket hållas inom rimliga belopp, och skall man undvika risken för att framalstra en ny grupp av lapska understödstagare, kommer säkerligen de nya lägenheternas antal att bli relativt ringa i förhållande till de icke renskötande lapparnas. Någon lösning i stor skala av lappbefolkningens framväxande försörjnings-

fråga kan således den ifrågasatta kolonisationen icke bliva, men väl ett, låt vara starkt begränsat bidrag därtill. Därvid måste dock förutsättas, att de lapska kolonisterna i huvudsak jämföras med andra medborgare, vilket jämväl enligt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavandes uppfattning är riktigt, så snart man rör sig utanför området av lapparnas hävdvunna privilegier på renbete samt därmed sammanhängande jakt och fiske.

Med den ståndpunkt, Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande här gjort gällande, behöva inga allmänna grundvillkor av det slag, remissen innehåller, utfärdas. Däremot torde det vara nödvändigt att vidtaga sådan ändring i den av den sakkunnige föreslagna renbeteslagen 56 § 4 stycket, att upplåtelse av nyttjanderätt må kunna äga rum inom hela det område, som enligt lagförslagets terminologi (2 § 1 mom.) anses utgöra renbetesfjäll, samt att i samband med sådan upplåtelse jämväl jakt och fiske må utarrenderas. Sedan lär det ankomma på Eders Kungl. Maj:t att meddela Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande i den omfattning, som befinnes lämpligt, skall föranstalta om upplåtelse av nyttjanderätt å renbetesfjällerna till lappar samt för sådant ändamål hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om erforderliga anslag.»

Av den nu lämnade redogörelsen framgår, att frågan om beredande av ökade försörjningsmöjligheter åt den del av den lapska folkrasen, som icke vidare kan ägna sig åt renskötsel, länge varit föremål för uppmärksamhet. Jag vill särskilt erinra, att riksdagen tidigare uttalat, att särskilda åtgärder borde vidtagas i sådant syfte. Jämväl de myndigheter, som icke ansett sig kunna helt tillstyrka den sakkunniges förslag i ämnet, hava i allmänhet funnit det berättigat och ur social synpunkt synnerligen önskvärt, att all möjlig omtanke ägnas åt denna kategori av landets inbyggare. Till denna uppfattning kan jag helt ansluta mig. Genom odlingens framträngande har förorsakats en betydande, alltjämt fortgående minskning av de områden, som av lapparna kunna nyttjas för renskötsel, och den med Norge år 1919 träffade konventionen angående flyttlapparnas rätt till renbete har vad angår några lappbyar medfört en avsevärd begränsning av tillgängliga betesmarker. Det måste med hänsyn härtill vara ett allmänt intresse att för de lappar, vilka icke längre kunna försörja sig genom renskötsel, underlätta övergången till annat yrke. Åtgärder i nämnda syfte påkallas ock av det framlagda förslaget till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige med däri föreslagna begränsningar i lapparnas rätt att utöva renskötsel. Det synes, såsom lappkommitténs utredning visar, nödvändigt att tillgodose försörjningsmöjligheterna för de lappar, vilka sålunda nödgas lämna sitt gamla näringsfång.

Såsom framgår av den i ärendet verkställda utredningen visar erfarenheten, att det ställt sig naturligt för de lappar, som övergivit renskötseln, att ägna sig åt jordbruk i en eller annan form. Jag finner det därför lämpligt, att staten i första hand söker förhjälpa dessa lappar till erhållande av för dem tjänliga lägenheter. Detta överensstämmer ock med lappbefolkningens egen vid flera sammanträden uttalade mening. Ingen av de myndigheter, som avstyrkt förslaget om upplåtande av särskilda lägenheter åt lappar, har givit anvisning å något annat medel, som bättre kunde främja

*Departements-
chefen.*

det angivna syftet. Utvägen att, på sätt från skogsstatens tjänstemän föreslagits, bereda lappar lån ur lappfonderna för fortsättande av renskötseln anlitas redan nu i den utsträckning, som är lämplig; ett vidare fortgående på denna väg är uteslutet med hänsyn till trängseln å de redan nu på många håll knappa betesmarkerna. I denna del kan jag hänvisa till uttalande i motionen nr 163 vid 1908 års riksdag.

Mot förslaget att bereda den lapska befolkningen vissa företräden vid erhållande av upplåtelser å kronans mark hava från olika håll riktats invändningar. Härvid har i allmänhet gjorts gällande, att om lappen erhöle möjlighet att såsom nybyggare deltaga i kolonisationen på kronans mark, för honom borde tillämpas samma grunder, som gällde för övriga medborgare, och såsom skäl härför har åberopats, att då lappen övergivit renskötseln, han ock förlorat de därmed förenade rättigheterna att i viss utsträckning begagna sig av land och vatten. Detta betraktelsesätt synes mig mindre riktigt. Den särställning, som av den sakkunnige föreslås skola i vissa hänseenden tillkomma lappar vid erhållande av lägenheter å kronans mark, innebär icke en utvidgning av det s. k. lapprivilegiet utan utgör snarare en särskild gottgörelse, betingad av att möjligheterna för lapparna att utöva sin gamla näring väsentligen kringskurits genom utvecklingen och den ställning staten kommit att intaga till dem. Rättvisan synes fordra, att staten i någon mån bistår de medborgare, som sålunda hindrats i sin näring. Därtill kommer, på sätt jag redan antytt, att det måste anses såsom ett allmänt intresse, att lapparna i viss utsträckning övergå till annat yrke än renskötsel. Endast härigenom kan nödig minskning åstadkommas av renantalet å de på sina håll begränsade betesmarkerna samt risken för skadegörelse av renar å den bofasta befolkningens gröda minskas.

Lika litet som varje annan nybyggare kan lappen i dessa trakter reda sig utan hjälp. Då det gäller att bedöma vad i sådant hänseende må vara skäligt, synes mig hänsyn böra tagas till att fråga huvudsakligen är om lappar, vilka komma direkt från nomadlivet. Främst gäller härvid att anskaffa för dem lämpliga lägenheter. Ur denna synpunkt finner jag den sakkunniges förslag, att särskilda områden skola avsättas för upplåtelse av lägenheter endast åt lappar, värt synnerligt beaktande. De uttalade farhågorna, att en dylik åtgärd skulle uppväcka avund och missnöje hos den övriga delen av befolkningen, synas mig överdrivna. Snarare kunde sådant vara att befara, om på sätt från visst håll ifrågasatts företrädesrätt tillerkändes lapparna vid upplåtelser, som stå öppna även för den svenska befolkningen. Förslaget om avsättande av mark till bosättning åt lapparna innebär ett fullföljande av den tanke, som ligger till grund för de av mig förut berörda bestämmelserna i kungörelsen den 5 juni 1909, innefattande ytterligare föreskrifter angående avvitringen inom lappmarkerna.

De grunder, som enligt den sakkunniges förslag skola gälla för upplåtelser inom de avsatta områdena, äro i huvudsak överensstämmande med och i allt fall icke mindre stränga än de som gälla andra upplåtelser å ifråga-

varande trakter. Enligt min mening torde icke någon egentlig olägenhet kunna följa därav att olika villkor gälla för olika slag av arrendaupplätelser. En sådan olikhet torde i föreliggande fall betingas av särskilda förhållanden. Vad länsstyrelsen i Jämtlands län anfört rörande företrädesrätt till redan befintliga lägenheter synes mig knappast kunna tillerkännas betydelse, då lapparnas rätt enligt förslaget allenast skulle gälla upplätelser inom de områden, som Kungl. Maj:t för ändamålet avsatt. Jag vill vidare framhålla, att såväl renbetesfjällen i Jämtlands län som de till utvidgning av dessa fjäll sedermera tillköpta områdena i första hand äro avsedda för den lapska befolkningen. De upplätelser till andra än lappar, som skett å dessa trakter, torde grunda sig på bestämmelserna i 31 § i 1898 års renbeteslag. Enligt dessa kunna å renbetesfjällen, vartill räknas även de tillköpta områdena, endast upplåtas inägor, som icke äro för lapparna behörliga. Visserligen torde härmed avses inägor, som icke äro behörliga för lapparnas *renskötsel*, men jag finner det dock naturligt samt i full överensstämmelse med författningarnas anda och ändamålet, med renbetesfjällens avsättande, att om där belägen mark är behörlig för beredande av lägenheter åt de lappar, som lämna nomadlivet, sådan mark i erforderlig mån tages i anspråk för detta ändamål.

Rörande frågan, vilka lappar böra komma i åtnjutande av de föreslagna upplåtelseerna, hava länsstyrelserna i Jämtlands och Västerbottens län anmärkt, att en uppdelning av lägenheterna i dels bostadslägenheter, avsedda för lappar med nedsatt arbetsförmåga, och dels jordbrukslägenheter, avsedda för fullt arbetsföra lappar, icke motsvarades av några i länen bestående förhållanden. Emellertid synes av den i ärendet förebragta utredningen framgå, att det jämväl i Jämtlands och Västerbottens län sedan gammalt varit vanligt, att lappar, som i följd av ålder eller sjukdom ej kunnat följa renarna på deras vandringar, slagit sig ned såsom fiskarlappar. I sistnämnda län hava ock i avsevärd utsträckning dylika bosättningar, som tillkommit utan laga rätt, måst av billighetsskäl legaliseras i form av frälsetorp och fjällägenheter. En stor del av dessa lägenheter torde, då bosättningen skedde, kunnat likställas med den typ av upplätelser, som den sakkunnige benämnt bostadslägenheter. Det synes mig vara ett stort framsteg, om olagliga bosättningar av lappar för framtiden kunna förhindras; och ett avsättande av områden även för upplätelser av bostadslägenheter torde vara ägnat att bidra till ernående av större ordning än hittills fått råda med avseende å lapparnas bosättning. Även om för närvarande behov icke föreligger inom Jämtlands och Västerbottens län att upplåta mark huvudsakligen för bostadsändamål, är det dock icke uteslutet, att i framtiden sådant behov kan uppstå, och möjlighet till dylik upplåtelse bör då finnas. Det synes mig även vara av vikt, att möjlighet till bosättning beredes just den kategori, varom här är fråga, eller sådana lappar, som på grund av ålder eller sjuklighet icke kunna börja såsom jordbrukare, men äro i stånd att utan anlitande av fattigvården skaffa sig nödortftig försörjning på annat sätt, t. ex. genom jakt och fiske samt avkomsten av ännu innehavda, i annans vård överlämnade renar. I annat fall skulle omsorgen

även om denna kategori överflyttas till fattigvården, något som icke synes mig kunna tillstyrkas innan andra utvägar prövats.

I ett hänseende anser jag mig böra föreslå en ändring i den sakkunniges förslag rörande upplåtelse av bostadslägenheter. För vinnande av garanti att lägenheterna bliva på försvarligt sätt bebyggda torde det vara nödvändigt, att lägenhetsinnehavaren vid första upplåtelsen erhåller byggnadsbidrag. Sådant bidrag torde böra utgå ur lappfonderna. Till denna fråga skall jag återkomma vid behandlingen av grunderna för upplåtelse av dylika lägenheter.

I detta sammanhang må vidare framhållas, att betänkligheter i den av domänstyrelsen antydda riktningen icke torde behöva hysas mot att inom samma avsatta område upplåta både bostadslägenheter och jordbrukslägenheter. Erfarenheten har visat, att lappar, vilka övergivit nomadlivet, samt den bofasta svenska befolkningen utan slitningar leva sida vid sida, och man torde sakna anledning antaga, att förhållandet skulle bliva sämre mellan de olika kategorier nyttjanderättshavare, som komma att i framtiden innehava lägenheter inom de avsatta områdena. Det är för övrigt icke meningen, att bostadslägenheterna nödvändigtvis skola förläggas i sammanhang med eller i närheten av jordbrukslägenheterna, utan härutinnan bör kunna förfaras efter omständigheterna. Därest förhållandena därtill föranleda, bör det icke vara uteslutet, att en lägenhet, som upplåtits såsom bostadslägenhet, må kunna sedermera upplåtas såsom jordbrukslägenhet. En förutsättning härför bör naturligen vara, att detta kan ske utan men för renskötseln.

Av vad jag nu anfört framgår, att jag i likhet med den sakkunnige anser, att mark bör avsättas för upplåtelse av bostadslägenheter åt sådana lappar, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed. Tydligen bör emellertid sådan upplåtelse icke ske till den, som skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle.

Även i frågan rörande upplåtelse av jordbrukslägenheter åt de lappar, som äga rätt till renskötsel men icke äro i tillfälle att utöva denna näring, kan jag i stort sett ansluta mig till sakkunnigförslaget.

Man hör emellanåt den åsikten uttalas, att lapparna mindre väl lämpa sig såsom jordbrukare. Denna åsikt vinner icke stöd av erfarenheten. Även om den från nomadlivet kommande lappen till en början är mindre skickad än den bofasta svensken att sköta jordbruk, lär dock detta förhållande snart utjämnas, och de av lapparna upptagna jordbruken anses icke stå avsevärt efter sådana jordbruk, som under likartade förhållanden bedrivs av den svenska befolkningen. Ett villkor härför är dock, att upplåtelse icke sker till andra än sådana lappar, som kunna antagas äga förutsättningar att upparbeta ett jordbruk.

Den sakkunnige har ansett, att de områden, som skola avsättas för upplåtelse åt lappar, huvudsakligen böra sökas nedom odlingsgränsen. De föreliggande förhållandena synas mig dock knappast påkalla en dylik in-

skränkning. Såsom de hörda myndigheterna framhållit erbjuda trakterna ovan odlingsgränsen den miljö, som för lapparna är den naturligaste. Av den verkställda utredningen torde ock framgå, att tillgång på lämpliga lägenheter finnes ovan odlingsgränsen. Uppställes det krav, att sådant område ej må anvisas, där upplåtelse kan lända till förfång för renskötselns, lärer någon olägenhet av att mark avsättes jämväl ovan odlingsgränsen icke vara att befara. Vad nu sagts utesluter emellertid icke, att, där så lämpligen kan ske, mark avsättes jämväl nedom odlingsgränsen. De häremot åberopade skälen synas mig icke äga sådan betydelse, att de böra utgöra hinder för marks avsättande därstädes. En sådan åtgärd torde i regel ej komma att företagas å trakter allt för avlägset belägna från lapparnas gamla betesmarker. I varje fall synes detta vara en lämplighetsfråga, som bör prövas av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall.

Däremot kan jag icke biträda den av länsstyrelsen i Västerbottens län och domänstyrelsen framförda uppfattningen, att vid upplåtelse av jordbrukslägenhet olika villkor skola gälla för upplåtelser ovan och nedom odlingsgränsen. Enligt den av nämnda myndigheter uttalade meningen skulle för upplåtelse nedom odlingsgränsen i allt gälla de grunder, som äro angivna uti kungörelsen den 18 juni 1909. Bestämmelserna i nämnda kungörelse torde emellertid icke oförändrade kunna tillämpas å de upplåtelser, varom här är fråga, och för övrigt synes det riktigast, att i huvudsak samma grunder gälla för ifrågavarande slag av upplåtelser, oavsett om den mark, som är föremål för upplåtelse, är belägen ovan eller nedom odlingsgränsen. Förhållandena å de områden, som kunna avsättas ovan och nedom odlingsgränsen, äro icke så olikartade, att därav motiveras olika bestämmelser för upplåtelser. Endast i ett hänseende synes en avvikelse böra ske. Jag anser mig nämligen kunna biträda den uppfattningen, att upplåtelser nedom odlingsgränsen böra meddelas av domänstyrelsen. Detta torde vara ändamålsenligt såväl för tillvaratagande av skogsvårdens intresse som med hänsyn därtill att övriga upplåtelser nedom odlingsgränsen ankomma på domänstyrelsen. Då emellertid fråga är om upplåtelse åt lappar, lärer det dock vara lämpligt, att ett samarbete sker mellan nämnda myndighet och länsstyrelsen såsom den myndighet, vilken har överinseendet över lappväsendet. Härigenom vinnes även en önskvärd överensstämmelse med föreskrifterna i det för riksdagen framlagda förslaget till ny renbeteslag rörande meddelande av tillstånd för lapparna att uppföra renvaktarstugor.

Domänstyrelsen har framhållit vikten av att varken styrelsen eller den lokala statsskogsförvaltningen bör anses skyldig tillhandahålla innehavare av ifrågavarande lägenheter arbete. Det torde icke hava varit avsett, att någon rättighet att erhålla sådant arbete skulle tillförsäkras lägenhetshavaren. Dock synes möjlighet icke böra betagas honom att i mån av tillgång erhålla lämpligt arbete å kronans marker.

Kommittén har i sitt betänkande även berört frågan om det utrymme, som med hänsyn till såväl tillgången på odlingsmark som renskötselns bedrivande kunde ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen finnas för uppkomsten av nya jordbruk. Härom anförde kommittén i huvudsak:

Utrymme för
upplåtelser
åt lappar.
Kommittén.

»Kommittén har i sina förslag utgått från odlingsgränsens bibehållande med hänsyn till dess grundläggande betydelse särskilt för de renskötande fjälllapparna. Kommittén vill gärna medgiva, att genom odlingsgränsen icke vunnits allt det skydd för renskötselns intressen, som vid dess tillkomst avsågs. Man tänkte sig då att, såväl till skydd för renskötseln som till förhindrande av uppkomsten av jordbruk, vilka icke kunde skänka sina innehavare nödig utkomst, inom odlingsgränsen innesluta ett område, där nybyggen icke vidare skulle få anläggas. Förhållandena hava emellertid dels genom uppdelning av redan före odlingsgränsens tillkomst medgivna nybyggesanläggningar dels ock genom lägenhetsupplåtelser och av andra anledningar utvecklats sig i delvis annan riktning. Även om sålunda fastställdhet av en odlingsgräns icke förhindrat uppkomsten av en avsevärd jordbrukskultur, må man dock icke förbise, att lapparna ovan nämnda gräns tillgodonjuta avsevärda särskilda förmåner. Bestämmelserna rörande lapparnas skyldighet att utgiva ersättning för skador, som av renarna förorsakas å de bofastas ägor, äro där för lapparna fördelaktigare än nedanför odlingsgränsen och i flera andra avseenden hava de en friare ställning, varjämte med stöd av den historiska utvecklingen för deras räkning tillgodogöres avkastningen av upplåtelser av slätter, jakt och fiske med mera å kronomarkerna. Dessa fördelar hava ock ingivit lapparna en känsla av större oberoende och kommit dem att betrakta ifrågavarande trakter såsom deras egentliga hemvist.

Varsamhet synes därför böra iakttagas vid vidtagandet av åtgärder, som innebära ytterligare kringskärning av de renskötande lapparnas ställning ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen. Otvivelaktigt torde dock vara — och kommittén har i sitt förut omförmälda förslag angående lägenhetsupplåtelser ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen utgått därifrån — att inom berörda trakter finnes mark, vilken såväl till sin beskaffenhet som belägenhet i förhållande till renskötseln erbjuder möjlighet till uppkomsten av nya rätt så bärkraftiga jordbruk.

I enlighet med vad ovan av kommittén anförts har kommittén som regel utgått från odlingsgränsens bibehållande i dess nuvarande sträckning. Kommittén är emellertid av den uppfattningen, att i särskilda fall en jämkning av gränsen å viss sträcka kan vara av förhållandena påkallad, dock så, att enskild tillhörig mark, som nu är belägen nedom odlingsgränsen, icke utan jägarens samtycke bör kunna föras ovan densamma.»

I detta sammanhang må erinras, att länsstyrelsen i Norrbottens län i skrivelse till Kungl. Maj:t den 12 april 1921 hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för en inventering av kronan tillhöriga odlingsmarker ovan odlingsgränsen. Såsom skäl för en dylik åtgärd anfördes önskvärdheten av att vid uppkommande frågor om upplåtelse av jordbrukslägenheter i berörda trakter äga tillgång till en plan över de områden, där förutsättning föreläge att ur ett jordbruk hämta en huvudsaklig eller åtminstone mera väsentlig del av utkomsten, utan att lapparnas intressen därigenom trädde för nära.

Över framställningen avgavs yttrande av länsstyrelsen i Västerbottens län, som ansåg, att de fördelar, som stode att vinna genom en inventering av angivet slag icke kunde uppväga de därav orsakade kostnaderna. Länsstyrelsen fann därför en sådan inventering, vad nämnda län beträffade, icke erforderlig.

Kolonisationskommittén, som yttrade sig i ärendet, ansåg sig böra på det sätt tillstyrka framställningen, att sedan de områden, vilka erfordrades för renskötselns bedrivande, blivit avtagna, en inventering av odlingsmarker ovan odlingsgränsen verkställdes inom de delar av området, som efter särskilt övervägande kunde anses lämpliga därtill.

I sitt betänkande har lappkommittén rörande denna fråga anfört, att med hänsyn till den jämförelsevis begränsade utsträckning, vari för jordbruk lämplig mark förekomme ovan odlingsgränsen, samt förhållandena i övrigt syntes fördelen av en allmän inventering av odlingsmöjligheterna inom de vidsträckta kronomarkerna därstädes näppeligen motsvara de med en sådan förrättning förenade kostnader. En undersökning av särskilda mera begränsade områden kunde däremot vara lämplig, såsom inom trakt, där veterligen för odling tjänlig mark vore att finna och vilken i övrigt hade sådan belägenhet att, å ena sidan, utsikter föreläge att brukaren kunde bereda sig utkomst och, å andra sidan, lapparnas berättigade intressen icke trädde för nära.

Den sakkunnige har ansett, att intet vore att erinra mot kommitténs sålunda uttalade uppfattning.

Den
sakkunnige.

Här må även påpekas, att Kungl. Maj:t den 6 november 1925 efter framställning av länsstyrelsen i Norrbottens län bemyndigat denna att verkställa utredning rörande lämpliga områden för jordupplätelser åt lappar. På grund av detta bemyndigande har länsstyrelsen gått i författning om utseende av sockenkommitterade för verkställande av den ifrågavarande utredningen och i sammanhang därmed angivit såväl vilka kategorier av lappar borde komma i fråga, som lägenheternas lämpliga beskaffenhet och läge. Denna fråga har upptagits även av länsstyrelsen i Västerbottens län, som i skrivelse den 14 januari 1928 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte bland annat lämna länsstyrelsen i uppdrag att låta verkställa en undersökning angående förekomsten å kronans odisponerade marker ovan odlingsgränsen av odlingsbar jord, som utan att olägenhet därigenom vållades renskötseln kunde upplåtas för bebyggelse. Sistnämnda framställning har ännu icke företagits till slutligt avgörande.

Såsom jag tidigare framhållit giver den verkställda utredningen vid handen, att vissa områden ovan odlingsgränsen äro lämpliga för ifrågavarande slag av upplätelser och att förfång för renskötseln icke behöver befaras av dessa upplätelser. Jag finner dock lika med kommittén, att en viss varsamhet härvid är av nöden. I första hand torde böra undersökas, huruvida lämpliga lägenheter äro att finna å de marker, som vid avvittringen avsatts för upplätelser åt lappar. Att för detta ändamål anordna en allmän inventering av kronan tillhöriga odlingsmarker ovan odlingsgränsen synes dock icke erforderligt. På sätt länsstyrelsen i Västerbottens län framhållit torde de med en dylik inventering förenade kostnaderna icke motsvara de fördelar, som stå att vinna därmed. Undersökningen synes böra begränsas till sådana trakter, där förutsättningar för en bosättning kunna antagas vara för handen. Skulle

Departements-
chefen

det visa sig, att i kronans ägo varande mark icke förslår till täckande av lapparnas behov av lägenheter, lärer frågan, vilka åtgärder i anledning därav må vidtagas för främjande av lapparnas bosättning, böra göras till föremål för särskild utredning.

Upplåtelse
av vissa rättigheter utan
sammanhang
med upplåtelse av mark.

Vad särskilt angår frågan om upplåtelse av vissa rättigheter utan sammanhang med upplåtelse av mark har den sakkunnige anfört:

»I överensstämmelse med vad kommittén föreslagit torde befogenhet böra lämnas Konungens befallningshavande att utan sammanhang med upplåtelse av mark medgiva lapp, vilken förut ägnat sig åt renkötsel men upphört därmed, att å kronomark inom visst bestämt område till husbehov taga bränsle och slöjdvirke samt jaga och fiska ävensom hålla getter till ett antal av högst fem för hushåll, allt under de närmare villkor, som Konungens befallningshavande må bestämma.»

Den
sakkunnige.

Yttranden över
den sakkunniges
förslag.

Vid behandlingen av denna fråga har *domänstyrelsen* erinrat om vad styrelsen förut framhållit rörande det principiellt oriktiga i att medgiva lappar, som upphört med renkötseln, dem såsom nomadiserande folkstam tillerkänd rätt att i samband med utövande av renkötseln taga bränsle och slöjdvirke samt jaga och fiska. Överjägmästaren i Dalarnas distrikt hade visserligen tillstyrkt dylik rättighet för inhyses lappar, men överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt hade ställt sig ganska tveksam gentemot detta förslag. Det borde erinras, att nämnda fråga vad Kopparbergs län beträffade vore av mycket ringa betydelse på grund av det fåtal dylika inhysningar, som där förekomme. Rätt annorlunda ställde sig frågan för övre Norrbottens del särskilt inom vissa trakter, där inhyses lappar förekomme till rätt så stort antal. För egen del ville styrelsen avstyrka, att dylik rätt tillerkändes lappar å kronomark inom lappmarkerna nedom odlingsgränsen. Dylik upplåtelse borde sålunda begränsas till kronans marker ovanför odlingsgränsen och å renbetesfjällen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har ansett, att dylik upplåtelse av särskilda rättigheter, då fråga vore om mark nedom odlingsgränsen, skulle ske genom domänstyrelsen.

Departements-
chefen.

Enligt det för riksdagen framlagda förslaget till lag om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger varje lapp, som tillhör lappby, åtnjuta de med rätt till renkötsel enligt lagen förenade förmånerna av skogsfång, jakt och fiske samt, vad fjälllapparna angå, av rättighet att i viss utsträckning hålla getter. Enligt förslaget 8 § höra till lappby icke endast de faktiskt renskötande lapparna utan även sådana lappar, vilka inom lappbyn drivit eller på stadigvarande sätt biträtt i renkötsel men upphört därmed och icke stadigvarande ägnat sig åt annat yrke, så ock dessa lappars familjer. Då de lappar, som enligt den sakkunniges förslag skulle kunna erhålla upplåtelse av särskilda rättigheter utan sammanhang med upplåtelse av mark, till övervägande antalet torde tillhöra lappby intill dess de stadigvarande ägnat sig åt annat yrke, synes behov av dylika upplåtelser icke föreligga. De lappar, som icke tillhöra lappby, hava möjlighet att i den

ordning, som gäller för den övriga befolkningen, erhålla upplåtelse av ifrågasvarande art. Jag anser mig därför icke böra upptaga den sakkunniges förslag i denna del.

Såsom jag redan berört har den sakkunnige föreslagit, att medel, som inflyta genom upplåtelser ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, skola enligt bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t, användas till förmån för lapparna.

Användning
av medel,
som inflyta
genom
upplåtelser.

Riksräkenskapsverket har förklarat sig intet hava att erinra mot detta förslag samt framhållit, att i enlighet härmed medlen borde tillgodoföras lappfonderna.

I likhet med den sakkunnige finner jag billigt, att medel, som inflyta genom upplåtelser ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, användas till förmån för lapparna. Detta torde lämpligen böra ske på det sätt, att medlen tillföras lappfonderna.

Departements-
chefen.

I fråga om de särskilda villkor, som utöver vad i allmän lag finnes stadgat om arrende skulle gälla vid upplåtelse av lägenheter åt lappar, anför den sakkunnige:

Villkor för
upplåtelse
av lägen-
heter.

»Vid upplåtelse av lägenheter, vare sig för bostad eller jordbruk, lärer Konungens befallningshavande hava att meddela de villkor, som skola gälla för upplåtelsen. Rörande dessa torde dock böra av statsmakterna fastställas vissa huvudgrunder, vilka skola lända till efterrättelse; vad därutöver erfordras synes Konungens befallningshavande böra äga att bestämma med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall.

Den sak-
kunnige.

I fråga om upplåtelse av bostadslägenheter har vad kommittén i sådant hänseende föreslagit i huvudsak ansetts böra upptagas. Beträffande jordbrukslägenheter innehålla kommittéförslagen icke något närmare angivande av villkoren för detta slag av upplåtelser. Det har emellertid ansetts påkallat att mera utförligt angiva de huvudgrunder, som härvid böra gälla. I huvudsak har man i detta avseende följt dels bestämmelserna i kungörelsen den 18 juni 1909 dels de villkor, som gälla för upplåtelse av fjällägenheter med de ändringar, som ansetts påkallade därav att förevarande slag av upplåtelser skola ske allenast till lappar. De särskilda detaljerna i de föreslagna grunderna torde icke tarva närmare motivering.»

Den sakkunnige har även närmare angivit de särskilda villkor, som skulle gälla vid upplåtelser till lapparna. Olika bestämmelser hava därvid föreslagits för jordbrukslägenheter och bostadslägenheter. Jag vill i det följande behandla de av den sakkunnige föreslagna villkoren vart för sig samt därvid i korthet redogöra för de viktigaste erinringar, som beträffande dessa villkor framställts i de inkomna utlåtandena. Härvid kommer jag att först behandla de villkor, som skola gälla vid upplåtelse av *jordbrukslägenheter*.

Jordbruks-
lägenheter.

Den sakkunnige har ansett, att jordbrukslägenhet bör vara av den storlek, att innehavaren jämte familj därav kan hava sin bärning, samt att därtill ej må läggas odlingsmark till större vidd än att lägenheten i uppodlat skiek kan brukas utan nämnvärt anlitande av lejd arbetskraft.

Lägenhetens
storlek.
Den sak-
kunnige.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har uttalat, att storleken av lägenhet, som upplåtes, borde göras beroende av de i varje särskilt fall föreliggande omständigheterna.

Yttranden över
den sakkun-
niges förslag.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har anfört bland annat:

De föreslagna villkoren hade huvudsakligen hämtats från 1909 års kungörelse. Dock vore det att märka, att tillämpningen av nämnda kungörelse, såvitt anginge nämnda län, så gott som uteslutande berört trakter långt nere i skogslandet. Det oaktat vore det tvivelaktigt, om beskrivningen i föresvarande punkt att »innehavaren jämte familj därav kan hava sin bärgning» verkligen överensstämde med flertalet av de hittills upplåtna lägenheterna. Av de å renbetesfjällen befintliga arrendelägenheterna vore det endast några få, som fyllde angivna fordringar. Detta tydde på, att anspråken icke i praktiken kunde ställas så högt. Å andra sidan förefölle det som en onödig farhåga, hämtad från andra kolonisationsplaner, att ifrågavarande lägenheter skulle bli alltför stora. Vore de lokala förhållandena på platsen sådana, att en lägenhet kunde erhålla en så stor areal odlingsbar jord, att den vid fullständig uppodling kunde skiftas, kunde detta vara ganska lyckligt, om den tillämnade nyttjanderättshavaren hade uppväxande söner, vilka i framtiden kunde dela skiftet med honom. I allmänhet vore dock arrendelägenheterna så små, att lägenhetsinnehavaren för att reda sig måste anlita både jakt och fiske och andra biförtjänster, liksom förhållandet vore med de självägande bönderna i fjälltrakterna. De senast utlagda nya arrendelotterna varierade mellan 6 och 13.5 hektar. Över huvud taget visade erfarenheterna från hittillsvarande upplåtelse, att även inom de egentliga jordbruksarrendena på renbetesfjällen måste medgivas utrymme för ganska stora olikheter efter de lokala förhållandena.

Lantbruksstyrelsen har ansett sig böra ifrågasätta, huruvida upplåten lägenhet icke jämväl borde innefatta ett område, lämpat till anläggning av permanent betesvall, varigenom lägenheten skulle bli mindre beroende av skogsbete.

Departements-
chefen.

I likhet med länsstyrelsen i Västerbottens län finner jag olämpligt att i de allmänna grunderna närmare bestämma storleken av de lägenheter, som må upplåtas. Det torde vara lämpligare att föreskriva, att lägenhetens storlek skall bli beroende av förhållandena i varje särskilt fall. Därest stadgandet erhåller dylikt innehåll, kan även det av lantbruksstyrelsen uttalade önskemålet tillgodoses.

Överinseende.

Den sakkunnige föreslår, att överinseende över upplåten lägenhet skall tillkomma länsstyrelsen.

Departements-
chefen.

Då såsom jag redan framhållit upplåtelse nedom odlingsgränsen bör verkställas av domänstyrelsen och ovan samma gräns av länsstyrelsen, bör föreskrivas, att överinseende över upplåten lägenhet skall tillkomma den myndighet, som verkställt upplåtelsen.

Upplåtelse-
tid,
optionsrätt
m. m.

Den sak-
kunnige.

Den sakkunnige har föreslagit följande bestämmelser:

Jordbrukslägenhet upplåtes på arrende för en tid av femtio år.

Om arrendatorn under arrendetiden dör och efterlämnar änka, vare hon berättigad att övertaga arrendet för återstående arrendetiden. Finnes ej änka eller vill hon ej övertaga arrendet, må stjärnhuset under fem år behålla det samma. Finnas bröstarvingar, må ock en av dem eller, i stället för kvinnlig gift bröstarvinge, hennes man inträda såsom arrendator för återstående arrendetiden, därest samtliga arvingarna ena sig om vilken skall utöva sådan rättighet. Kunnas de ej före utgången av sagda fem år ena sig därom, vare

arrendet förfallet; dock äge länsstyrelsen, där synnerliga skäl förekomma, antaga en av arvingarna till arrendator.

Skulle avliden arrendators änka efter att hava övertagit arrendet ingå nytt gifte, vare hon ej berättigad att vidare behålla arrendet, men såframt bröstarvingar i förra giftet finnas, äga i stället dessa att i fem år gemensamt njuta arrendet tillgodo. En av bröstarvingarna må ock med de övrigas samtycke inträda såsom arrendator för återstående arrendetid; och gälle i fråga därom vad nyss är sagt för den händelse arrendator avlidit.

När arrendetiden löper till ända, vare arrendator, såframt han förhallit sig väl, berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av femtio år på de villkor, som varda fastställda, med iakttagande att desamma väl må med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande. Bland de nya arrendevillkoren skall ock intagas bestämmelse om rätt till ytterligare upplåtelse på femtio år vid den nya arrendetidens utgång.

Om arrendet vid upplåtelse tidens utgång innehaves av stärbhus, vari finnas bröstarvingar efter arrendatorn, vare, såframt de samtliga enas om att någon viss av dem må anmäla sig såsom ny arrendator, denne berättigad till upplåtelse på i första stycket angivna villkor.

Kammarkollegium har förordat avsevärt strängare bestämmelser med avseende å upplåtelse tid och optionsrätt för nyttjanderättshavares arvingar.

Domänstyrelsen har ansett, att skäl knappast torde kunna andragas för den så gott som orubbade besittningsrätt, som under en tidrymd av ett-hundrafemtio år skulle tillförsäkras innehavaren och dennes arvingar i rätt nedstigande led.

Yttranden
över den
sakkunniges
förslag.

I denna fråga har *länsstyrelsen i Västerbottens län* anfört i huvudsak:

»Tiden för upplåtelse — — — bör enligt Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavandes mening ej sättas längre än tjugu år men med optionsrätt. Erfarenheten ger vid handen, att den långa arrendetid, som i en del fall tillämpats därför att man genom den trott sig stimulera arrendatorns intresse för arbete å lägenheten, verkat i rakt motsatt riktning. När man har 50 år till sitt föfogande och därtill optionsrätt, så har man ju gott om tid' är nog en tankegång, som synes vara icke alldeles främmande för en del brukare.

Vid arrendators fränfalle bör änka, om sådan finnes, vara berättigad övertaga arrendet. Därest hon ej önskar inträda i mannens rättigheter, bör bröstarvinge, som av Kungl. Maj:ts Befallningshavande prövas därtill lämplig, kunna erhålla arrendet. Finnes ej bröstarvinge eller avstår bröstarvinge från sin rätt, bör Kungl. Maj:ts Befallningshavande äga att utarrendera lägenheten till annan lämplig person, som varit renskötande. I sådant fall skall å lägenheten nedlagt arbete värderas och stärbhuset av staten ersättas för detta med avdrag för såväl uppburna byggnads- och odlingsbidrag som rotvärdet å erhållet byggnadsvirke. Vid den nya upplåtelsen skall ett efter statens utgift avpassat arrende åsättas. Anledningen till att Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande anser nödigt föreslå en prövning av även en stärbhusdelägares lämplighet som arrendator är den, att nu gällande bestämmelser för fjällägenheter, vilka överensstämman med de i betänkandet föreslagna, tvingat Eders Kungl. Maj:ts Befallningshavande att för en tid av fem år antaga notoriskt olämplig person till innehavare av sådan lägenhet.»

Länsstyrelsen i Jämtlands län har beträffande den föreslagna upplåtelse-tiden anfört:

»En sådan arrendetid måste anses avgjort olämplig. Visserligen finnes det inom renbetesfjällens område exempel på att hemman varit utarrenderat till samma släkt i flera generationer med ömsesidig fördel, men i regel är det dock så, att det är synnerligen väl behövt för arrendatorer, som ha benägenhet att slöa till, att de känna kontraktstidens begränsning. Även om man söker under arrendetiden utöva kontroll över deras sätt att fullgöra sina förpliktelser, kan denna kontroll dock icke bliva så effektiv, som prövningen vid arrendetidens utgång. Uppsägning på grund av försummelse i skötseln av arrendelägenheter tillämpas av naturliga skäl endast i undantagsfall. Då det nu förhåller sig så med arrendatorer av bondestam, är det väl sannolikt, att risken med avseende å lapparna, som äro helt oerfarna och sakna alla traditioner i jordbruk, skall vara ännu mycket större. Att för dem skapa ett slag av åborätt såsom i förslaget synes vara avsett, torde därför icke vara tillrådligt.»

Enligt länsstyrelsens mening borde arrendetiden icke utsträckas över tjugu år.

De uttalade betänkligheterna mot den föreslagna arrendetiden, femtio år, kan jag icke dela. En lång arrendetid torde i regel vara ägnad att stärka arrendatorns intresse att väl hävda lägenheten. Jag erinrar även, att enligt 1909 års kungörelse upplåtelse-tiden är femtio år samt att fjällägenheter i regel upplätas för samma tid. Märkas bör ock, att länsstyrelsen i Västerbottens län, som ansett den föreslagna tiden för lång, dock föreslagit, att upplåtelse till lappar nedom odlingsgränsen bör ske enligt 1909 års kungörelse d. v. s. för en tid av femtio år. Den föreslagna arrendetiden synes mig sålunda böra bibehållas. Likaså bör, såsom i nämnda kungörelse, stadgas en optionstid av femtio år. Däremot torde det icke vara lämpligt att föreskriva en ytterligare optionsperiod. Även i övrigt anser jag mig böra föreslå vissa ändringar i den sakkunniges förslag. Sålunda synes det icke lämpligt att medgiva dödsboet rätt att under viss tid behålla arrendet. Med anledning av länsstyrelsens i Västerbottens län påpekande anser jag det böra stadgas, att bröstarvinge må övertaga arrende endast då han finnes lämplig därtill.

Den sakkunnige har föreslagit, att arrendatorn skulle vara skyldig att på sätt och inom tid, som länsstyrelsen i upplåtelsekontraktet ägde föreskriva, bebygga och uppodla lägenheten.

Detta stadgande synes böra bibehållas.

Vidare har den sakkunnige föreslagit, att arrendatorn skulle äga rätt att åtnjuta dels byggnadshjälp intill 1,500 kronor med skyldighet att därav återbetala en tredjedel dels ock utan återbetalningsskyldighet kontant odlingshjälp av 500 kronor för uppodling av två hektar mark, vilket allt skulle utbetalas i terminer efter arbetets fortgång. Såsom skäl för förslaget, att lapparna skulle erhålla även byggnadshjälp, har den sakkunnige framhållit, att lapparna i regel saknade färdighet i timring och alltså måste leja hjälp för uppförande av byggnader.

Departements-
chefen.

Byggnads-
skyldighet
m. m.

Departements-
chefen.

Byggnads-
och
odlingshjälp.
Den sak-
kunnige.

Den sakkunnige har vidare ansett, att båda dessa bidrag kunde utgå ur lappfonderna. Lägenhetslaverna borde därjämte kunna erhålla lån ur det norrländska avdikningsanslaget.

Beträffande byggnads- och odlingshjälperna har *domänstyrelsen* erinrat, att byggnadshjälpen satts till lägre belopp än vad som nu gällde för odlingslägenhet, medan däremot odlingshjälpen till sitt totalbelopp vore större än för sistnämnda slag av lägenhet men medförde ökad skyldighet ifråga om odling. Statsbidraget per hektar odlad mark vore emellertid i båda fallen detsamma, ehuru här föresloges befrielse från återbetalningsskyldighet. Överjägmästaren i Nedre Norrbottens distrikt hade framhållit, att enligt hans uppfattning en nybyggare av det slag, varom det här vore fråga, knappast kunde förutsättas skola bliva i stånd att fullgöra den återbetalning med en tredjedel av byggnadsbidraget, som ifrågasattes. Styrelsen, som funne skäl föreligga för överjägmästarens erinran, ansåge sig emellertid gentemot det föreslagna byggnadsbidraget icke böra göra någon erinran utöver vad redan anförts.

Yttranden över
den sakkunni-
ges förslag.

Lantbruksstyrelsen har särskilt med hänsyn därtill, att virke och andra förnödenheter ofta måste hämtas jämförelsevis långt från boplatsen, ifrågasatt, huruvida anslag icke även här borde beviljas efter enahanda grunder, som gällde för odlingslägenheter nedom odlingsgränsen. Någon återbetalning borde alltså icke åläggas och avgälderna i övrigt beräknas efter samma grunder, som gällde för nyssnämnda lägenheter.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har i sitt yttrande erinrat om den av länsstyrelsen verkställda undersökningen angående tillgång på odlingsmark m. m. samt anför vidare:

»Beträffande den kontanta hjälp, varmed lägenhetsinnehavarna borde understödjas, hade länsstyrelsen ursprungligen tänkt sig densamma böra utgå med enahanda belopp och under enahanda villkor, som av den sakkunnige föreslagits, därvid de mindre arbetsföra lappar, som skulle erhålla bostadslägenheter icke borde ifrågakomma till erhållande av sådan hjälp. Emellertid har länsstyrelsen vid närmare övervägande av detta spörsmål kommit till den uppfattningen, att det torde bliva nödvändigt att något utöka det kontanta stöd, som är avsett att lämnas för jordbrukslägenheterna. Då, såsom den sakkunnige erinrat, de lappar, som här avses, så gott som undantagslöst sakna färdighet såväl i timring som annat byggnadsarbete, måste lejd hjälp anlitas för uppförande av byggnaderna. Skola dessa hållas uppe vid en något så när godtagbar standard, lär man icke kunna undgå att utöka den kontanta bisträckningen till 2,000 kronor utan återbetalningsskyldighet för någon del därav. Odlingshjälpen torde såsom föreslagits kunna lämpligen bibehållas vid 500 kronor. Då länsstyrelsen sålunda föreslår, att byggnadshjälpen bör utgå med 2,000 kronor utan återbetalningsskyldighet, vill länsstyrelsen i underdånighet erinra, att detta förslag i sak innebär samma understöd, som av statsmakterna lämnats innehavare av de vid efteravvittringen inom Arjeplogs, Jokkmokks och Gällivare socknar upplåtna krononybyggen. Enligt nådiga kungörelser den 19 juni 1919 lämnades till innehavarna av dessa nybyggen, förutom odlingsbidrag om 500 kronor, jämväl byggnadslån med högst 2,000 kronor. Visserligen lämnades denna hjälp från det allmännas sida under form av lån, men i den nådiga kungörelsen angående lånen stadgades tillika, att för gäldandet av amortering och ränta

å dem i första rummet skulle användas å läntagarna belöpande andel i avkastningen från den särskilda allmänning, som tillades här berörda nybyggen. Genom fördelning av de medel, som influtit vid försäljning av virke från allmänningen, har en väsentlig del av länen redan amorterats och i en del fall slutligen guldits. Då nybyggena liksom dem tilldelat skogsanslag uppläts åt vederbörande utan vederlag, kunna ovanberörda lån faktiskt betraktas såsom ett anslag utan återbetalningsskyldighet. Då här avsedda lägenheter måste få en väsentligt svagare ställning än förutberörda nybyggen, synes det länsstyrelsen därför påkallat, dels att byggnadshjälpen till lägenheterna bestämmas till 2.000 kronor, dels ock att densamma lämnas utan återbetalningsskyldighet.»

Länsstyrelsen i Västerbottens län har anfört bland annat:

»Även Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande anser, att såväl byggnads- som odlingshjälp bör lämnas de lappar, som bekomma lägenheter ovan odlingsgränsen. Om dessa bidrag böra fixeras på sätt, som föreslagits, kan däremot ifrågasättas. Det nämnda beloppet till byggnadshjälp exempelvis är föreslaget under förutsättning, att lägenheten som regel upplätes å kronopark nedom odlingsgränsen, d. v. s. under förhållanden, som tillåta, att utlämnat byggnadsvirke avhämtas inom ett ej alltför långt avstånd från byggnadsplatsen. Ovan odlingsgränsen ställa sig förhållandena i detta avseende ofta helt annorlunda; det kan bliva nödvändigt att hämta virke från trakt, som är flera mil avlägsen från lägenheten. Vid bestämmande av byggnadshjälpens storlek måste hänsyn härtill tagas. Lägenhetens storlek övar inflytande på behovet av byggnader och därmed även på behovet av byggnadshjälp. Även odlingshjälp torde ej böra fixeras. För en liten lägenhet kunna femhundra kronor visa sig vara för drygt tilltagna. Såväl byggnads- som odlingshjälp böra därför av Eders Kungl. Maj:ts bestämmas från fall till fall och efter den utredning, som Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande kan framlägga. Det synes vidare Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande mer än tveksamt om en tredjedel av byggnadshjälpen bör återbetalas. Det kommer utan tvekel att ofta vara förenat med stor svårighet för den betalningsskyldige att fullgöra sitt åliggande, även om amorteringen av gälden, en sak, varom intet nämnes i förslaget, ställes på ganska lång tid.»

Liknande synpunkter hava framförts av *länsstyrelsen i Jämtlands län*, som yttrat i huvudsak:

»Den här vunna erfarenheten visar ganska stora skiftningar jämväl beträffande byggnadsbidragen. I första hand måste man taga hänsyn till förefintlig tillgång på virke samt möjligheten att försåga virket i närheten och vidare till arrendatorernas förmåga att själva bygga eller åtminstone biträda vid byggnadsarbetet. — — — — — Beträffande odlingshjälpens må erinras, att, bortsett från de små potatisland, odlingen i fjälltrakterna i regel består i röjning och dikning samt att kostnaderna för dikningen växlar ganska mycket efter markens beskaffenhet. Under innevarande år har Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande efter det anslag av Eders Kungl. Maj:ts till dikningsbidrag utverkats, förfarit på det sätt beträffande ett antal arrendelägenheter, att plan för den nödvändigaste avdikningen upprättats samt kostnaderna för dikningen uppskattats (i regel efter lag värdering). Sedan arbetet blivit verkställt och kontrollrat, har bidrag utanordnats. På detta sätt har det i varje särskilt fall erforderliga arbetet fått utgöra mätaren på bidragsbeloppet, men bidraget har likväl gjort det möjligt för arrendatorn att under några veckor på sommaren stanna hemma och arbeta på arrendelägenhetens förbättring.

Att döma av härvarande erfarenheter, förefaller det således åtminstone ovisst, om det är lämpligt att i författningen fastslå fixerade belopp såsom vare sig byggnadsbidrag eller odlingshjälp.»

Statskontoret har påpekat, att någon tid icke föreslagits, inom vilken den föreskrivna delen av erhållen byggnadshjälp skulle återbetalas, samt att det syntes vara avsett, att bestämmelse därom skulle meddelas av länsstyrelsen. Statskontoret ville emellertid ifrågasätta, om icke en viss maximitid för länens innehavande borde av Kungl. Maj:t stadgas till undvikande av allt för lång utsträckning av länetiden och för stora skiljaktigheter i tillämpningen vid de olika länsstyrelserna.

Beträffande förslaget, att byggnads- och odlingshjälp skulle utgå ur lappfonderna, har statskontoret anfört:

»Mot att lappfondernas medel tagas i anspråk för bestridande av den föreslagna byggnads- och odlingshjälpen torde i och för sig icke vara något att erinra. Fondernas ställning lär dock påkalla en viss försiktighet vid deras anlåtande. I fråga om Jämtländska lappväsendets fond, som vid senaste budgetårsskiftet visade en behållning av 320,533 kronor 36 öre, hava visserligen inkomsterna plägat årligen överstiga utgifterna — för de fyra sista budgetåren med tillhoppa omkring 49,200 kronor — men motsatsen är förhållandet med Västerbottens och Norrbottens läns lappfonder, vilkas behållning vid detta budgetårs ingång utgjorde 330,765 kronor 33 öre respektive 633,383 kronor 79 öre. Under en följd av år hava utgifterna i regel plägat överskrida inkomsterna, och uppgå merutgifterna för de fyra sista budgetåren till följande i runda tal angivna belopp:

	Västerbottens lappfond	Norrbottens lappfond
Budgetåret 1923—24	6,800 kronor	29,300 kronor
» 1924—25	168,100 »	134,800 »
» 1925—26	31,600 »	16,300 »
» 1926—27	10,600 »	16,400 »
	<hr/>	<hr/>
	Tillhoppa 217,100 kronor	196,800 kronor.

Ehuru vissa av de under dessa år å fonderna anvisade utgifterna synas hava varit av mera övergående natur, såsom kostnaderna för renstängselbyggnader, torde dock i allt fall kunna befaras, att om jordupplåtelse komma att äga rum i större omfattning, fonderna bliva så hårt anlåtade, att de övriga ändamål, för vilka de äro avsedda, icke kunna bliva vederbörligen tillgodosedda. Fonderna skulle visserligen beredas någon inkomst genom upplåtelsen av jordbrukslägenheterna, därigenom att arrendatorernas avgifter skulle tillfalla fonderna, men dels lära avgifterna bliva låga, dels skola de erläggas först från och med sextonde besättningsåret. En viss begränsning av tilldelningen av byggnads- och odlingshjälp synes statskontoret därför böra vidtagas genom att årligen visst bestämt belopp ställes till respektive länsstyrelser förfogande, med rätt för länsstyrelserna att även efter årets utgång disponera sålunda anvisade, men icke i anspråk tagna medel.»

Mot förslaget att omförmälda bidrag skulle utgå ur lappfonderna har länsstyrelsen i Norrbottens län förklarat sig icke hava någon erinran att framställa. Då de lägenhetsupplåtelse, som skulle kontant understödjas, ingalunda vore avsedda att forceras, syntes åtminstone för nämnda läns vidkommande lappfonden väl kunna bära berörda utgift. Förslagsvis hade läns-

styrelsen tänkt sig, att antalet årliga upplåtelser av jordbrukslägenheter skulle kunna hållas vid fyra, vilket med de föreslagna bidragen skulle innebära en årlig utgift för lappfonden av 10,000 kronor.

Departements-
chefen.

Det torde vara nödvändigt, att arrendatorn erhåller såväl byggnads- som odlingshjälp. Rörande storleken av dessa bidrag kan emellertid viss tvekan råda. I likhet med flera av de hörda myndigheterna finner jag den föreslagna byggnadshjälpen, 1,500 kronor, väl låg. Beloppet synes böra bestämmas till högst 2,000 kronor. Vad angår odlingshjälpen anser jag denna böra utgå med högst 500 kronor. Nu angivna siffror böra vara maximibelopp, och den i varje särskilt fall utgående summan bör bestämmas med hänsyn till omständigheterna. Den sakkunniges förslag om skyldighet för arrendatorn att återbära en tredjedel av byggnadshjälpen kan jag icke biträda. Arrendatorn torde i regel sakna förmåga att återbetala någon del av oförmälda belopp.

I likhet med den sakkunnige anser jag, att nu oförmälda bidrag böra utgå ur lappfonderna. Då något större antal lägenheter icke torde komma att upplåtas, lär den årliga belastningen av fonderna icke bliva alltför stor.

Naturligen bör arrendatorn i likhet med annan jordbrukare kunna erhålla bidrag från statens avdikningsanslag.

Årlig avgift.

Den sak-
kunnige.

Enligt den sakkunniges förslag skulle arrendatorn under femton år från upplåtelsen åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten. Däremot skulle arrendatorn vara skyldig att från och med sextonde besittningsåret för lägenheten erlægga en årlig avgift, som skulle bestämmas vid upplåtelsen och sättas till 3.6 för hundra av dels det kapitalvärde lägenheten ansåges äga ouppodlad och obebyggd med den rätt till byggnadsvirke, som tillkomme arrendatorn, dels den odlingshjälp, som komme att utgå till honom.

Yttranden
över den
sakkunniges
förslag.

Domänstyrelsen har härom anfört bland annat, att den arrendeavgäld, som ifrågasattes skola erläggas för lägenheten, hade beräknats på sätt, som numera icke tillämpades för odlingslägenhet, i det att värdet av byggnadsvirket medräknats.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har anfört:

Även om man med det föreslagna sättet att bestämma legan komme till ett mycket blygsamt belopp, måste dock detta sägas för lägenhetsinnehavaren innebära en kontant utgift, till vars bestridande det bleve honom svårt att anskaffa medel. Länsstyrelsen föresloge därför, att utlämnat odlingsbidrag icke toges i betraktande vid legans bestämmande, utan att den beräknades å det kapitalvärde, lägenheten hade ouppodlad och obebyggd men med rätt till byggnadsvirke, dock att legan borde utgå med ett till 10 kronor bestämt minimibelopp.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har erinrat, att enligt de arrendekontrakt, som gällde för fjällägenheter, bestämdes arrendet till visst belopp, som ej stode i någon bestämd relation till jordvärde eller av arrendatorn mottagna naturaförmåner. Nämnda form syntes enklare och därjämte fullt tillfredsställande för de fall, varom här vore fråga.

Slutligen har *länsstyrelsen i Jämtlands län* framhållit, att den föreslagna avgiftsberäkningen, vilken vore hämtad från 1909 års kungörelse, syntes onödigt invecklad och möjligen påkallade ett särskilt värderingsförfarande. Då kronans inkomst genom ifrågavarande avgifter under alla förhållanden syntes bliva synnerligen blygsam, förefölle det mera praktiskt att överlämna åt länsstyrelsen att bestämma skälig avgift.

Såsom den sakkunnige föreslagit synes arrendatorn under de femton första åren böra vara fri från utlagor och onera. Under denna tid bör han icke heller vara pliktig att utgiva lega. Däremot bör han vara skyldig att efter angivna tid erlagga en årlig avgift. Vad angår storleken av denna avgift lär det såsom flera av de hörda myndigheterna framhållit vara olämpligt, att avgiften sättes i direkt förhållande till lägenhetens kapitalvärde. Ett dylikt beräkningssätt torde vara onödigt invecklat, särskilt med hänsyn därtill att det här naturligen kan bli fråga endast om jämförelsevis obetydliga avgifter. Det synes lämpligare, att arrendet av den upplåtande myndigheten bestämmas med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter.

Departements-
chefen.

I den sakkunniges förslag hava föreslagits följande bestämmelser:

Arrendatorn skall vara berättigad att dels från närmaste kronomark, där revirförvaltningen finner utsyning lämpligen kunna ske, efter utsyning erhålla nödigt byggnadsvirke, dels också den trakt, som bestämmas i samband med kontraktets upprättande, eller den, som sedermera av revirförvaltningen anvisas, taga erforderligt bränsle, stängsel- och slöjdvirke samt taktäckningsämne, med iakttagande av att till bränsle skall användas företrädesvis björkskog samt vindfälld eller torr skog eller avverkningsavfall. Arrendatorn skall vara skyldig att hörsamma de föreskrifter, som av vederbörande skogstjänsteman meddelas.

Rätt till virke.
Den
sakkunnige.

Avverkning, som erfordras för verkställande av odling å den upplåtna lägenheten, må av arrendatorn utan utsyning företagas. Virke, som av sådan anledning avverkas, må ej bortföras från lägenheten.

Därest under arrendetiden uppkommer behov av större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrivits, skall länsstyrelsen äga medgiva, att arrendatorn jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronans mark; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrivas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad.

Rörande den rätt till skogsfång, som enligt förslaget skulle tillkomma lägenhetsinnehavare har *domänstyrelsen* anfört bland annat:

»Angående dessa villkor har överjägmästaren i Övre Norrbottens distrikt framhållit vådan av att låta lägenhetshavaren utan anvisning taga virke till stängsel och hässjor. Enligt överjägmästarens förmenande kunde det särskilt i barrskogsgränsen lätt inträffa, att den yngre skog av smärre dimensioner, som för sagda ändamål vore synnerligen lämplig, helt förstördes genom oklok avverkning. Härigenom kunde barrskogens tillbakagång påskyndas. Styrelsen får för sin del instämma uti vad överjägmästaren framfört samt föreslå, att dylikt virke icke må tagas av barrskog utan utsyning och av lövskog endast efter anvisning.

Yttrande
över den
sakkunniges
förslag.

Därjämte anser sig styrelsen böra påpeka, att bestämmelse saknas, huru förfaras skall med virke, som i och för odling utfälles å lägenheten. Enligt förslaget synes dylikt virke avses att användas för husbehov. Då vid avverkning, varom nu är fråga, särskilt sedan föreskrivna byggnader blivit uppförda, kan komma att utfällas värdefullt virke, som icke lämpligen bör användas till husbehov, torde bestämmelse böra meddelas, huru detsamma skall tillgodogöras.»

Departements-
chefen.

Med anledning av den framställda anmärkningen rörande vådan av att låta arrendatorn utan anvisning taga virke till stängsel och hässjor anser jag mig böra förorda sådan ändring av förslaget, att dylikt virke må tagas endast efter anvisning eller utsyning. Likaså finner jag med hänsyn till domänstyrelsens påpekande i övrigt lämpligt, att bland villkoren föreskrives, att då avverkning företages i odlingssyfte, arrendatorn skall göra anmälan härom hos vederbörande revirförvaltare, som äger bestämma om det utfälda virkets användning.

Rätt till jakt
och fiske.

Den sak-
kunnige.

Yttranden
över den sak-
kunniges för-
slag.

Den sakkunnige har föreslagit, att upplåtelse så vitt möjligt bör innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område å angränsande kronomark.

Domänstyrelsen har framhållit, att enligt förslaget tillstånd att utöva jakt och fiske skulle meddelas av länsstyrelsen. Härefter fortsätter domänstyrelsen:

»Därest område, som här avses, är beläget å kronomark inom lappmarkerna och nedom odlingsgränsen, bör det tillkomma styrelsen att meddela dylikt tillstånd, då intet skäl anförs för att i ett fall som detta å Kungl. Maj:ts befallningshavande överflytta en ämbetsåtgärd, som eljest åligger styrelsen.»

Länsstyrelsen i Västerbottens län anför bland annat:

»Vilken myndighet som i fråga om jaktupplåtelsen skall bliva den bestämmande synes emellertid vara ovisst. Det föreligger nämligen en bristande överensstämmelse mellan å ena sidan den genom lag den 25 november 1927 (N:r 436) ändrade lydelsen av § 31 i lagen den 1 juli 1898 (N:r 66) och å andra sidan p. 3 av den likaledes den 25 november 1927 (N:r 437) utfärdade kungörelsen angående grunder för tillgodogörande av Kronans jakträtt. Enligt den förra är Kungl. Maj:ts befallningshavande beslutande myndighet, och tillstånd kan lämnas, om upplåtelse kan ske utan skada för lapparna; enligt den senare beslutar domänstyrelsen med iakttagande av att fara för viltbeståndet genom upplåtelsen ej uppstår.»

Departements-
chefen.

I likhet med domänstyrelsen anser jag, att befogenheten att medgiva jakt och fiske, såvitt angår mark nedom odlingsgränsen, bör tillkomma domänstyrelsen. Detta önskemål blir emellertid tillgodosett därest, såsom jag föreslagit, det tillägges domänstyrelsen att verkställa upplåtelse av lägenheter nedom nämnda gräns.

Frågan om den bristande överensstämmelsen mellan stadgandena i renbeteslagen, vilka i detta hänseende oförändrade upptagits i det nu framlagda förslaget till lag i ämnet, och bestämmelserna i kungörelsen angående grunderna för tillgodogörande av kronans jakträtt synes böra göras till föremål för särskild utredning, varefter jag i annat sammanhang torde få anmäla densamma för Kungl. Maj:t.

Den sakkunnige har föreslagit, att arrendatorn skall äga rätt att under arrendetiden å område av kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda kreatur; dock att, när länsstyrelsen så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i varje fall från bete må undantagas mark, vara i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som av betesrätten skulle lida märkligt intrång.

Rätt till bete.
Den sakkunnige.

Domänstyrelsen har erinrat, att därest upplåtelsen skedde nedanför odlingsgränsen, därigenom inrymdes åt länsstyrelsen att besluta rörande utnyttjande av bete och slätter å marker, vilka eljest i alla avseenden stode under domänstyrelsens överinseende.

Yttrande över den sakkunniges förslag.

Såsom jag redan berört bör upplåtande av lägenheter nedom odlingsgränsen, ankomma på domänstyrelsen, vilken även skall hava överinseende över där upplåtna lägenheter. Härigenom undanröjes den av styrelsen påpekade olägenheten, att beslutanderätt rörande mark, som helt står under styrelsens förvaltning, skulle uppdragas åt annan myndighet.

Departementschefen.

Den sakkunnige har hemställt, att arrendatorn skall tillförbindas att företrädesvis i brandstodsörening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan avdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för länsstyrelsen att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, varför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum.

Brandförsäkring m. m.

Den sakkunnige.

Om brandskada inträffar, skall arrendatorn vara skyldig att mot erhållande av brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att av kronan erhålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, vilken tillhandhållas arrendatorn i den mån för byggnaden erfordras.

Om byggnad anuorledes skadas och arrendatorn därtill är vållande, skall han vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill av kronan erhålla nödigt virke.

De av den sakkunnige sålunda föreslagna bestämmelserna synas mig lämpliga.

Departementschefen.

Den sakkunnige har förordat följande stadganden:

Arrendatorn skall taga sig till vara att icke genom några hans åtgöranden intrång och svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga de för bränsletäkt och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning med mindre lapparna handlat i syfte att skadan göra.

Förhållande till de renskötande lapparna.

Den sakkunnige.

Förutom vad allmän lag i tillämpliga delar uttryckligen innehåller om arrenderätts förverkande, skall arrendatorn vara arrendet förlustig, om han eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter såsom i nästföregående stycke avses.

Departements-
chefen.

I de av den sakkunnige föreslagna bestämmelserna torde böra vidtagas den ändring, som betingas av verkställd jämkning i det framlagda förslaget till renbeteslag. Arrendatorn bör sålunda vara berättigad till ersättning för skada genom renar endast då den, som vården om renarna ålegat, förorsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust.

Lägenhetens
skick vid
avträde.
Den sakkun-
nige.

Den sakkunnige har ansett, att arrendatorn vid avträdet skall lämna ifrån sig lägenheten med åbyggnader och odlingar till föreskriven omfattning utan rätt till ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än länsstyrelsen prövar skäligt med hänsyn till nedlagt arbete å i fullgott stånd överlämnade byggnader.

Yttrande över
den sakkun-
niges förslag.

Härom anför *länsstyrelsen i Västerbottens län*, att det syntes länsstyrelsen rimligt, att om värdet av byggnader och odlingar överstege summan av utlämnad byggnads- och odlingshjälp med tillägg av värdet å byggnadsvirket, som arrendatorn utan ersättning mottagit, han borde erhålla ersättning för detta övervärde.

Departements-
chefen.

Den av länsstyrelsen framställda anmärkningen finner jag beaktansvärd. Det synes rimligt, att arrendatorn, då han lämnar lägenheten erhåller skälig gottgörelse för det därå nedlagda arbetet. Emellertid torde arrendatorn icke böra tillerkännas en ovillkorlig rätt i nämnda hänseende. Föreskrift härom skulle antagligen medföra, att av- och tillträdessyn måste hållas å lägenheten, och en dylik förrättning skulle ofta draga kostnader, som icke stode i rimligt förhållande till lägenhetens värde. Det torde i stället böra överlämnas åt vederbörande myndighet att pröva om och i vad mån ersättning bör utgå.

Besiktning.

Den sakkun-
nige.

Enligt den sakkunniges förslag äger till utrönande av huru arrendatorn fullgör sina skyldigheter vederbörande jägmästare eller av länsstyrelsen förordnad person även utan föregående tillsägelse hålla besiktning å lägenheten.

Yttranden
över den sakkun-
niges
förslag.

Domänstyrelsen har avrätt, att vederbörande jägmästare ålades någon skyldighet eller tillerkändes någon rättighet i förevarande hänseende. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* har ansett det vara tillfyllest, att uppdraget att verkställa besiktning gaves åt allenast en av de båda nämnda, samt föreslagit, att då länsstyrelsen vore den myndighet, som ifrågasattes som upplåtare å statens vägnar, det ock skulle vara denna myndighet, som förordnade om besiktning. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har ansett, att uppsikt å lägenhet, varom här är fråga, borde tillkomma även lappfogde.

Departements-
chefen.

Den av domänstyrelsen uttalade meningen, att det ej bör tillkomma jägmästare att verkställa besiktning å lägenhet, som här avses, kan jag icke biträda. Därest på sätt jag föreslagit vissa lägenheter skola upplåtas av domänstyrelsen, torde det vara lämpligt, att besiktningsrätt åtminstone beträffande dessa tillägges jägmästarna. Även i fråga om andra lägenheter torde det vara ändamålsenligt, att besiktning företages av nämnda tjänstemän då det gäller att utröna, huru arrendatorn utövar honom tillkommande rätt till skogsfång och bete. Enahanda befogenhet synes böra tillerkännas krono-

jägare. Såsom länsstyrelsen i Norrbottens län påpekat bör besiktning kunna verkställas även av lappfogde.

Den sakkunnige föreslår, att länsstyrelsen må äga att vid upplåtelsen föreskriva de villkor, som utöver vad den sakkunnige föreslagit samt vad i allmänhet om arrende finnes i lag föreskrivet må kunna finnas erforderliga.

Ytterligare villkor.
Den sakkunnige.

Det torde böra stadgas, att den myndighet, som verkställer upplåtelse, har att föreskriva de ytterligare villkor, som kunna anses erforderliga.

Departementschefen.

Jag övergår härefter till behandling av de villkor, som skulle gälla vid upplåtelse av *bostadslägenheter*.

Bostadslägenheter.

Den sakkunnige har i detta hänseende föreslagit följande bestämmelser:

Den sakkunnige.

1. Upplåtelse må ej ske för längre tid än sökandes och hans hustrus livstid.

2. I sammanhang med upplåtelsen skall länsstyrelsen bestämma antalet och beskaffenheten av de byggnader, som må å den upplåtna lägenheten uppföras.

3. När länsstyrelsen ånyo upplåter sådan lägenhet till lapp, som här avses, må länsstyrelsen efter omständigheterna kunna för nyttjandet fastställa en billig avgift.

4. Innehavaren av lägenheten äger att å den kronomark, varå det avsatta området är beläget, taga nödigt bränsle, stängsel och hässjevirke samt slöjdvirke, så ock efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lämnas av vederbörande skogstjänsteman, virke till byggnader, som länsstyrelsen vid upplåtelsen eller sedermera prövat nödiga.

5. Upplåtelse bör, såvitt möjligt, innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område.

6. Lägenhetsinnehavaren må kunna av länsstyrelsen medgivas att i närmare föreskriven ordning å kronans mark beta getter till ett antal av högst fem för hushåll ävensom att, i den mån så prövas kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng.

7. Lägenhetsinnehavaren skall själv freda såväl växande som bärgad gröda från intrång av renar.

8. Vid nyttjanderättens upphörande skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än länsstyrelsen prövar skäligt med hänsyn till å byggnad nedlagt arbete.

9. På länsstyrelsen ankommer att bestämma de villkor för upplåtelsen, som utöver vad nu sagts må kunna finnas erforderliga.

Domänstyrelsen har beträffande lägenhetsinnehavaren medgiven rätt till skogsfång, jakt och fiske samt bete framställt samma anmärkningar som vid motsvarande delar av förslaget om upplåtelse av jordbrukslägenheter.

Yttranden över den sakkunniges förslag.

Lantbruksstyrelsen har erinrat, att innehavare av jordbrukslägenhet ansetts på grund av ringa byggnadskunnighet böra erhålla ett avsevärt byggnadsbidrag. Härefter anför styrelsen:

»Sistnämnda skäl torde dock enligt lantbruksstyrelsens mening i minst lika hög grad kunna tillämpas på innehavare av *bostadslägenhet*. Här är dock fråga om äldre, medellösa lappar, vilka föröfrigt erhålla nyttjanderätt på livstid, varefter nyttjanderätten övergår till ny innehavare av samma kategori. Under sådana förhållanden synes det lantbruksstyrelsen skäligt, att ett mindre byggnadsbidrag, exempelvis 500 kronor, utan återbetalningsskyldighet utlämnas. Huruvida i följd härav årlig avgäld anses erforderlig, undandraget sig styrelsens bedömande.»

Även *länsstyrelsen i Västerbottens län* har ansett betänkligt, att innehavare av bostadslägenhet ej skulle erhålla något kontant bidrag. Länsstyrelsen har jämväl framställt erinran mot förslaget, att länsstyrelsen skulle i samband med upplåtelsen bestämma antalet och beskaffenheten av de byggnader, som finge uppföras å upplåten lägenhet, framför allt med hänsyn därtill att förslaget ej angåve, huru fullgörandet av länsstyrelsens beslut skulle övervakas eller vilka åtgärder skulle vidtagas, därest föreskrifterna åsidosattes.

Länsstyrelsen i Norrbottens län har framhållit, att det icke borde förvägras lägenhetsinnehavaren att om han så hellre önskade skaffa sig en ko å lägenheten. Det kunde lämpligen anförtros åt länsstyrelsen att föreskriva vad slags kreatur, som finge hållas å lägenheten, varför bestämmelsen lämpligen syntes kunna givas den avfattning, att lägenhetsinnehavaren kunde efter särskild ansökan av länsstyrelsen medgivas rätt att å kronans mark avbärga slätterräng samt erhålla betesrätt för det antal kreatur, som länsstyrelsen bestämde. Vidare har länsstyrelsen föreslagit, att till bestämmelsen om skyldighet för lägenhetsinnehavaren att själv freda sin gröda från intrång av renar borde göras det tillägg, att han icke vore berättigad till ersättning för skada, som å växande eller bärgad gröda vållades av renar, såvida ej skadan kunde hänföras till skadebegär från renägarens sida.

Departements-
chefen.

Den sakkunniges förslag rörande de villkor, som skola gälla vid upplåtelse av bostadslägenheter, kan jag i huvudsak biträda. Dock synes mig i vissa hänseenden avvikelser böra ske från vad den sakkunnige föreslagit.

Såsom jag redan antytt torde det vara nödvändigt, att även innehavare av bostadslägenheter erhålla byggnadshjälp. De lappar, till vilka dylika lägenheter skola upplåtas, lära i regel sakna förmåga att själva uppföra erforderliga bostäder och bliva därför nödsakade att för detta ändamål anlita lejd arbetskraft. Bidraget torde böra bestämmas till högst 700 kronor och åtnjutas utan återbetalningsskyldighet. Då lägenhetsinnehavaren sålunda kommer att utfå byggnadsbidrag, synes det vara nödvändigt, att myndighet erhåller beslutanderätt rörande antalet och beskaffenheten av de byggnader, som skola uppföras å lägenheten. Att överlämna avgörandet härutinnan till lägenhetsinnehavaren torde kunna leda till att lägenheten bebygges på olämpligt sätt. Tydligt är emellertid, att byggnaderna böra vara av enklaste slag. Därest byggnadshjälpen utbetalas i terminer i mån av arbetets fortgång, torde viss garanti vinnas, att myndighetens föreskrifter även iakttagas.

Med hänsyn till domänstyrelsens anmärkning rörande vådan av att lägenhetsinnehavare finge utan utsyning taga virke till stängsel eller hässjor,

synes böra tilläggas, att virke till nämnda ändamål ej får tagas annat än efter anvisning eller utsyning. Domänstyrelsens i övrigt uttalade önskemål torde bliva behörigen tillgodosedda, därest såsom jag föreslagit upplåtelse nedom odlingsgränsen skola ankomma på styrelsen.

I likhet med länsstyrelsen i Norrbottens län anser jag det mindre lämpligt, att lägenhetsinnehavarens rätt att hålla kreatur begränsas till getter. Under stundom torde å lägenheten kunna hållas även ko. Det torde böra överlåtas åt den myndighet, som verkställer upplåtelse, att föreskriva såväl vilka slag av kreatur må hållas å lägenheten som antalet djur.

Jämväl beträffande bostadslägenhet synes böra stadgas förbud för innehavaren att vidtaga åtgärder, som kunna medföra intrång för de renskötande lapparna. Därjämte bör på sätt länsstyrelsen i Norrbottens län hemställt ett tillägg göras till stadgandet om skyldighet för lägenhetsinnehavaren att själv freda sin gröda från skada av renar. Tillägget bör avfattas i överensstämmelse med motsvarande föreskrift beträffande jordbrukslägenhet.

Såsom jag redan framhållit bör lägenhetsinnehavaren åtnjuta kontant byggnadsbidrag. Vid sådant förhållande borde, därest han eller hans rättsinnehavare ägde vid nyttjanderättens upphörande erhålla gottgörelse för å byggnad nedlagt arbete, avdrag verkställas för mottagen byggnadshjälp. Emellertid torde det sällan inträffa, att värdet av det utförda arbetet i någon väsentlig grad överstiger det erhållna bidraget. Den av den sakkunnige föreslagna bestämmelsen om ersättning synes därför kunna uteslutas.

Med hänsyn till det anförda synes mig beträffande upplåtelse av lägenheter, varom nu är fråga, böra gälla följande villkor:

Sammanfattning.

A) jordbrukslägenheter:

1. Jordbrukslägenhet bör hava den storlek, som med hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall prövas lämplig.
2. Överinseende över upplåten lägenhet tillkommer den myndighet, som verkställt upplåtelsen.
3. Jordbrukslägenhet upplåtes på arrende för en tid av femtio år. När arrendetiden löper till ända, skall arrendator, såframt han förhållit sig väl, vara berättigad att erhålla ny upplåtelse för en tid av femtio år på de villkor, som fastställas, med iakttagande att desamma väl må med hänsyn till tidsförhållandena förändras men ej göras väsentligen mera betungande för arrendatorn än de förutvarande.
4. Dör arrendatorn under arrendetiden och efterlämnar änka, skall hon vara berättigad att övertaga arrendet för återstående arrendetiden. Finnes ej änka eller vill hon ej inträda såsom arrendator, må arrendet övertagas av bröstarvinge, som prövas lämplig därtill. Finnes ej sådan, må arrendet överlåtas å lapp, som kan antagas till arrendator. Ingår arrendatorns änka efter att hava övertagit arrendet nytt gifte, skall hon ej vara berättigad att vidare behålla arrendet. Finnes bröstarvinge i förra giftet, må han övertaga arrendet, därest han prövas lämplig därtill.

5. Det åligger arrendatorn att på sätt och inom tid, som föreskrivas i upplåtelsekontraktet, bebygga och uppodla lägenheten.

Arrendatorn skall äga rätt att utan återbetalningsskyldighet av allmänna medel erhålla dels byggnadshjälp med högst 2,000 kronor dels ock odlingshjälp med högst 500 kronor, vilket allt skall utbetalas i terminer i mån av arbetets fortgång.

6. Arrendatorn skall under femton år från upplåtelsen åtnjuta frihet från utlagor och onera för lägenheten. Från och med sextonde besittningsåret skall arrendatorn för lägenheten erlægga årligt arrende, som bestämmes vid upplåtelsen.

7. Arrendatorn skall vara berättigad att dels från närmaste kronomark, där revirförvaltningen finner utsyning lämpligen kunna ske, efter utsyning erhålla nödigt virke till byggnader, som angivas i upplåtelsekontraktet, dels ock å trakt, som bestämmes i samband med kontraktets upprättande eller som sedermera av revirförvaltningen anvisas, taga erforderligt bränsle, stängsel-, hässje- och slöjdvirke samt taktäckningsämne, med iakttagande av att till bränsle skall användas företrädesvis björkskog, vindfäld och torr skog samt avverkningsavfall. Virke till stängsel eller hässjor må icke tagas annat än efter anvisning eller utsyning. Arrendatorn skall vara skyldig att hör samma de föreskrifter, som av vederbörande skogstjänsteman meddelas.

Avverkning, som erfordras för verkställande av odling å den upplättna lägenheten, må av arrendatorn företagas utan utsyning. Det åligger arrendatorn att om sådan avverkning göra anmälan hos vederbörande revirförvaltare, som äger förordna huru det avverkade virket skall tillgodogöras.

Därest under arrendetiden uppkommer behov av större eller flera åbyggnader än vid upplåtelsen föreskrivits, skall den myndighet, som verkställt upplåtelsen, äga medgiva, att arrendatorn jämväl för sådant ändamål erhåller nödigt virke från kronans mark; skolande i skriftligt tillägg till upplåtelsekontraktet föreskrivas, huru den nya åbyggnaden skall vara beskaffad.

8. Upplåtelse bör, såvitt möjligt, innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område å angränsande kronomark.

9. Arrendatorn skall äga rätt att under arrendetiden å område av kronans mark, som för ändamålet anvisas, erhålla nödigt bete för å lägenheten vinterfödda kreatur; dock att, när vederbörande myndighet så påyrkar, det anvisade området må kunna utbytas mot annat, samt att i varje fall från bete må undantagas mark, varå i skogsvårdssyfte vidtagits anordningar, som av betesrätten skulle lida märkbart intrång.

10. Arrendatorn skall tillförbindas att, företrädesvis i brandstodsörening för länet eller orten, där sådan finnes, för kronans räkning ombesörja och utan avdrag å arrendet bekosta åbyggnadernas brandförsäkring till deras fulla, i behörig ordning uppskattade värde med rätt för vederbörande myndighet att, där anledning därtill förekommer, meddela föreskrift såväl om det belopp, varför försäkring bör sökas, som om den anstalt, där försäkring må äga rum.

Om brandskada inträffar, skall arrendatorn vara skyldig att mot erhållande av brandskadeersättningen bota skadan utan rätt att av kronan er-

hålla fritt virke; skolande kronan äga uppbära brandskadeersättningen, vilken tillhandahålles arrendatorn i den mån för byggnaden erfordras.

Om byggnad annorledes skadas och arrendatorn är vållande därtill, skall han vara skyldig att bota skadan utan rätt att därtill av kronan erhålla nödigt virke.

11. Arrendatorn skall tillse, att icke genom några hans åtgöranden intrång och svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötsel eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga de ör bränsletäkt och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är arrendatorn icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vård den om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda arrendatorn förlust.

Förutom vad allmän lag i tillämpliga delar innehåller om arrenderätts förverkande skall arrendatorn vara arrendet förlustig, om han eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter såsom i nästföregående stycke avses.

12. När lägenhet avträdes, skall avträdaren ej äga rätt till ersättning för därå nedlagda kostnader i vidare mån än den myndighet, som meddelat upplåtelsen, prövar skäligt.

13. Till utrönande av huru arrendatorn fullgör sina skyldigheter äger jägmästare, kronojägare, lappfogde eller person, förordnad av den myndighet, som verkställt upplåtelsen, att även utan föregående tillsägelse hålla besiktning å lägenheten.

14. Den myndighet, som verkställer upplåtelse, äger föreskriva de villkor, som utöver vad nu sagts må kunna finnas erforderliga.

B) bostadslägenheter.

1. Upplåtelse av bostadslägenhet må ej ske för längre tid än innehavarens och hans hustrus livstid.

2. Det åligger innehavare av bostadslägenhet att på sätt och inom tid, som föreskrivas i upplåtelsekontraktet, bebygga lägenheten.

Innehavaren skall äga rätt att utan återbetalningsskyldighet av allmänna medel erhålla hjälp till uppförande av sålunda föreskrivna byggnader med högst 700 kronor, som skola utbetalas i terminer i mån av arbetets fortgång.

3. För upplåten bostadslägenhet erlägges ej lega.

När lägenhet ånyo upplåtes må dock vederbörande myndighet efter omständigheterna kunna för nyttjandet fastställa en billig avgift.

4. Innehavare av bostadslägenhet äger att å kronomark, där lägenheten är belägen, taga nödigt bränsle och slöjdvirke, så ock efter anvisning eller utsyning, som skall kostnadsfritt lämnas av vederbörande skogstjänsteman,

nödigt virke till byggnader, som vid upplåtelsen eller sedermera prövas nödiga samt till stängsel och hässjor.

5. Upplåtelse bör, såvitt möjligt, innefatta rätt att jaga och fiska inom visst bestämt område å angränsande kronomark.

6. Lägenhetsinnehavaren må kunna medgivas att i närmare föreskriven ordning å kronans mark beta kreatur till det antal, som i upplåtelsekontraktet bestämmes, ävensom att, i den mån så prövas kunna ske utan förfång för de renskötande lapparna, avbärga slätteräng.

7. Lägenhetsinnehavaren skall tillse, att icke genom hans åtgöranden intrång och svårigheter i något avseende beredas de renskötande lapparna vid utövning av deras renskötelse eller tillgodogörande av andra dem tillkommande förmåner. I följd härav äger han icke att för renarna avstänga de för bränsletäkt och bete anvisade områdena. Han är ansvarig för att ej heller andra personer, som vistas å lägenheten, göra sig skyldiga till åtgärder, som lända lapparna till förfång. För skada, som förorsakas av renarna, är lägenhetsinnehavaren icke berättigad till ersättning utan så är att den, vilken vårdar om renarna ålegat, orsakat skadan i syfte att tillskynda honom förlust.

Om lägenhetsinnehavaren eller annan, som vistas å lägenheten, bereder lapparna intrång eller svårigheter såsom i nästföregående stycke avses, skall nyttjanderätten vara förverkad.

8. Vid nyttjanderättens upphörande skall lägenheten i befintligt skick tillfalla kronan utan ersättning för därå nedlagda kostnader.

9. Den myndighet, som verkställer upplåtelse, äger bestämma de villkor, som utöver vad nu sagts må kunna finnas erforderliga.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att medgiva,

att Kungl. Maj:t må å kronomark inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker ävensom å renbetesfjällen i Jämtlands län, varunder inbegripas jämväl de till utvidgning av dessa fjäll sedermera upplåtna områdena, avsätta mark för upplåtelse under nyttjanderätt åt lappar av *jordbrukslägenheter* och *bostadslägenheter*, dock med iakttagande att för detta ändamål ej må avsättas mark, där upplåtelse kan lända till förfång för de renskötande lapparna;

att upplåtelse må verkställas, såvitt avser mark ovan odlingsgränsen eller å renbetesfjällen, av länsstyrelsen och beträffande annan mark av domänstyrelsen efter samråd med länsstyrelsen;

att jordbrukslägenhet må upplåtas endast åt lapp, som enligt lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige äger rätt till renskötelse men icke är i tillfälle att utöva denna näring samt har förutsättningar för drivande av ett mindre jordbruk, dock icke till den, som redan äger fast egendom av

den storlek, att därå kan födas en familj, eller innebar sådan lägenhet, som här avses;

att bostadslägenhet må upplåtas endast åt lapp, som förut drivit renskötsel eller biträtt i sådan näring men till följd av minskad arbetsförmåga upphört därmed, dock icke till lapp, som uppenbarligen skulle komma att sakna medel till sitt livsuppehälle;

att upplåtelse av lägenhet, som här avses, må ske i huvudsaklig överensstämmelse med de villkor som av mig anförts;

samt att medel, som inflyta genom upplåtelser ovan odlingsgränsen och å renbetesfjällen, må enligt bestämmelser, som givas av Kungl. Maj:t, användas till förmån för lapparna.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan lämnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten bifall samt förordnar, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Hugo Nordlander.
